Perspectiefnota 2025-2028

foto: Norbert Voskens

Perspectiefnota 2025-2028

GEMEENTE Arnhem

Inhoudsopgave

Inleiding 3

Perspectief op het financieel meerjarenbeeld 7

Financieel perspectief 7

Autonome en overige financiële ontwikkelingen 10

Voorstellen voor bezuinigingen 29

Opties voor fundamentele bijsturing 40

Sociaal 41

Fysiek 48

Organisatie 53

Opbrengsten 54

Inleiding

Bij de start van deze raadsperiode, inmiddels bijna twee jaar geleden, kozen we ervoor om met daadkracht en lef de grote crises van deze tijd te bestrijden. De klimaatcrisis, de wooncrisis en de kloof tussen arm en rijk; allen vroegen en vragen om dringende oplossingen.

Ambitieus zijn we samen met onze inwoners, maatschappelijke organisaties en ondernemers van start gegaan om verder te bouwen aan een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem en daarmee onze stad klaar te maken voor de toekomst. Een toekomst waarin voor alle Arnhemmers goede, betaalbare en geïsoleerde woningen beschikbaar zijn om fijn in te wonen. Waarin we de transformatie maken naar duurzame energie en investeren in een gezonde en veilige leefomgeving waar kinderen en jongeren onbezorgd kunnen opgroeien. Waar elke Arnhemmer verzekerd is van bestaanszekerheid en bovendien volop kansen krijgt om te bereiken wat hij, zij of hen wil. Ook als je start met een achterstand. Waar we werken aan een groene, circulaire stad, waarin het prettig leven is voor mens en dier. Waar inwoners naar elkaar omzien en waar we nieuwe Arnhemmers verwelkomen die verdreven van huis en haard op zoek zijn naar een veilig heenkomen.

Inmiddels zijn we halverwege de raadsperiode. Een aantal grote beslissingen hebben we al achter de rug of zijn in gang gezet. Er zijn belangrijke plannen vastgesteld, zoals het Integraal Huisvestingsplan onderwijs (IHP) waarmee we gaan investeren in onderwijs, de Woonvisie en de Omgevingsvisie. Het Duurzaam Mobiliteitsplan en het Plan Gezonde Leefomgeving zijn onlangs aan uw raad aangeboden. Nu al deze ambities, acties en plannen zijn of worden besproken, richten we ons de komende jaren vol op de uitvoering en op realisatie. Onze ambities met betrekking tot wonen en de groei van de stad krijgen gelukkig al steeds meer écht vorm, de planvoorraad is de afgelopen twee jaar zeer hard gegroeid naar in totaal 18.000 woningen (waarvan ongeveer 4500 woningen in plannen zijn vervat die vergevorderd zijn). Ook hier breekt een fase aan om deze plannen richting de uitvoering en de bouw te brengen.

Zekerheid in onzekere tijden

Sinds de start van deze raadsperiode is de wereld echter niet stil blijven staan. Gruwelijke oorlogen in onder meer Gaza en Oekraïne woekeren voort, de inflatie is hoog en prijzen blijven stijgen. Ook andere vraagstukken dienen zich aan. Zo zijn er onzekerheden rondom netcongestie waardoor het onduidelijk is of alle toekomstige (woon)projecten op het elektriciteitsnetwerk kunnen worden aangesloten.

De afgelopen jaren hebben we amper in rustig vaarwater kunnen komen. Overheden hebben moeten reageren op crisis na crisis en hebben geld en mankracht beschikbaar moeten stellen om bijvoorbeeld om te gaan met stijgende energieprijzen en de wereldwijde pandemie. De wereld om ons heen is volop in beweging, en het blijft zoeken naar zekerheid in onzekere tijden.

Ook onze gemeentelijke financiële situatie kent veel onzekerheden. Die zijn voor een groot deel het gevolg van de hiervoor genoemde opgaven waarmee we te maken hadden. Hoewel in voorgaande jaren vooruitzichten soms ook onzeker waren, hebben we op koers kunnen komen door middel van incidentele uitgaven en een structureel sluitende begroting. Tegelijkertijd hebben de Tweede Kamerverkiezingen van 22 november helaas nog geen nieuw kabinet voortgebracht, waardoor we – evenals andere gemeenten – nog steeds in onzekerheid zitten over onze financiële positie.

Dit betekent dat we ons zullen moeten verhouden tot deze financiële werkelijkheid, maar dat neemt uiteraard niet weg dat we ons volop zullen blijven inzetten voor de door ons ingezette koers en met de ambities waarmee we twee jaar geleden zijn gestart.

Grote financiële uitdagingen

De oorsprong van onze financiële uitdagingen ligt grotendeels in de korting op het zogeheten Gemeentefonds. Gemeenten krijgen via dit Gemeentefonds geld van de rijksoverheid om de taken uit te voeren. Vanuit Den Haag is echter (eenzijdig) besloten om gemeenten vanaf 2026 te korten voor een bedrag van ongeveer € 3 miljard. Voor de gemeente Arnhem betekent dit zogeheten ‘ravijn’ dat we ruim € 30 miljoen minder te besteden hebben. Daar bovenop zorgt de aangekondigde invoering van een nieuw verdeelmodel Beschermd Wonen voor Arnhem voor een nadeel dat oploopt tot € 23 miljoen in 2028. Beide tegenvallers hebben we vorig jaar al verwerkt in het financieel beeld van 2024-2027. Ondanks alle financiële uitdagingen is het ons – in tegenstelling tot de meeste gemeenten – in 2024 gelukt om de begroting structureel sluitend te maken.

Dit neemt niet weg dat we de komende jaren voor behoorlijke grote financiële uitdagingen staan. Nog los van de onzekerheden over het nog te installeren kabinet, heeft inflatie geleid tot hogere prijzen in de markt en hogere salarissen bij onze eigen en vrijwel alle organisaties waar wij mee werken. Dit werkt

door in tarieven en subsidies. Met name in het zogeheten sociaal domein heeft dit grote gevolgen. Daarnaast lopen de kosten in vooral de jeugdzorg fors op. Niet alleen doordat er meer kinderen en jongeren een beroep hierop doen, maar ook doordat de duur en intensiteit van hun behandeling is toegenomen. Deze stijgende kosten kunnen we niet zomaar opvangen, mede doordat we hiervoor te weinig geld van het Rijk krijgen. Ook de investeringen die we doen en kosten die we maken voor de uitvoering van het Integraal Huisvestingsplan (IHP) Onderwijs 2024-2039, waarin we de komende 16 jaar het pad naar vervanging en renovatie van de huidige schoollocaties beschrijven, zorgt voor een financiële uitdaging.

In de recent verschenen Voorjaarsnota komt het demissionaire kabinet gemeenten enigszins tegemoet door vanaf 2026 de oploop van de opschalingskorting te schrappen, waardoor de eerdergenoemde korting van € 3 miljard verlaagd wordt naar € 2,3 miljard en door te kiezen voor een passende indexering van de Wmo. Dit is vooralsnog verwerkt in deze Perspectiefnota. Besluitvorming over de Voorjaarsnota en de vorming van een nieuw kabinet kunnen op een later moment leiden tot aanpassingen in deze afspraken.

Indien volledige compensatie vanuit Den Haag uitblijft, heeft dat grote gevolgen voor de ontwikkeling van én in de stad. Bovendien zal het leiden tot gevolgen die nog jarenlang kunnen nawerken. Reageren met bezuinigingen zou voor de gemeentelijke begroting technisch gezien een ‘oplossing’ zijn, maar voor onze stad zelf juist een groot probleem. Tegelijkertijd kunnen we als gemeente niet meer geld uitgeven dan dat er binnenkomt. Het is dus van essentieel belang dat het Rijk de noodzakelijke budgetten via het Gemeentefonds aanvult. We zullen daar dan ook consequent, samen met de VNG, op aan blijven dringen.

In de tussentijd bereiden we ons voor op datgene wat nodig is voor een sluitende begroting, in ieder geval voor het jaar 2025. Daarbij zullen we ook kritisch moeten kijken naar het tempo waarin we uitvoering kunnen geven aan de ambities om Arnhem klaar te maken voor de toekomst. We zullen keuzes moeten maken en bekijken waar we het meest kunnen besparen met de minste impact op de stad. Tegelijkertijd bekijken we hoe we met minder middelen toch goede resultaten kunnen behalen.

Financieel beeld voor de jaren 2025-2028

Om tot deze Perspectiefnota te komen, volgen we het begrotingsadvies van de VNG op. Kern van dit advies is om in 2025 te komen tot een sluitende begroting en voor de jaren daarna ombuigingsmaatregelen mee te geven, waarover we graag met uw raad in gesprek gaan. Hierbij is het dus belangrijk om na te denken over maatregelen die genomen kunnen worden om flinke tekorten op te vangen, maar waarbij voorkomen dient te worden dat we te vroeg onnodige en onomkeerbare ombuigingen in gang zetten.

In deze Perspectiefnota schetsen we het reële financieel beeld voor de jaren 2025-2028. Voor dit beeld was het van belang om voor 2025 de zaken op orde te krijgen en tot een sluitende begroting te komen. Om dat te realiseren, hebben we nu al moeilijke keuzes moeten maken om loon- prijs- en volumestijgingen op te vangen en onontkoombare ontwikkelingen – zoals kostenstijgingen van wettelijke taken – te bekostigen.

De financiële voorstellen uit deze Perspectiefnota zorgen er gezamenlijk voor dat we in 2024 en 2025 uitkomen op een structureel sluitende begroting. Ook komt de weerstandsfactor in 2025 boven de minimale norm uit, namelijk op 1,1. Deze voorstellen werken uiteraard voor een deel ook al door in de jaren daarna. We stellen in deze Perspectiefnota voor om in 2024 structureel € 3,5 miljoen oplopend naar € 18,8 miljoen structureel vanaf 2028 om te buigen. Dit is een combinatie van een verlaging van lasten en een verhoging van opbrengsten. Daarnaast stellen we voor in 2024 voor € 7 miljoen incidenteel te bezuinigen, in 2025 voor € 4 miljoen, in 2026 voor € 4 miljoen, in 2027 voor € 3,6 miljoen en in 2028 voor € 0,5 miljoen.

Om tot deze Perspectiefnota te komen hebben we scherpe keuzes moeten maken, waarbij een aantal uitgangspunten voor ons als een paal boven water stonden. Het is voor ons van belang om geen korte termijnbeslissingen te nemen die op de lange termijn schadelijk zijn. Daardoor hebben we het vooral nodig gevonden om in te boeten op die posten waar op korte termijn minder middelen aan uitgegeven kunnen worden. Deze beslissingen kunnen uiteraard negatieve gevolgen hebben voor inwoners en partijen in de stad. Voorop staat dat we niemand zullen laten vallen en niet zullen tornen aan de basis om te leven en mee te kunnen doen. Indien uw raad bepaalde bezuinigingsvoorstellen onwenselijk vindt, geniet het de voorkeur om deze te ruilen voor concrete andere voorstellen die een gelijk bedrag opbrengen. Graag gaat het college met uw raad hierover in gesprek, ook omdat we deze eventuele nieuwe maatregelen dan tijdig kunnen voorbereiden.

Voor de jaren 2026 en verder zullen we aanvullende ombuigingen moeten voorbereiden, aangezien er in de jaren 2026 en 2027 een (beperkt) structureel tekort resteert, dat in 2028 oploopt naar ruim € 11 miljoen. In lijn met het VNG-advies lossen we dat nu nog niet op omdat dat nu nog prematuur is. Niet alleen om de druk te houden op Den Haag, maar ook omdat de meicirculaire er nog aan komt en het nog onduidelijk is wat een nieuw regeerakkoord zal brengen. Vanwege deze nog te verwachte

ontwikkelingen, geven we uw raad in deze Perspectiefnota al wel mogelijke maatregelen en richtingen mee die we zouden kunnen uitvoeren om het tekort dat optreedt na 2026 op te vangen. Ook dit is in lijn met het VNG-advies.
De denklijnen voor bezuinigingen die we aan u voorleggen zijn in te delen in de volgende categorieën:

1. Nieuwe voorstellen die nog stopgezet kunnen worden, bijvoorbeeld omdat ze nog niet zijn vastgesteld door uw raad, nog niet verwerkt zijn in de begroting of omdat er nog geen concrete afspraken over de uitvoering gemaakt zijn.
2. Mogelijke structurele of incidentele bezuinigingen
3. Mogelijkheden voor extra opbrengsten

Deze opties zijn opgedeeld in vier blokken: Sociaal, Fysiek, Organisatie en Opbrengsten, waarbij we per blok ombuigingsmaatregelen hebben geschetst. Graag voeren we hierover eerst het gesprek met uw raad en bekijken we aansluitend hoe we betrokken partijen in de stad bij de verdere uitwerking kunnen betrekken.

Sociaal

Onze stad groeit en de verwachting is dat het beroep op de sociale voorzieningen in de komende jaren verder toeneemt. Wij willen dat onze inwoners die de zorg en ondersteuning het meest nodig hebben, ook in de toekomst toegang blijven houden tot goede en betaalbare voorzieningen. Dat jongeren opgroeien met perspectief en alle Arnhemmers kunnen rekenen op bestaanszekerheid om de tweedeling tussen arm en rijk te doorbreken. De realiteit is echter dat het steeds minder goed lukt om de stijgende vraag naar zorg en ondersteuning op te vangen. We kampen met personeelstekorten, wachtlijsten in de zorg, volumeontwikkeling in de zorg en jeugdzorg, een toenemend aantal ouderen, een groter beroep op mantelzorgers en vraagstukken rondom bestaanszekerheid. Het college wil bij de bespreking van de Perspectiefnota met de Raad in gesprek over enkele denkrichtingen om dit samenstel aan uitdagingen te lijf te gaan. Denkrichtingen waarmee we kunnen komen tot een andere manier van werken, waarmee we scherper kunnen kiezen en op termijn mogelijk besparingen of minder meerkosten kunnen realiseren.

Fysiek

De uitdagingen die zich in het fysieke domein voor de toekomst aandienen zijn aanzienlijk en vereisen dus ook flinke investeringen. Onze inspanningen in het fysieke domein zijn gericht op het maken van Arnhem tot een stad die niet alleen op de korte termijn, maar vooral ook op de lange termijn, toekomstbestendig, groen en leefbaar is. We hebben de opgave om veel woningen en werkplekken te realiseren, terwijl ruimte schaars is. Om de stad succesvol te verdichten, zijn veranderingen in mobiliteit en vergroening noodzakelijk. Bovendien dienen we noodzakelijke investeringen te doen voor de overgang naar duurzame energie. Juíst ook omdat onze blik is gericht op de lange termijn, maken we bewuste keuzes die het welzijn van dieren en de biodiversiteit ten goede komen.

Zonder voldoende structurele middelen zullen onze inspanningen aanzienlijk worden belemmerd. Tegelijkertijd zijn er uiteraard wel keuzes te maken om taken niet meer uit te voeren, ambities aan te passen en/of om projecten te temporiseren. Daardoor kunnen we soms niet alles meer op het door ons gewenste tempo uitvoeren.

Organisatie

In een maatschappelijke omgeving die steeds meer onzekerheden brengt, zoals stikstof-problematiek, netwerkcongestie, de krappe arbeidsmarkt en veel kostenstijgingen werkt de organisatie voortdurend aan het hanteerbaar maken van de werkdruk en een realistische planning van activiteiten. Daarbij korten we in geval van inhoudelijke bezuinigingen zoals beschreven in deze Perspectiefnota steeds de bij die activiteiten behorende personele formatie. Voor het jaar 2025 voorzien wij, als onderdeel van het totale pakket, een verlaging van de loonsom met ruim € 3 miljoen.

Opbrengsten

Er kan financiële ruimte worden gecreëerd door het verhogen van de lokale heffingen (woonlasten). De beleidsvrijheid is hierin niet onbeperkt, omdat bepaalde tarieven bijvoorbeeld maximaal kostendekkend mogen zijn. In deze Perspectiefnota is een aantal concrete voorstellen gedaan voor aanpassing van de parkeerbelasting en toeristenbelasting. In dit blok worden daarnaast andere mogelijke of aanvullende scenario’s geschetst.

Klaar voor de toekomst

Onze inspanningen voor de stad blijven erop gericht om Arnhem verder klaar voor de toekomst te maken. Dat is ook de reden dat we ervoor kiezen om ondanks de bezuinigingen, jaarlijks meer dan een miljoen structureel beschikbaar te stellen voor het uitvoeren van het IHP. Want hoewel de realiteit nu is dat er minder middelen beschikbaar zijn om ons doel te bereiken, neemt dit niet weg dat we doorgaan op de ingeslagen weg om vol ambitie toe te werken naar een Duurzaam, Groen, Kansrijk en Verbonden Arnhem. Tegelijkertijd zullen we onophoudelijk bij het Rijk blijven aandringen op meer middelen. Die lobby zullen we gezamenlijk op moeten pakken, vanuit het college, de raad, maar ook met andere decentrale overheden.

Essentieel is dat onze aantrekkelijke stad ook op de lange termijn een plek is waar mens en dier prettig kunnen leven. Een stad waarin iedereen welkom is, iedereen ertoe doet en iedereen op zijn, haar of hun manier kan meedoen. Hoewel we de komende jaren moeten prioriteren, lopende plannen en projecten moeten temporiseren en – soms pijnlijke – keuzes zullen moeten maken, staan deze Arnhemse kernwaarden niet ter discussie.

De komende jaren kunnen we minder besteden dan de jaren hiervoor. Dat heeft vanzelfsprekend consequenties voor alle partijen waarmee we samenwerken. Die pijn zullen we zoveel mogelijk eerlijk moeten verdelen, waarbij voorop staat dat we onze mooie stad niet laten afbrokkelen. Zowel binnen áls buiten de gemeente zullen we elkaar met minder middelen zo lang mogelijk vasthouden, en zo samen deze storm te doorstaan, op weg naar een stabiele toekomst.

Perspectief op het financieel meerjarenbeeld

Financieel perspectief

De houdbaarheid van de financiële situatie van de gemeenten in Nederland geeft aanleiding tot grote zorg. Vanaf 2026 dreigen veel gemeenten niet in staat te zijn hun begrotingen structureel sluitend te krijgen. Dit komt voornamelijk door de korting op het gemeentefonds, het continueren van de opschalingskorting en het opleggen van een nieuwe financieringssystematiek bij het gemeentefonds. In totaal is sprake van een structurele korting vanuit het Rijk van drie miljard, die in de jaren na 2026 verder oploopt. Daardoor lijkt het voor veel gemeenten onvermijdelijk dat ingrijpende en zichtbare bezuinigingen voorbereid moeten worden.
Bovenop het ravijn, waardoor de inkomsten vanaf 2026 vanuit het Rijk sterk dalen, zien gemeenten echter ook dat de kosten in de komende jaren fors (verder) blijven stijgen. Tot 2020 was sprake van een sterke stijging van kosten in het sociaal domein, gevolgd door een afvlakking, maar vanaf 2023 ontstaat weer een sterke stijging. Vooral de jeugdzorg staat onder druk door stijgingen van de kosten en een toenemend beroep op de regelingen in combinatie met een taakstelling vanuit het Rijk die een aanzienlijke impact heeft op gemeenten. Naast het sociaal domein zien we ook sterke uitgavenstijgingen in het fysieke domein, zoals de bouwkosten en de kosten voor onderhoud in de openbare ruimte. Een belangrijke oorzaak van deze kostenstijgingen is de stijging van de loonkosten in de verschillende sectoren. De genoemde aanpassingen in het gemeentefonds hebben als gevolg dat gemeenten niet volledig door het rijk gecompenseerd worden om deze kostenstijgingen op te kunnen vangen.

Disbalans in taken, verantwoordelijkheden en bekostiging
In 2021 constateerde de Raad voor het Openbaar Bestuur een disbalans in de taken, verantwoordelijkheden en bekostiging van de gemeenten. Er is geen helder afwegingskader voor wat de rol van de gemeenten in het bestuurlijk bestel is. Er is geen institutionele verankering van een ordelijke toedeling van taken aan overheidslagen en een daarbij passende bekostiging. Sinds 2021 is die disbalans verder toegenomen. In maart 2021, vlak voor de Kamerverkiezingen en dus vlak voor het begin van de kabinetsformatie, bracht de ROB het advies 'Rust, reinheid en regelmaat' uit. De aanleiding daarvoor was de financiële onrust bij de gemeenten vanwege van het rijksbeleid, zoals de opschalingskorting en de tekorten in het sociaal domein. De adviesraad stelde dat voor het overheidsbeleid de bestuurlijke en financiële verhoudingen in balans moeten zijn. Anders kunnen de gemeenten wezenlijke overheidstaken niet goed uitvoeren. Dat gaat niet alleen om geld maar ook om de bestuurlijke organisatie, de omgangsvormen tussen de overheden, de institutionele verankering en het instrumentarium. In de afgelopen drie jaar, zo stelt de ROB nu, is de disbalans in de taken, verantwoordelijkheden en bekostiging van de gemeenten verder toegenomen. Het regeerakkoord bevatte een forse bezuiniging op de gemeenten vanaf 2026. De opschalingskorting werd nog steeds niet geschrapt. Vanaf 2027 volgt het accres het bruto binnenlands product in plaats van de rijksuitgaven. En de financiële discussies over de jeugdzorg zijn niet duurzaam opgelost. Het bestuur van de VNG heeft in 2023 een Taskforce Taken en Middelen ingesteld met de vraag om advies over de door de VNG te hanteren strategie in het licht van de op korte termijn dreigende financiële problemen waarvoor gemeenten zich gesteld zien. Uit het rapport 'Taken en middelen in balans' blijkt dat het rijk zichzelf in de voet schiet met de beoogde besparing van drie miljard op het gemeentefonds vanaf 2026. Belangrijke ambities van de landelijke overheid, die (deels) door gemeenten worden uitgevoerd, de zogenaamde medebewindstaken, dreigen dan namelijk stil te vallen. Dit geldt onder meer voor het terugdringen van wachtlijsten in de zorg, de woningbouwopgave, de uitvoering van het klimaatakkoord en de hervormingsagenda jeugd.

Inzet nieuw kabinet
Een nieuw kabinet kan ervoor zorgen dat gemeenten die belangrijke maatschappelijke opgaven kunnen realiseren door hiervoor voldoende geld beschikbaar te stellen. De VNG vraagt de formerende partijen daarom in het kader van de onderhandelingen voor een nieuw kabinet in het regeerakkoord te regelen dat:

1. De gemeenten structureel over voldoende middelen beschikken via het gemeentefonds. Voorbeelden: afschaffing van de opschalingskorting, voortzetten van de bestaande financieringssystematiek en indexering van de fondsen passend bij echte(stijgende) kosten op wettelijke (zorg)taken;
2. De gemeenten sturingsmogelijkheden en bevoegdheden krijgen die bij hun taken en verantwoordelijkheden passen;
3. Gemeenten nooit meer in een situatie terecht kunnen komen waarbij wel de taken, maar niet de benodigde middelen bij de gemeenten terechtkomen; en

4. De interbestuurlijke (financiële) verhoudingen op basis van gelijkwaardigheid en samenwerking worden hersteld en verankerd.

Voorjaarsnota
Op 15 april 2024 is de Voorjaarsnota van het demissionaire kabinet verschenen. Daarin is een aantal afspraken met medeoverheden opgenomen. In lijn met het advies van de Raad van State wordt de normeringssystematiek vanaf 2024 gekoppeld aan het bbp. Dit levert voor gemeenten met name in 2024 en 2025 een nadeel op, aangezien in deze jaren de geldende normeringssystematiek de 'trap-op-trap-af'-systematiek was en deze tot een hoger accres leidde. Dit nadeel wordt echter in 2024 en vanaf 2026 geheel door het Rijk opgevangen en in 2025 voor de helft. Vanaf 2026 wordt daarnaast de oploop van de opschalingskorting geschrapt (€ 675 miljoen landelijk). Tot slot gaan Rijk en gemeenten gezamenlijk werken aan de beheersbaarheid van de uitgaven van gemeenten en hun wettelijke zorg-taken Wmo met als insteek om het openeinde-deel van de regeling te beëindigen. Afgesproken is dat in de toekomst (een nader te bepalen deel van de) Wmo niet langer via de algemene uitkering van het gemeentefonds loopt, maar via een aparte financiering met een passende geobjectiveerde indexering. Hiervoor wordt een oplopende reeks van € 75 miljoen landelijk in 2026 naar € 225 miljoen landelijk in 2028 gereserveerd.

In het hiernavolgende Arnhemse financiële perspectief zijn deze effecten van de Voorjaarsnota alvast meegenomen. Besluitvorming hierover zal nog moeten plaatsvinden, net als de vertaling in de meicirculaire 2024. Daarbij zal in de komende periode mogelijk ook een nieuw kabinet geformeerd worden dat nieuwe aanvullende afspraken over medeoverheden maakt. Het is momenteel lastig in te schatten in hoeverre dat zal leiden tot meer of wellicht juist minder ruimte voor gemeenten. De inzet van de VNG is erop gericht de gemaakte afspraken uit de Voorjaarsnota te bewaken, maar ook de nog steeds aanwezige disbalans tussen taken en middelen te verkleinen.

Begrotingsadvies VNG
De VNG heeft naar aanleiding van de hiervoor geschetste situatie over de rijkskortingen en de ontstane disbalans in taken en bekostiging vorig jaar voor het eerst een begrotingsadvies afgegeven aan gemeenten. Hieraan geeft de VNG dit jaar een vervolg in twee delen. Op 1 maart 2024 heeft de VNG de gemeenten geadviseerd:
1. Maak een sluitende begroting voor het jaar 2025 en bereid ombuigingen voor waartoe de gemeente zal besluiten als vanaf 2026 € 3 miljard wordt gekort. Breng deze ombuigingen zo goed mogelijk in kaart maar zet ze nog niet in gang.
2. Presenteer de gevolgen ervan, financieel én inhoudelijk, zo scherp mogelijk.
3. Betrek daarbij het advies van de Taskforce Taken en Middelen, die aangeeft te focussen op taken in medebewind.
4. Beschrijf in ieder geval de 5 meest significante ombuigingsmaatregelen, hun consequenties en het taakveld dat daarmee geraakt wordt.

De VNG kondigt aan na de meicirculaire 2024 (of eerder als er eerder een nieuw kabinet is dat duidelijkheid geeft)met een vervolg op dit begrotingsadvies te komen. Dat vervolgadvies zal worden afgestemd met de provinciale toezichthouders. Met het begrotingsadvies wil de VNG niet teveel op de uitkomsten vooruitlopen. Daarom vraagt de VNG aan de gemeenten om de bezuinigingen in hun voorjaarsnota's wel in beeld te brengen maar nog niet in gang te zetten onder het motto: *'Prepare for the worst, hope for the best'* (bereid je voor op het slechtste scenario, hoop op het beste scenario).
Dit VNG-advies is ook voor Arnhem het kader waar we ons aan houden en waarop het financiële perspectief in deze Perspectiefnota is gebaseerd.

Het Arnhemse financiële perspectief
In Arnhem is de korting in de vorm van het zogenaamde 'ravijn' in het gemeentefonds al in eerdere begrotingen verwerkt. De Begroting 2024 was desondanks voor alle jaren structureel sluitend. Dit gold niet voor het merendeel van de gemeenten. In de Begroting 2024 zijn de volgende verrekeningen met de algemene reserve opgenomen:

Financieel beeld 2025-2028 *Bedragen x € 1.000*	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	***17.959***	***-7.965***	***-2.488***	***-2.836***
waarvan incidenteel	*-10.293*	*-12.129*	*-2.600*	*0*
waarvan structureel	*28.252*	*4.164*	*112*	*-2.836*

Hieruit blijkt in 2025 nog een structurele toevoeging aan de algemene reserve, maar in de jaren daarna neemt deze sterk af. Inmiddels is bekend dat we het jaar 2023 met een positief resultaat afgesloten hebben. Dit leidt tot een incidentele toevoeging aan de algemene reserve in 2024 van € 34 miljoen. Ook leiden de resultaten over 2023 tot een verdere toename van de bestemmingsreserves met € 20 miljoen tot een totale stand van deze reserves op € 215 miljoen.
Met deze uitgangspositie hebben we het nieuwe financiële perspectief voor de jaren 2024 tot en met 2028 opgemaakt. We constateren dat de hiervoor geschetste landelijke ontwikkelingen ook het financieel meerjarenbeeld in Arnhem onder druk zetten. Naast de korting van € 3 miljard die in Arnhem al verwerkt is, verwachten we in onze nieuwe begroting in de komende jaren tekorten te zien ontstaan. Op de eerste plaats door de invoering van het nieuwe verdeelmodel Beschermd Wonen dat vanaf 2026 aanstaande is, maar ook door de hiervoor geschetste stijgende kosten op meerdere terreinen, zonder dat daarvoor afdoende compensatie vanuit het Rijk wordt gerealiseerd. Bijvoorbeeld op het gebied van de (jeugd)zorg, maar ook op diverse andere beleidsvelden. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan de kosten voor de individuele studietoeslag, voor het verwerken van het afval van lachgascilinders en voor de uitvoeringskosten van inburgeringsplichtige nieuwkomers. Deels zien we mogelijkheden om dit in de komende jaren op te kunnen vangen, maar het is onontkoombaar dat daarbij een tekort resteert als het Rijk niet met aanvullende middelen over de brug komt. We voorzien dan ook het volgende beeld:

Financieel beeld 2025-2028 *Bedragen x € 1.000*	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**
Totaal autonome en overige financiële ontwikkelingen	-43.869	-25.898	-18.326	-27.280
Totaal gedekt uit reserves of bestaande budgetten	-188	13	-63	63
Totaal Financieel beeld	***-44.057***	***-25.885***	***-18.389***	***-27.218***
waarvan incidenteel	*-3.799*	*-3.051*	*1.371*	*0*
waarvan structureel	*-40.108*	*-22.684*	*-19.610*	*-27.218*

Dit beeld ontstaat als gevolg van een nieuwe inschatting van de autonome ontwikkelingen en financiële knelpunten in het lopende beleid voor de komende jaren. In de volgende paragraaf wordt een inhoudelijke toelichting gegeven op de verschillende onderdelen waaruit dit beeld is opgebouwd.

Om deze financiële ontwikkelingen in de komende jaren het hoofd te kunnen bieden, lijkt het met de huidige inzichten ook voor Arnhem onvermijdelijk om in de komende jaren te bezuinigen. In deze Perspectiefnota worden op basis van de verwachte meerjarige financiële ontwikkelingen daartoe de eerste voorstellen en richtingen geschetst. Daarbij wordt ook in beeld gebracht welke effecten dit heeft op het bovenstaande beeld en op het verloop van de weerstandsfactor.

In welke mate bezuinigingen daadwerkelijk nodig zijn, zal in aanloop naar de Begroting 2025 blijken. De meicirculaire 2024 en de afspraken in een nieuw kabinet over taken en middelen voor gemeenten zijn daarvoor bepalend. Op deze manier houden we de regie en nemen we tijdig onze verantwoordelijkheid, maar gaan we niet voortijdig over tot het afbouwen van voorzieningen en dienstverlening zolang er nog geen zekerheid is dat dit daadwerkelijk nodig is. We blijven aansluiten bij het begrotingsadvies van de VNG.

Autonome en overige financiële ontwikkelingen

Het financiële meerjarenbeeld in deze Perspectiefnota wordt grotendeels bepaald door ontwikkelingen op de jaarlijkse autonome posten met nauwelijks keuzevrijheid en door overige financiële ontwikkelingen, waarin in beperkte mate keuzes te maken zijn. Onderstaande tabel geeft op de eerste plaats inzicht in de verwachte meerjarige ontwikkeling van de autonome posten en vervolgens worden de overige financiële ontwikkelingen per programma geduid. Onder de tabel volgt een toelichting per onderdeel.

Autonome en overige financiële ontwikkelingen *Bedragen x € 1.000*	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**	**I/S**
Autonome ontwikkelingen					
Gemeentefonds september- december circulaire	16.767	15.371	20.518	11.753	S
Gemeentefonds: schrappen oploop opschalingskorting en bbp-systematiek vanaf 2024 in Voorjaarsnota	-6.750	6.750	6.750	6.750	S
Gemeentefonds: indexatie demografie Wmo in Voorjaarsnota		750	1.500	2.250	S
Gemeentefonds uitstel Beschermd Wonen	4.908	9.770	8.335	7.145	S
Actualisatie Beschermd Wonen	1.652	1.652	1.652	1.652	S
Nominaal 2025	-25.000	-25.000	-25.000	-25.000	S
Areaalontwikkeling 2025	-2.500	-2.500	-2.500	-2.500	S
Vrijval onzekere prijsontwikkelingen 2025 uit B2024	1.000	1.000	1.000	1.000	S
Actualisatie MIP	520	-55	-322	-418	S
Planningsrealisme MIP	489	861	1.411		I
Vrijval rentebuffer		0	1.000	1.000	S
Areaalontwikkeling opbrengsten OZB	39	39	39	39	S
Indexatie opbrengsten OZB (inflatiecorrectie)	1.649	1.649	1.649	1.649	S
Indexatie OZB 2027 e.v. tot 5%			1.450	2.900	S
Reëel ramen vennootschapsbelasting	-478	-478	-478	-478	S
Reëel ramen toeristenbelasting	100	100	100	100	S
Reëel ramen bestuurlijke boetes brandbeveiligingsverordening	-52	-52	-52	-52	S
Reëel ramen subsidie Eusebius	217	217	217	217	S
Financiële ontwikkelingen Bestuur, dienstverlening en financiën					
BRP-straat - geoormerkt budget binnen Burgerzaken	-256	-256	-256	-256	S
E-depot voorzieningen	-50	-100	-150	-150	S
Huisvesting ambtelijke organisatie (beëindiging huurkorting)	-937	-937			I
Voorbereidingskrediet gemeentelijke huisvesting		-74	-73	-72	S
Faciliteren verkiezingen	-22	-24	-74	-74	S
Financiële ontwikkelingen Bereikbaarheid					
Vervanging gelijkrichters		-84	-148	-211	S
Financiële ontwikkelingen Economie					
Historische Kelders	-80	-60	-40		I
Financiële ontwikkelingen Onderwijs					
Integraal Huisvestingsplan Onderwijs	-1.130	-2.260	-3.390	-4.520	S
Bewegingsonderwijs	-150	-150	-150	-150	S
Uitvoering leerplicht	-92	-92	-92	-92	S

Autonome en overige financiële ontwikkelingen *Bedragen x € 1.000*	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**	**I/S**
Financiële ontwikkelingen Cultuur (cultureel vastgoed)					
Museum - Vervangen dak		-70	-69	-68	S
Financiële ontwikkelingen Participatie en armoede-bestrijding					
Actualisatie BUIG NvB 2024 en verder	-3.957	-4.188	-4.346	-4.530	S
Actualisatie WSW	-3.312	-2.898	-4.344	-3.031	S
Studietoeslag	-800	-1.100	-1.400	-1.100	S
Re-integratiebudget	1.022	1.081	1.031	910	S
Gelrepas	-325	-325	-325	-325	S
Bijzondere bijstand	-300	-300	-300	-300	S
Beschermingsbewind	-100	-100	-100	-100	S
Vroegsignalering Schuldhulpverlening	-230	-230			I
Financiële ontwikkelingen Zorg					
Volume-ontwikkeling kosten jeugdzorg / prognose	-10.889	-10.889	-10.889	-10.889	S
Tarievenonderzoek ambulant jeugdzorg	-3.963	-3.963	-3.963	-3.963	S
Tarieven inkoop Verblijf jeugdzorg	-4.879	-4.879	-4.879	-4.879	S
Tarieven inkoop essentiele functies jeugdzorg	-524	-524	-524	-524	S
Landelijk tarief jeugdbescherming vanaf 2024	-1.152	-1.152	-1.152	-1.152	S
Dekking tekort zorg uit zorgbegroting	419	2.827	2.827	2.827	S
Dekking tekort zorg uit de BR Wmo en Jeugdzorg	2.408				I
Tarievenonderzoek ambulant Wmo	-4.306	-4.306	-4.306	-4.306	S
Dekking tarievenonderzoek ambulant uit voordelen binnen Wmo	4.306	4.306	4.306	4.306	S
Aanpak wachtlijsten huishoudelijke ondersteuning	-253	-253	-253	-253	S
Doelgroepenvervoer	500				I
Preventieve jeugdbescherming	-135	-135			I
Veilig thuis	-80	-80	-80	-80	S
Financiële ontwikkelingen Welzijn en inclusie					
Bestrijden racisme en discriminatie	-50	-50	-100	-100	S
Roze Zaterdag	-180				I
Financiële ontwikkelingen Gezondheid en sport					
VGGM - bijdrage versterking JGZ / AGZ	-358	-872	-872	-872	S
VGGM - Beter Bedrijfsvoeren	-500	-750	-900	-900	S
VGGM Harmoniseren afspraken huisvesting brandweer	-39				I
Klimaatinstallatie Valkenhuizen	-59	-59	-58	-57	S
Financiële ontwikkelingen Ruimtelijke ontwikkeling					
ODRA - prijsstijging	-106	-106	-106	-106	S
Plan gezonde leefomgeving	-150	-150	-150		I

Autonome en overige financiële ontwikkelingen *Bedragen x € 1.000*	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**	**I/S**
Financiële ontwikkelingen programma Wonen en leefomgeving					
Aanbesteding dagelijks onderhoud in stadsdeel Centrum, Spijkerbuurt en Arnhems Broek (CSA)	-2.500	-2.500			I
Hogere Energielasten eigen gebruik (OR en VG)	-2.970				I
Dierentehuis (23M104)	-180	-200	-200	-200	S
Uitvoering Huisvestingsverordening - Huisvesting urgent woningzoekenden	-70	-70	-70	-70	S
Totaal autonome en overige financiële ontwikkelingen	**-43.869**	**-25.898**	**-18.326**	**-27.280**	

Autonome ontwikkelingen

Gemeentefonds
Het voordeel op het gemeentefonds komt voort uit de september- en decembercirculaire 2023. Als gevolg van wijzigingen in de uitkeringsfactor en actualisatie van de maatstaven ontstaat een voordeel van ruim € 1 miljoen in 2025, € 0,7 miljoen in 2026 en € 6 miljoen vanaf 2027. Vanaf 2027 groeit het accres (toename van de algemene uitkering) mee met de groei van het bbp. Het voordeel in 2027 ontstaat doordat in de septembercirculaire de indices van de nieuwe bbp-systematiek zijn opgenomen, wat leidt tot landelijk € 556 miljoen meer volumeaccres voor 2027 dan waarop in de Begroting 2024 was gerekend. Daarnaast wordt het accres geïndexeerd. Vanaf 2025 levert dit een stijging van circa € 17 miljoen op ter (gedeeltelijke) dekking van de indexaties en areale stijgingen die in onze begroting aan de lastenkant worden opgenomen. Een aantal nieuwe taakmutaties en (aanpassingen in) decentralisatie-uitkeringen wordt met andere programma's verrekend. Zoals in het vorige hoofdstuk aangegeven, zijn daarnaast de afspraken uit de Voorjaarsnota over de invoering van de bbp-systematiek per 2024, de afschaffing van de oploop van de opschalingskorting vanaf 2026 en de indexatie van de Wmo binnen het gemeentefonds vanaf 2026 in deze Perspectiefnota verwerkt.

In de Begroting 2024 is nog uitgegaan van invoering van het nieuwe verdeelmodel beschermd wonen per 2025. Arnhem houdt in deze Perspectiefnota echter rekening met de invoering van het nieuwe verdeelmodel voor beschermd wonen per 2026. Op 28 maart 2024 is namelijk bekend geworden dat er geen tijdige besluitvorming kan plaatsvinden over het woonplaatsbeginsel, waardoor de invoering van het nieuwe verdeelmodel opnieuw met een jaar wordt uitgesteld naar 2026. In de huidige Begroting 2024 is het model in de jaren 2025, 2026 en 2027 verwerkt. In deze Perspectiefnota 2025-2028 betekent dit dat het oplopende nadeel wordt verschoven naar de jaren 2026, 2027 en 2028 en in de jaren daarna verder oploopt. Daarnaast is de berekening van de effecten van het nieuwe verdeelmodel beschermd wonen geactualiseerd. Er wordt een daling voorzien van aantallen en budgetten met de invoering van het objectieve verdeelmodel. Dit geeft een positief voordeel van € 1,7 miljoen voor 2025 en verder en verlaagt het negatieve effect van het objectieve verdeelmodel.

Nominaal en areaal
Op 22 februari is het Centraal Economisch Plan (CEP) gepubliceerd. Mede op basis hiervan wordt de loon- en prijsontwikkeling van de Arnhemse begroting geraamd. Daarnaast wordt op basis van de groei van de stad de volumeontwikkeling (areaalontwikkeling) van de begroting berekend. In totaal bedraagt de loon-, prijs- en volumeontwikkeling structureel € 27,5 miljoen vanaf 2025. In de Begroting 2024 was een stelpost opgenomen van € 1,0 miljoen structureel vanaf 2025. Met de onderstaande indexatie kan deze stelpost vrijvallen.

Indexatie Perspectiefnota *Bedragen x € 1 miljoen*	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**
CAO 2024 eigen ambtenaren	1,9	1,9	1,9	1,9
Loon- en prijsontwikkeling 2025	23,1	23,1	23,1	23,1
Areaalontwikkeling 2025	2,5	2,5	2,5	2,5
Totaal	**27,5**	**27,5**	**27,5**	**27,5**

CAO 2024 eigen ambtenaren
In de begroting 2024 is rekening gehouden met een loonontwikkeling voor het eigen personeel van 5,2 % op basis van het CEP 2023. In het najaar van 2023 is een nieuwe CAO afgesloten. Hierdoor komt de ontwikkeling van de loonsom uit op 7,2%. Hierdoor moet voor 2025 € 1,9 miljoen aanvullend op de loonkosten geïndexeerd worden.

Loon- en prijsontwikkeling 2025

De loon- en prijsontwikkeling voor 2025 komt uit op € 23,1 miljoen. Deze is als volgt opgebouwd:

Loon- en prijsontwikkeling 2025 *Bedragen x € 1 miljoen*	2025	2026	2027	2028
CAO 2025 eigen ambtenaren	4,7	4,7	4,6	4,6
Zorgcontracten	7,8	7,8	7,8	7,8
Onderhoud Openbare Ruimte	2,5	2,5	2,5	2,2
Subsidies Zorg en Welzijn	1,3	1,3	1,3	1,3
Subsidies Cultuur	0,8	0,8	0,8	0,8
Subsidies Sport	0,6	0,6	0,6	0,6
Subsidies Onderwijs	0,2	0,2	0,2	0,2
Subsidies Overig	0,3	0,2	0,3	0,3
Gemeenschappelijke Regelingen	2,7	2,7	2,7	2,7
Overig	2,2	2,3	2,3	2,6
Totaal	**23,1**	**23,1**	**23,1**	**23,1**

CAO 2025 eigen ambtenaren

Het CPB raamt in het CEP een loonontwikkeling voor de sector overheid van 4,4%. Aangezien de CAO gemeenteambtenaren tot 31 maart 2025 loopt, nemen we de raming van het CEP over. De loonontwikkeling voor 2025 komt daardoor uit op circa € 4,7 miljoen.

Zorgcontracten

Met ingang van 2024 zijn er nieuwe regels rond de indexering van zorgcontracten. Nieuwe contracten worden geïndexeerd met 90% Overheidsbijdrage in de Arbeidskostenontwikkeling (OVA) en 10% Prijs Particuliere Consumptie (PCC) die wordt aangevuld met een verrekening van het verschil tussen de voorlopige en definitieve raming van de OVA en de PCC van het voorgaande jaar. In de raming voor deze Perspectiefnota is gerekend met een OVA van 4,9% en een PCC van 2,5%. Daarmee komt de gecombineerde index uit op 4,7%.
Over de komende drie jaar zullen geleidelijk alle zorgcontracten onder het nieuwe indexeringsregime gaan vallen. Voor de raming nu nemen we aan dat het nadeel van de verrekening van de index van vorig jaar en het voordeel van de oude indexering (75% OVA en 25% consumentenprijsindex (CPI)) tegen elkaar opwegen. Hiermee komt de raming voor de indexering van de zorgcontracten uit op € 7,8 miljoen.

Onderhoud Openbare Ruimte

Voor de raming van de ontwikkeling van het onderhoud in de openbare ruimte gebruiken we sinds enkele jaren de BDB-index grond-, weg- en waterbouw onderhoud (GWWo). Deze raming is voor 2025 met 7,6% fors hoger dan de index van vorig jaar (4,9%). Hierdoor komt de ontwikkeling van de kosten voor onderhoud in de openbare ruimte uit op € 2,5 miljoen.

Subsidies

De afgelopen jaren zijn de subsidies allen op dezelfde wijze geïndexeerd, namelijk met een samengesteld percentage dat voor 58% bepaald wordt door de loonontwikkeling en voor 42% door de prijsontwikkeling. De generieke wijze waarop de begrotingssubsidies tot op heden werden geïndexeerd sluit niet (meer) aan bij de kostenstructuur van veel subsidieontvangers. Met name subsidieontvangers op het gebied van zorg en welzijn hebben in verhouding veel meer personeelskosten dan overige kosten. Het hanteren van één indexeringspercentage voor alle subsidieontvangers is daarmee niet passend. Om een beter passende systematiek voor het indexeren van subsidies te maken, wordt gediversifieerd in de verhouding loon- en prijsontwikkeling tussen verschillende categorieën subsidieontvangers. Om niet nog een extra complexiteit aan het indexeringsmodel toe te voegen, zullen voor alle subsidies dezelfde percentages voor loon- en prijsontwikkeling gehanteerd worden. Dit zijn dezelfde indexen die al gebruikt worden voor indexatie van de budgetten van de eigen organisatie, namelijk de loonvoet sector overheid en de index materiële overheidsconsumptie (IMOC). Er worden vijf verschillende categorieën gebruikt: zorg en welzijn, cultuur, sport, onderwijs en overig.
Voor de verhouding loon/prijs wordt voor zorg en welzijn aangesloten bij de verhouding die voor de zorgcontracten wordt gehanteerd, 90/10. Voor cultuur en sport is op basis van de jaarrekeningen van de afgelopen jaren gekeken naar de verhouding tussen personeelslasten en overige lasten. Deze bleek voor beide categorieën gemiddeld 45/55 te zijn. Voor onderwijs en overig wordt uitgegaan van de basisverhouding van 60% loonontwikkeling en 40% prijsontwikkeling. De loonvoet sector overheid is in het CEP geraamd op 4,4% en de IMOC op 2,2%. Daarmee volgen de onderstaande percentages per subsidiecategorie en bijbehorende indexatie.

Categorie	Verhouding	Percentage	Indexatie
Zorg en Welzijn	90% CAO Gem. 10%	4,2%	€ 1,3 miljoen
Cultuur	45% CAO Gem. 55%	3,2%	€ 0,8 miljoen
Sport	45% CAO Gem. 55%	3,2%	€ 0,6 miljoen
Onderwijs	60% CAO Gem. 40%	3,5%	€ 0,2 miljoen
Overig	60% CAO Gem. 40%	3,5%	€ 0,3 miljoen
		Totaal	**€ 3,2 miljoen**

Op basis van de toezegging bij de Begroting 2024 zullen de subsidiepartijen na vaststelling van de Perspectiefnota 2025 op de hoogte gesteld worden van deze indexatie, zodat zij hier bij het opstellen van hun begrotingen rekening mee kunnen houden. De huurverhoging die voor 2025 in rekening wordt gebracht aan subsidiepartners die vastgoed van ons huren, bedraagt 3,2% of 3,8% (afhankelijk van maand- of jaarbetaling). Deze indexatie ligt in lijn met de indexatie van hun subsidie.

Gemeenschappelijke regelingen
De indexatie van de gemeenschappelijke regelingen wordt per regeling, met het vaststellen van hun begroting door de deelnemers, bepaald. Deze begrotingen zijn nu nog in voorbereiding, waardoor er in deze Perspectiefnota alleen een globale raming van de indexatie van gemeenschappelijke regelingen kan worden gemaakt. Hiervoor worden de totale lasten die begroot zijn als bijdrage aan gemeenschappelijke regelingen verhoogd met 3,5% (60/40, loonvoet sector overheid / IMOC). Hiermee komt de raming voor de indexatie voor gemeenschappelijke regelingen uit op € 2,7 miljoen. Bij de besprekingen in de besturen van de gemeenschappelijke regelingen over de ontwerpbegrotingen wordt ingezet op een loon- en prijsontwikkeling van gemiddeld 3,5%. Vanaf volgend jaar wordt er bij de gemeenschappelijke regelingen op gestuurd dat de indexatie maximaal aansluit bij de dekking die de deelnemers hiervoor ontvangen vanuit het gemeentefonds.

Overig
In de post overig zijn budgetten opgenomen die worden geïndexeerd met de IMOC (2,2%), CPI (2,8%) en de cao-ontwikkeling van de marktsector (3,8%). Onder andere algemene inkoopbudgetten die niet vallen onder openbare ruimte of zorg worden geïndexeerd met de IMOC. Dit is met € 1,8 miljoen het grootste deel van 'Overig'. Het restant wordt onder andere gevormd door bijvoorbeeld representatiekosten die worden geïndexeerd met de CPI en inhuur die geïndexeerd wordt met de cao-ontwikkeling van de marktsector.

Areaalontwikkeling 2025
In de begroting worden de budgetten die gevoelig zijn voor de groei van de stad geïndexeerd met de groei van het aantal inwoners of de groei van het aantal woningen. In de prognose groeit het aantal inwoners in 2025 met 1,0% en het aantal woningen met 0,9%. Om de verschillende budgetten in de begroting hierop aan te passen is een indexatie van € 2,5 miljoen nodig.

Meerjareninvesteringsplanning (MIP)
Op basis van de realisatie over 2023 zijn de planningen van de investeringsprojecten in het MIP geactualiseerd. Hierdoor verschuift de realisatie van een aantal projecten naar een later jaar. Dit kan diverse oorzaken hebben, zoals personele wisselingen of knelpunten in de capaciteit. In lijn met motie 21M247 (Stijging bouwkosten volledig opnemen in begroting) zijn de projectuitgaven ook geïndexeerd. Hiervoor zijn drie verschillende indices gebruikt, namelijk de index Schoolgebouwen nieuwbouw (2,7%), Grond-, weg- en waterbouw nieuwbouw (4,6%) en Bedrijfsgebouwen nieuwbouw (1,6%). Voor de indexering moet in 2025 € 0,2 miljoen gereserveerd worden, oplopend tot € 0,4 miljoen in 2028. In deze reeks actualisatie MIP zijn geen nieuwe investeringen opgenomen.

Voor alle investeringsprojecten wordt een realistische planning gemaakt. Door onvoorziene omstandigheden wordt in een aantal gevallen deze planning niet gehaald. Vooraf valt niet te zeggen welke projecten dit betreft. Door de vele investeringsprojecten die lopen, is het op basis van ervaring, echter wel een zekerheid dat dit bij een aantal projecten zal gebeuren. Projecten die later dan oorspronkelijk gepland afgerond worden, worden later geactiveerd, waardoor de kapitaallasten in de begroting naar achteren schuiven. Hier wordt sinds een aantal jaar rekening mee gehouden door een deel planningsrealisme in te ramen. Voor het gehele MIP is het planningsrealisme opnieuw geraamd. Hiervoor wordt een aflopende reeks van 70%, 50% en 30% voor de verwachte onderuitputting van de kapitaallasten geraamd. Dit geeft een voordeel voor het financieel beeld van € 0,5 miljoen in 2025, € 0,9 miljoen in 2026 en € 1,4 miljoen in 2027. Het voordeel ontstaat doordat de reeks die vorig jaar is ingeboekt de jaren 2024, 2025 en 2026 betrof. Voor 2025, 2026 en 2027 wordt nu dus een groter deel aan onderuitputting geraamd. Voor 2025 en 2026 wordt het bedrag voor planningsrealisme mede verhoogd als gevolg dan de indexering van het MIP.

Rentebuffer
Op dit moment is in de begroting vanaf 2027 een structurele rentebuffer van € 1,0 miljoen opgenomen om bovenmatige rentestijgingen op te vangen. Afgelopen jaren is deze steeds in het voorlaatste begrotingsjaar vrijgevallen. Ook is het nooit nodig gebleken dat deze buffer ingezet werd. Een buffer in het laatste begrotingsjaar is daarnaast ook niet logisch om een risico op een rentestijging mee af te dekken. Wanneer de rente harder stijgt dan in de begroting geraamd, stijgen de rentelasten van de gemeente vrijwel direct doordat elk jaar een deel van de schulden geherfinancierd moet worden. Daarom is het logischer om hiervoor een risico van ongeveer € 1,0 miljoen in het gemeentebrede risicoprofiel op te nemen. Jaarlijks moet namelijk circa € 50 miljoen aan schulden geherfinancierd worden. Wanneer de rente daarvoor 2 procentpunt hoger uitvalt dan het percentage waarvan in de begroting werd uitgegaan, bedragen de extra rentelasten € 1,0 miljoen. Door het opnemen van dit risico kan de buffer in de exploitatie vrijvallen.

Gemeentelijke belastingen
OZB
Afgesproken is dat de opbrengsten OZB, exclusief areaalontwikkeling, jaarlijks met 5% stijgen ter dekking van de stijging van lonen en prijzen en andere bestedingsdoelen. De aanvullende indexatie bovenop de inflatiecorrectie is in de Begroting 2023 reeds cumulatief verwerkt voor de jaarschijven 2023-2026. Voor 2027 en 2028 wordt deze aanvullende indexatie in de Begroting 2025 verwerkt, dat vooralsnog in lijn ligt met het huidige beleid van een jaarlijkse stijging van 5%. Voor 2027 betekent dit een bedrag van € 1.450.000, voor 2028 een bedrag van € 2.900.000. Het deel dat specifiek is bedoeld voor inflatiecorrectie wordt jaarlijks met een gelijkblijvende reeks in de begroting opgenomen. Voor 2025 betreft dit een bedrag van € 1.648.500 structureel. Uitgangspunt is om net als vorig jaar een totale stijging van 5% van de opbrengsten OZB te realiseren.
De opbrengsten OZB worden geraamd op het aantal woningen inclusief de groei die hierin in de komende jaren verwacht wordt. Voor deze zogenaamde areaalontwikkeling is meerjarig een extra opbrengst OZB in de begroting opgenomen. Jaarlijks wordt beoordeeld of de geraamde extra opbrengsten naar boven of beneden bijgesteld moeten worden op basis van actuele gegevens over de ontwikkeling van de woningbouwvoorraad. De areaalontwikkeling 2024 blijft achter bij waar in de Begroting 2024 van uit is gegaan. De geraamde opbrengsten OZB worden daarom vanaf 2024 structureel met € 141.500 naar beneden bijgesteld. Voor areaalontwikkeling 2025 worden de opbrengsten OZB vanaf 2025 structureel met € 180.000 verhoogd (per saldo € 38.500).

Reëel ramen vennootschapsbelasting
De Belastingdienst legt jaarlijks eind januari al een voorlopige aanslag op waarbij gekeken wordt naar de Vpb-aangiften in de eerdere jaren. In 2023 zijn de tarieven voor de parkeergarages verhoogd waardoor de inkomsten vanuit de parkeerbelasting toegenomen zijn. Hierdoor is een verschil ontstaan met de door de Belastingdienst ingeschatte voorlopige aanslag uit januari 2023 en de werkelijke realisatie over 2023. Dit heeft een structureel nadelig effect op de te betalen vennootschapsbelasting.

Reëel ramen toeristenbelasting
Bij de Begroting 2024 hebben we de begrote opbrengsten uit toeristenbelasting structureel verhoogd naar € 1,2 miljoen op basis van de hogere aantallen over 2022 (gecombineerd met de hogere tarieven met ingang van 2023). We zijn toen aan de voorzichtige kant gaan zitten. Op basis van de definitief gerealiseerde aantallen over 2022 en het hogere tarief is de verwachting dat de opbrengst uitkomt op € 1,3 miljoen. Uit voorlopige CBS-cijfers over het aantal overnachtingen in Gelderland in 2023 blijkt dat het niveau van 2022 ook in 2023 (meer dan) gerealiseerd wordt. Het hogere aantal overnachtingen lijkt hiermee structureel van aard te zijn, waarmee het ook reëel wordt geacht om vanaf 2024 de opbrengsten uit toeristenbelasting structureel met € 100.000 te verhogen.

Reëel ramen bestuurlijke boetes brandbeveiligingsverordening
In de begroting 2017 is een structurele baat opgenomen van € 51.500 als gevolg van de mogelijkheid tot het opleggen van een bestuurlijke boete conform de brandbeveiligingsverordening. Deze boete is echter de afgelopen jaren nooit opgelegd omdat deze boete in de praktijk niet noodzakelijk geacht wordt. Bijvoorbeeld in geval van omissies bij evenementen, vinden de evenementen geen doorgang. Daarnaast worden er andere handhavingsinstrumenten toegepast zoals bijvoorbeeld dwangsom en bestuursdwang, waardoor de bestuurlijke boete uit hoofde van de brandbeveiligingsverordening niet opgelegd wordt. De brandbeveiligingsverordening kan inmiddels komen te vervallen omdat zaken die daarin worden geregeld op andere plekken zijn geregeld. Er wordt in de gemeentelijke begroting dan ook ten onrechte rekening gehouden met deze ontvangsten. We stellen daarom voor deze baat te verwijderen.

Reëel ramen subsidie Eusebius
In de begroting is voor de subsidie aan de Eusebius rekening gehouden met een hoger bedrag dan werkelijk nodig is. Het overbodige deel kan structureel vrijvallen.

Financiële ontwikkelingen programma Bestuur, dienstverlening en financiën

BRP-straat
In de vijf landelijke BRP-straten worden asielzoekers ingeschreven in de Basisregistratie Personen (BRP) en ontvangen ze een burgerservicenummer (BSN). Arnhem is verantwoordelijk voor de BRP-straat in Zevenaar. Vanaf de Begroting 2021 is ervoor gekozen om de jaarlijkse vergoedingen vanuit het Rijk rondom de BRP-straat tot een bedrag van circa € 230.000 te begroten bij Burgerzaken en het meerdere daarvan jaarlijks toe te voegen aan de algemene middelen. De kosten van de BRP-straat lopen inmiddels dermate op dat deze situatie voor Burgerzaken tot een knelpunt leidt. Om die reden wordt voorgesteld de vergoeding voor de bemensing van de BRP-straat in Zevenaar (structureel begroot € 495.000) geheel aan Burgerzaken toe te kennen. Dat betekent dat de jaarlijkse structurele middelen van € 256.000 vanuit de algemene middelen worden overgeheveld.

E-depot voorzieningen
In 2025 en verdere jaren zal de gemeentelijke informatie duurzaam toegankelijk, vindbaar en openbaar gemaakt moeten worden. Net als voor onze analoge archiefbewaarplaatsen zijn er in de komende jaren voorzieningen nodig voor het duurzaam bewaren/archiveren en toegankelijk houden van onze digitale archieven, het e-depot. De kosten van € 50.000 in 2025, oplopend naar € 150.000 structureel vanaf 2027 die hiermee samenhangen zijn opgenomen in deze Perspectiefnota.

Huisvesting ambtelijke organisatie
Met ingang van 1 juli 2023 is de overeengekomen tijdelijke huurkorting van het Stadskantoor geëindigd. In Turap-2 2023 is dit incidenteel opgelost voor 2023, maar in de Begroting 2024 is dit vanaf 2024 niet verwerkt. Het huurcontract heeft een looptijd tot en met 2025; zekerheidshalve nemen we het hogere huurbedrag mee tot en met 2026. Daarnaast is voor het realiseren van centrale huisvesting een voorbereidingskrediet noodzakelijk voor de voortgang van het project. Met een vastgesteld programma van eisen zal een volgende fase toewerken naar een selectie van een ontwerpvisie en ontwerpteam. De investering die hiervoor nodig is betreft € 1,5 miljoen in 2025, resulterend in jaarlijkse kapitaallasten vanaf 2026.

Faciliteren verkiezingen
In 2023 is besloten om het verkiezingsbudget voor de komende jaren te verhogen. De verhoging is gebaseerd op verwachte stijgende kosten. Inmiddels is geconcludeerd dat gemiddeld € 465.000 nodig is om één verkiezing per jaar te organiseren. Dit budget is nu niet als zodanig in de begroting voor de komende jaren opgenomen. Er is juist sprake van een afname in de middelen doordat het budget voor opkomstbevordering vanaf 2027 vervalt. Door een aantal maatregelen kan het budget in 2025 en 2026 voor het organiseren van een verkiezing op € 440.000 uitkomen en is aanvullend een bedrag van ruim € 20.000 benodigd. Vanaf 2027 voorzien we alsnog op een kostenpost van € 465.000 voor één jaarlijkse verkiezing uit te komen, omdat dan de vergoeding voor opkomstbevordering van € 50.000 structureel wegvalt. Om die reden is vanaf 2027 € 74.000 extra benodigd.

Financiële ontwikkelingen programma Bereikbaarheid

Vervanging gelijkrichters
De gemeente is eigenaar van de trolley-infrastructuur. Vanwege de levensduur bestaat er een serieus risico op het voortijdig uitvallen van de trolley-infrastructuur, waardoor de OV-dienstverlening stil kan komen te liggen. Hiervoor kan de gemeente Arnhem aansprakelijk worden gesteld. Jaarlijks ontvangen we een vergoeding vanuit de Provincie voor de trolley-infrastructuur. Het niet bestede deel daarvan is de afgelopen jaren ten gunste gekomen van de algemene middelen. We willen de essentiële onderdelen in de trolleyinfrastructuur (gelijkrichters) versneld vervangen in de komende 11 jaar (twee stuks per jaar; € 1,3 miljoen investering per jaar). Het vervangen van de gelijkrichters biedt ook kansen in het kader van netcongestie. Er lopen diverse initiatieven om de trolley-infrastructuur te gebruiken voor andere gebruikers dan het openbaar vervoer. Het vervangen van de gelijkrichters biedt mogelijkheden om de gelijkrichters hiervoor geschikt te maken en de aansluiting te verzwaren voor meerdere gebruikers. De investering leidt tot een oplopende reeks aan kapitaallasten vanaf 2026.

Financiële ontwikkelingen programma Economie

Historische Kelders
De gemeente pacht op basis van langlopende contracten de Historische Kelders. Hierdoor is de gemeente ook verantwoordelijk voor het beheer van de kelders. Om het beheer van de Historische Kelders in de komende jaren te kunnen borgen wordt voorgesteld voor de jaren 2025 tot en met 2027 middelen vrij te maken van respectievelijk € 80.000, € 60.000 en € 40.000.

Financiële ontwikkelingen programma Onderwijs

Integraal Huisvestingsplan
Het Integraal Huisvestingsplan (IHP) Onderwijs 2024-2039 beschrijft voor de komende 16 jaar voor het primair, voortgezet en speciaal onderwijs het pad naar vervanging en renovatie van de huidige schoollocaties. De kosten voor de gemeente die volgen uit het IHP bestaan uit:

- Investeringen voor nieuwbouw of renovatie gebaseerd op de VNG-normkostensystematiek verhoogd met de investeringen van beleidsrijke toevoegingen. Deze investeringen leiden tot jaarlijkse kapitaallasten (rente en afschrijving) en tot eigenaarslasten (belastingen en verzekeringen). De beleidsrijke toevoegingen worden daarbij ook toegepast op de scholen die zijn opgenomen in het lopende IHP-PO, waarvoor nog geen bouwbesluit in de vorm van een beschikking is afgegeven.
- Plan- en ontwikkelingskosten, zoals kosten voor tijdelijke huisvesting, verhuiskosten, ontsluiting, parkeren, waterberging, sloopkosten, asbest, kosten gebiedsvisie, stikstofberekeningen, interne kosten voorbereiding sloop en nieuwbouw, bouwrente

De uitkomsten van de doorrekening zijn gedetailleerd toegelicht in het raadsvoorstel en bijlagen van het IHP. De uitvoering van het volledige voorliggende IHP (dat loopt tot 2039) vraagt om meer middelen dan op dit moment in de begroting is voorzien. Om te zorgen dat het financieel kader voor onderwijshuisvesting voldoende basis biedt om te komen tot een tijdige en duurzame financiering van het IHP, wordt voorgesteld het financiële kader reeds vanaf 2025 geleidelijk te verhogen. Deze jaarlijkse verhoging bedraagt cumulatief vanaf de jaarschijf 2025 € 1.180.000, welke zal doorlopen over de gehele doorlooptijd van het IHP tot 2039. Op deze wijze wordt gefaseerd gespaard om het gehele IHP te kunnen bekostigen. In de Begroting zal deze systematiek vastgelegd worden.

Onderdeel van het IHP zijn een aantal beleidsrijke toevoegingen. Eén van deze beleidsrijke toevoegingen is het stimuleren van circulair bouwen. In het IHP wordt ervanuit gegaan dat circulair bouwen leidt tot een verhoging van de stichtingskosten, zonder dat daarbij rekening wordt gehouden met een restwaarde. Onderzocht wordt nog op welke wijze invulling kan worden gegeven aan de ambitie om het circulair bouwen te stimuleren, waarbij wij ook de mogelijkheid zullen betrekken om rekening te houden met een restwaarde. Wij gaan ervanuit dat het circulair bouwen voor de helft leidt tot een verhoging van de kosten en voor de helft worden terugverdiend. De voor het IHP in het financiële beeld opgenomen middelen zijn hierop aangepast.

Bewegingsonderwijs
Wettelijk is geregeld dat gemeenten aan schoolbesturen voor primair en (voortgezet) speciaal onderwijs jaarlijks een vergoeding betalen voor de exploitatie van de gymaccommodaties. De vergoeding wordt aan de schoolbesturen uitgekeerd in de vorm van zogeheten 'klokuurbedragen'. De VNG kent hiervoor normbedragen. Om dit recht uit te kunnen keren is € 150.000 structureel extra budget nodig.

Uitvoering leerplicht
Het Regionaal Bureau Leerplicht Midden-Gelre heeft een belangrijke rol in de preventie van problemen bij jeugdigen. Eind 2022 is er door brancheverenigingIngrado een nieuwe formatierichtlijn gepubliceerd. De analyse hiervan leidt ertoe dat voorgesteld wordt de formatie voor leerplichttaken, waaronder ook kwalificatieplicht MBO, te laten toenemen. In 2023 is een groeimodel gehanteerd voor het ophogen van de formatie en bijbehorende kosten, in de bestuurscommissie is reeds toestemming gegeven voor deze formatie-uitbreiding. De structurele kosten van € 92.000 hiervan zijn in deze Perspectiefnota verwerkt.

Financiële ontwikkelingen programma Cultuur (cultureel vastgoed)

Museum: vervanging dak
Het Museum Arnhem is in de periode van 2019 tot 2021 gerenoveerd. Tijdens de renovatie zijn de vervangingen van het dak en gevels van het monumentale deel niet meegenomen in het project. Het dak dient echter in 2025 te worden vervangen. De kosten voor het vervangen van het dak inclusief lichtstraten en goten worden geraamd op € 1.350.000. Omdat hier ook duurzaamheidsmaatregelen in betrokken worden, kan vanuit de investeringsbudgetten voor duurzaamheid een bijdrage worden geleverd en ca. € 500.000 worden gedekt. Derhalve is er in 2025 € 850.000 als extra investering nodig, hetgeen vanaf 2026 tot kapitaallasten leidt van circa € 70.000 (aflopende reeks).

Financiële ontwikkelingen programma Participatie en armoedebestrijding

Actualisatie gebundelde uitkering (BUIG)
De systematiek van BUIG maakt de omvang van het budget dat Arnhem ontvangt voor het grootste deel moeilijk voorspelbaar. Het gedeelte dat te beïnvloeden is, heeft betrekking op de inzet van loonkostensubsidie. Er ontstaat een knelpunt tussen de meest actuele stand van het verwachte saldo op de BUIG en het saldo dat reeds is opgenomen in de begroting. In bovenstaande tabel is het knelpunt zichtbaar gemaakt van € 4 miljoen in 2025, oplopend naar € 4,5 miljoen vanaf 2028. In de volgende paragraaf wordt een voorstel gedaan voor een aanpassing in de systematiek, waardoor het mogelijk is dit knelpunt grotendeels op te vangen.

Actualisatie WSW
Voor de komende jaren wordt een nadeel verwacht op de kosten voor de WSW. De prognose van dit nadeel is gebaseerd op de meest recente opgave van de MGR (maart 2024). Het nadeel heeft verschillende oorzaken. Op de eerste plaats doordat het aanwijsbesluit vanaf 2024 gewijzigd is en hierdoor een groter omzetverlies wordt verwacht. Daarnaast heeft de MGR de opgave van het werkelijk aantal SW'ers in begeleiding bijgesteld. Ook zijn de kosten per SW'er zijn gestegen als gevolg van de CAO-stijging. Tenslotte is het aantal SW'ers dat buiten onze arbeidsregio woont, maar wel in Arnhem werkt, door de MGR op basis van actuele cijfers bijgesteld. Dit zijn vaak mensen die al heel lang in Arnhem werken maar inmiddels zijn verhuisd naar net buiten deze regio. Dit leidt tot een knelpunt van € 3,3 miljoen in 2025, € 2,9 miljoen in 2026, € 4,3 miljoen in 2027 en € 3,0 miljoen in 2028.

Studietoeslag
Vanaf april 2022 is de regeling individuele studietoeslag overgegaan van aanvraag bijzondere bijstand naar een inkomensregeling. Deze landelijke regeling is voor mensen die door een structurele fysieke beperking niet in staat zijn om zelf inkomen te verdienen naast hun studie. De wijziging van de regeling heeft tot gevolg dat de aanvraag nu met terugwerkende kracht kan worden gedaan tot de ingangsdatum. Alle aanvragen die in 2023 zijn gedaan worden met terugwerkende kracht toegekend. Het is wettelijk mogelijk om 5 jaar lang de toeslag met terugwerkende kracht aan te vragen. Vanaf 2025 is hiervoor in de begroting gerekend met € 288.000. Met het cumulatieve effect verwachten we hierop in 2025 echter minimaal € 800.000 tekort te komen. Dit tekort loopt per jaar met € 300.000 op tot maximaal € 1.400.000 in 2027.

Re-integratiebudget
Doordat we de gereserveerde middelen voor beschut werk breder ingezet hebben ontstaat er vooralsnog een voordeel van jaarlijks circa € 1 miljoen in het totaal in te zetten re-integratiebudget vanaf 2025. Landelijk is de discussie over de financiering van beschut werk en inzet loonkostensubsidie echter nog niet afgerond. Een van de richtingen is dat beschut werk wordt gefinancierd op basis van gerealiseerde plekken. Vanaf 2025 zal dan mogelijk weer een knelpunt ontstaan. Deze ontwikkeling is vooralsnog opgenomen als risico.

Gelrepas
Het gebruik van de Gelrepas is sinds de digitale nieuwe pas in 2021 flink gestegen. We zien dat steeds meer pashouders de pas gebruiken en dat ze deze ook vaker gebruiken, vooral door het steeds uitgebreidere aanbod waarvoor de pas gebruikt kan worden. Met ingang van 2025 ontstaat hierdoor een structureel tekort van € 325.000, doordat de begroting hier nog niet op aangepast is.

Bijzondere bijstand
We zien een toename in het aantal aanvragen en daarmee ook de kosten voor Bijzondere Bijstand. Dit komt voornamelijk doordat wettelijk een tegemoetkoming voor verhoogde energielasten is toegevoegd aan de Bijzondere Bijstand en daarnaast door de vernieuwde Arnhemse regeling voor duurzame gebruiksgoederen en de herziening voor Bijzondere Bijstand tot 21 jaar. Met ingang van 2025 is hiervoor € 300.000 extra benodigd.

Beschermingsbewind
Er wordt landelijk meer gebruik gemaakt van Beschermingsbewind. De niet beïnvloedbare kosten zijn gestegen tot € 4,3 miljoen per jaar (budget is € 4,2 mln.). Voor 2023 en 2024 is er via de Turap II 2023 al incidenteel € 100.000 toegevoegd. Met ingang van 2025 bedraagt het structurele tekort € 100.000.

Vroegtijdige Schuldhulpverlening
Met ingang van 2025 hebben we geen extra rijksmiddelen meer voor de vroegsignalering en kunnen we deze dienstverlening niet dekken binnen de bestaande middelen. Aangezien we zien dat de behoefte aan hulp na een contact bij vroegsignalering stijgt en het aantal maandelijkse signalen van betaalachterstanden is toegenomen met 40%, willen we de dienstverlening met ingang van 2025 minimaal op het huidige niveau houden. In de jaren 2025 en 2026 stellen we voor € 230.000 aan extra lasten te ramen. Vanaf 2027 bekijken we of dit binnen de uitvoering van schuldhulpverlening opgenomen kan worden.

Financiële ontwikkelingen programma Zorg

In de raadsbrief 'Stijging tarieven jeugd en Wmo' van 31 oktober 2024 is de raad reeds geïnformeerd over de verwachte uitkomsten van de tarievenonderzoeken en de mogelijkheden voor dekking hiervan. In deze Perspectiefnota is dit beeld geactualiseerd. De stijgingen van de tarieven komen bovenop de eerder genoemde indexatie met 7,8% vanaf 2025 van de zorgcontracten.

Volume-ontwikkeling jeugdzorg
Vanaf 2022 is sprake van een gestage toename van de kosten van jeugdzorg als gevolg van volume-ontwikkelingen binnen jeugdzorg en de groei in het zorggebruik. Deze volumestijging hangt niet alleen samen met een groei van het aantal jeugdigen dat gebruik maakt van jeugdzorg, maar ook met het gegeven dat de zorgtrajecten per jeugdige intensiever en daardoor duurder worden. Jeugdigen blijven langer en frequenter in zorg, waardoor de gemiddelde kosten per zorgtraject oplopen. In de prognose

van de kosten van jeugdzorg voor 2024 en 2025 die we baseren op de meest actuele zorgdata, houden we rekening met een afvlakking van de groei in de kosten en zetten daar een hoger risico in de risicoparagraaf tegenover. Desondanks is sprake van hogere volumelasten jeugdzorg van € 10,9 miljoen vanaf 2025. Deze lastenstijging wordt deels gedekt door een onttrekking van € 2,4 miljoen in 2025 uit de bestemmingsreserve Wmo & Jeugdzorg.

Tarieven ambulante voorzieningen Jeugdzorg
In opdracht van de regionale inkooporganisatie is door een extern bureau een tarievenonderzoek uitgevoerd naar de tarieven ambulante voorzieningen Wmo en jeugdzorg die binnen de regio Centraal Gelderland worden gehanteerd. Er is een adviesrapport opgeleverd waarin nieuwe tarieven geadviseerd worden die recht doen aan de reële kosten van betrokken zorgaanbieders, waaronder gestegen loonkosten als gevolg van nieuwe CAO's en arbeidsmarktproblematiek. Deze tarieven liggen hoger dan de huidige (geïndexeerde) tarieven 2024. Op basis van landelijke wet- en regelgeving zijn gemeenten verplicht om reële, kostendekkende tarieven voor de zorgvoorzieningen te hanteren. De financiële consequenties van de nieuwe aangepaste ambulante tarieven jeugdzorg worden vanaf 2025 ingeschat op circa € 4 miljoen.

Tarieven verblijfsvoorzieningen Jeugdzorg
Per 1 juli 2024 worden de aanbieders van verblijfsvoorzieningen Jeugdzorg opnieuw door de regio Centraal Gelderland gecontracteerd (nieuwe inkoopronde). Dit is reden geweest om de huidige tarieven die de regio hanteert voor deze voorzieningen, door te laten lichten door een extern bureau. Dit heeft geleid tot een adviesrapport met hogere tarieven, die recht doen aan de reële kosten van betrokken zorgaanbieders, waaronder gestegen loonkosten als gevolg van nieuwe CAO's en arbeidsmarktproblematiek. Op basis van landelijke wet- en regelgeving zijn gemeenten verplicht om reële, kostendekkende tarieven voor de zorgvoorzieningen te hanteren. Ook de door het Rijk gewenste verkleining in groepsgroottes bij de verblijfsvoorzieningen, in het bijzonder in geval van terreinvoorzieningen, leiden hier tot een extra kostenstijging. De financiële consequenties van de nieuwe aangepaste verblijfstarieven jeugdzorg worden vanaf 2025 ingeschat op € 4,9 miljoen.

Tarieven inkoop essentiële functies Jeugdzorg
Vanaf 2025 worden de zwaarste (verblijfs)vormen en voorzieningen voor jeugdzorg, de zogenoemde essentiële functies waaronder jeugdzorgplus en driemilieuvoorzieningen, gezamenlijk en bovenregionaal verworven c.q. gecontracteerd door de zeven Gelderse jeugdzorgregio's (G7). Op termijn worden netto-besparingen op deze vormen van jeugdzorg verwacht door een betere kwaliteit en integraliteit van geleverde zorg. Deze besparingen zijn niet of moeilijk te kwantificeren in een concreet bedrag. Daartegenover staan hogere kosten van jaarlijks € 524.000 die met deze verwerving samenhangen en wel concreet en kwantificeerbaar zijn.

Landelijke tarief jeugdbescherming
Het Rijk heeft op basis van verricht onderzoek naar reële kostendekkende tarieven in de Jeugdbescherming besloten met ingang van 2024 voor alle gemeenten een landelijk, uniform tarief in te voeren voor de belangrijkste kinderbeschermings- en jeugdreclasseringsmaatregelen (ondertoezichtstelling, voogdij resp. individuele trajectbegeleiding). Deze maatregelen jeugdbescherming en jeugdreclassering worden voor onze regio gezamenlijk met de zes andere jeugdzorgregio's uit de provincie Gelderland (G7) bovenregionaal bekostigd.
Het landelijk tarief ligt hoger dan de (geïndexeerde) tarieven die de G7 tot 2024 hanteerden, wat tot hogere kosten jeugdbescherming en jeugdreclassering voor alle betrokken regiogemeenten leidt.
Via het gemeentefonds wordt het landelijk budget jeugdzorg hiervoor opgehoogd met € 30 miljoen structureel. Dit komt globaal met de helft van de hogere kosten overeen. De financiële consequenties van het nieuwe landelijk tarief jeugdbescherming en jeugdreclassering worden vanaf 2025 ingeschat op € 1,1 miljoen.

Tarievenonderzoek ambulant Wmo
De afgelopen periode is door een extern bureau een onderzoek uitgevoerd naar de tarieven van de ambulante voorzieningen Wmo en jeugdzorg die binnen de regio Centraal Gelderland worden gehanteerd. Er is een adviesrapport opgeleverd waarin nieuwe reële tarieven geadviseerd worden die hoger liggen dan de huidige (geïndexeerde) tarieven 2024. Op basis van landelijke wet- en regelgeving zijn gemeenten verplicht om reële, kostendekkende tarieven voor de zorgvoorzieningen te hanteren. De financiële consequenties van de nieuwe aangepaste ambulante tarieven Wmo worden voor 2025 en verder ingeschat op € 4,3 miljoen jaarlijks. Deze kosten kunnen worden gedekt uit verwachte structurele voordelen binnen de Wmo als gevolg van lagere uitgaven dan verwacht voor onder andere ambulante begeleiding, groepsbegeleiding en activerend werk. Deze voordelen werden tot nu toe gebruikt om kostenstijgingen in de jeugdzorg incidenteel op te vangen. Ook droegen ze bij aan een positief resultaat binnen het begrotingsprogramma zorg. Deze meevallers worden nu structureel aangewend om de effecten van het tariefonderzoek Wmo en een deel van de effecten van het tariefonderzoek jeugd van € 10,5 miljoen structureel te dekken.

Aanpak wachtlijsten huishoudelijke ondersteuning
De wachtlijst voor huishoudelijke ondersteuning is sterk toegenomen, waarbij ruim 250 kwetsbare inwoners met de hoogste prioriteit te lang op huishoudelijke ondersteuning moeten wachten. Op moment van schrijven wordt door uw raad een voorstel behandeld om de wachtlijsten aan te pakken. Een plan is ontwikkeld om deze wachtlijst aan te pakken. Onderdeel van dit plan is het afschaffen van de Algemene voorziening en volledig overstappen op maatwerkvoorzieningen. Dit stelt ons in staat om mogelijke negatieve prikkels vanuit de marktwerking te dempen. De betrokken inwoners worden daarvoor opnieuw gesproken en beoordeeld of en met welke frequentie huishoudelijke ondersteuning nodig is. Vanaf 2025 zal een deel van deze groep in de maatwerkvoorziening komen en zullen sociale wijkteams extra herindicaties moeten uitvoeren. De structurele kosten bedragen € 253.000.

Doelgroepenvervoer
Het doelgroepenvervoer voor de gemeente Arnhem wordt uitgevoerd door de Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen (DRAN). De aanbesteding per juli 2024 leidt tot hogere tarieven en een negatief aanbestedingsresultaat. In de meerjarenbegroting van de DRAN zijn er echter dempende effecten aanwezig zoals de vrijval van de zero emissiekosten en een lagere dan verwachte indexatie, zodat er in 2024 en 2025 een positief resultaat van respectievelijk € 400.000 en € 500.000 ontstaat.

Preventieve jeugdbescherming
Sinds een aantal jaren wordt er gewerkt met een team Veilig, Aanwezig, Vertrouwd (VAV) dat preventief hulp en ondersteuning aan gezinnen biedt om te voorkomen dat kinderen uit huis en onder de jeugdbescherming worden geplaatst, met alle gevolgen van dien, zoals kostbare specialistische jeugdzorgvoorzieningen buitenshuis.
Met deze uitbreiding kunnen meer gezinnen worden bediend. De uitbreiding van € 135.000 is vooralsnog tijdelijk voor 2025 en 2026.

Veilig thuis
Een Veilig Thuis organisatie is een meldpunt voor kindermishandeling en huiselijk geweld en een wettelijk voorgeschreven voorziening waarover gemeenten moeten beschikken en die zij in stand moeten houden. Voor de gemeenten binnen de regio Centraal Gelderland betreft dat Veilig Thuis Gelderland Midden, dat tezamen met de gemeenten uit de regio West Veluwe Vallei wordt bekostigd middels een afgesproken verdeelsleutel. Er is sprake van kostenstijgingen vanwege een verhoogde vraag naar bestaande kerntaken en -diensten, zoals onderzoeken van meldingen en verstrekken van adviezen door de groei in het aantal meldingen. Om die reden worden structureel extra bijdragen van de betrokken gemeenten gevraagd. Voor Arnhem betekent dit € 80.000 hogere lasten.

Financiële ontwikkelingen programma Welzijn en inclusie

Bestrijden racisme en discriminatie
In de Begroting 2023 is € 200.000 per jaar voor 4 jaren (2023 t/m 2026) beschikbaar gesteld voor bestrijding van racisme en discriminatie. Gezien de recente ontwikkelingen en discussies in de maatschappij, gevoed door onder andere de toegenomen polarisatie denken we dat inzet op het bestrijden racisme en discriminatie ook na 2026 nodig zal blijven. We willen blijvend inzetten op projecten om Arnhem vrij te maken van racisme. Om de ontwikkeling en uitvoering van deze projecten te faciliteren zijn er structurele middelen nodig. Tot 2026 is er € 50.000 beschikbaar. Om de ambities goed te kunnen faciliteren en daarnaast de activiteiten rondom het koloniaal verleden (o.a. keti koti) te kunnen uitvoeren is jaarlijks € 100.000 nodig. Dit betekent dat voor 2025 en 2026 € 50.000 extra benodigd is en vanaf 2027 € 100.000.

Roze Zaterdag
Arnhem wil meedoen met de bid om de viering in 2027 of eerdere jaren van Roze Zaterdag naar Arnhem te halen. Roze Zaterdag biedt onder andere ruimte voor informatie, debat, feest, ontmoeting en zichtbaarheid ten bate van seksuele oriëntatie, genderidentiteit, expressie en sekse kenmerken. Voor de organisatie hiervan is een incidentele bijdrage benodigd van € 180.000 in 2025.

Financiële ontwikkelingen programma Gezondheid en sport

Algemene gezondheidszorg en jeugdgezondheidszorg
Het voorstel voor de GGD (algemene Gezondheidszorg en jeugdgezondheidszorg) is gebaseerd op vier basisprincipes:
1. De GGD voldoet aan het wettelijk minimum.
2. Collectieve dienstverlening prefereert boven lokaal aanbod.
3. De financiering verloopt grotendeels via de inwonersbijdrage.
4. De GGD zet extra in op dichterbij in wijken/dorpen, op collectieve preventie en het gebruik van data.

Met incidentele middelen voor de begroting 2024 zijn de belangrijkste knelpunten in de taakuitvoering van de GGD in 2024 tijdelijk opgelost. Om een permanent vervolg te geven aan de versterking incidentele versterking van de knelpunten binnen de Veiligheids- en Gezondsheidsregio Gelderland Midden

(VGGM) zijn er voor zowel de algemene gezondheidszorg als ook de jeugdgezondheidszorg door de regiogemeentes keuzes gemaakt in de dienstverlening door VGGM. Dit leidt in beide gevallen tot extra structurele kosten.

Beter Bedrijfsvoeren
Binnen VGGM bestaat daarnaast de noodzaak om de ondersteuning en samenwerking in de organisatie te versterken en verbeteren. Dit is een belangrijke conclusie uit KPMG-onderzoek (september 2022). Het gaat om een behoorlijke inhaalslag: er is investering nodig in de robuustheid van de systemen, het beschrijven van de processen, het versterken van het management en de wijze van samenwerken.
Om toekomstige risico's het hoofd te kunnen bieden is op korte termijn versterking en verbetering noodzakelijk. Voor de versterking van de ondersteuning en samenwerking in de organisatie is de wens uitgesproken om in de komende 4 jaar minimaal toe te groeien naar de gemiddelde personele overhead voor Veiligheidsregio's. Ook dit heeft extra structurele kosten tot gevolg. In de bijsturingsvoorstellen later in deze Perspectiefnota wordt op dit onderdeel voorgesteld om de VGGM opdracht te geven deze kosten te verminderen.

Brandweer en crisisbeheersing
Tot slot is in 2020 de gemeentelijke bijdrage voor de brandweer en crisisbeheersing herzien. Geconstateerd werd dat de afspraken rondom het beheer en de bekostiging van de huisvesting (de kazernes) niet zijn geregionaliseerd. Per gemeente zijn afspraken gemaakt over het beheer, waarbij een diversiteit aan afspraken is ontstaan en kosten voor gebouwen in een gemeente voor rekening van de betreffende gemeente zijn. Er wordt voorgesteld om in 2025 een project te starten om de beheerafspraken en de bijbehorende bekostiging te harmoniseren. Hiervoor wordt een incidentele bijdrage aan Arnhem gevraagd van € 39.000 in 2025.

Klimaatinstallatie Valkenhuizen
Er zijn al enkele jaren problemen met het binnenklimaat van zwembad Valkenhuizen. Uit de uitgevoerde onderzoeken is uiteindelijk de conclusie getrokken dat het huidige klimaatsysteem de klachten niet weg kan nemen. Inmiddels zijn het afgelopen jaar provisorische maatregelen getroffen om de klachten weg te nemen en het zwembad open te houden. Dat is gelukt, maar het is geen houdbare en duurzame situatie op de lange termijn. De afgelopen maanden is onderzoek verricht om de huidige klimaatinstallatie om te bouwen naar een klimaatsysteem zoals bij zwembad De Grote Koppel. Het ombouwen wordt uitgesplitst in 3 verschillende fases met een start van de werkzaamheden in het eerste kwartaal van 2024 en een doorlooptijd van 1 tot 1,5 jaar.
De totale kosten van de benodigde investering voor alle aanpassingen is maximaal € 900.000. Deze investering wordt afgeschreven in de voor installaties gebruikelijke afschrijvingstermijn van 20 jaar waarbij een jaarlijkse kapitaallast (vanaf 2025) van maximaal € 59.400 ontstaat. Daarnaast zal een deel van de reeds eerder geactiveerde investering versneld moeten worden afgeschreven, dit betreft een bedrag van maximaal € 100.000.

Financiële ontwikkelingen programma Ruimtelijke ontwikkeling

ODRA: prijsstijging
De ODRA voert voor de gemeente Arnhem een groot aantal taken uit op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving op het fysieke terrein. Jaarlijks indexeert ODRA de uurtarieven.
Het voorstel van ODRA voor 2025 is een verhoging van het uurtarief van € 99 naar € 104. In de indexatie met 3,5% voor gemeenschappelijke regelingen waar in deze Perspectiefnota rekening mee wordt gehouden, is dit voor een deel opgevangen. Er resteert een structureel knelpunt van € 106.000.

Plan Gezonde leefomgeving
Het Plan Gezonde Leefomgeving is een uitwerking van de omgevingsvisie en tevens de uitvoering van de opdracht om een integraal milieuplan te ontwikkelen. Hiermee borgen we dat de gezonde leefomgeving een vroegtijdig en integraal uitgangspunt is bij grote ontwikkelingen en dat een integrale, gedegen monitoring wordt ontwikkeld. En dat we samen met inwoners en de GGD werken aan wijken waar cumulatie is van negatieve gezondheidseffecten, om de wijken gezonder te maken en gezond te houden. Dekking kan grotendeels gevonden worden in een aantal bestaande budgetten (middelen ODRA, milieu en luchtagenda). Voor de jaren 2025-2027 is er dan incidenteel nog een bedrag van € 450.000 (€ 150.000 per jaar) nodig om een voortvarende start te kunnen maken met het plan.

Financiële ontwikkelingen programma Wonen en leefomgeving

Onderhoud openbare ruimte Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA)
In het najaar 2023 is een Europese aanbesteding geweest voor het dagelijks onderhoud in ons stadsdeel Centrum, Spijkerbuurt en Arnhems Broek (CSA) voor het jaar 2024 (zie ook raadsbrief Het dagelijks onderhoud in stadsdeel Centrum, Spijkerbuurt en Arnhems Broek van 16 januari 2024). Voor een deel van dit dagelijks onderhoud is de Europese aanbesteding mislukt, doordat de inschrijvingen resulteerden in een forse overschrijding van het begrote budget. Op twee van de vier percelen heeft maar één marktpartij ingeschreven. De inschrijvingen die we hebben ontvangen resulteren in een bedrag dat

ca. € 3,5 miljoen hoger is dan het beschikbare budget van € 1,5 miljoen. De (minimaal) verwachte overschrijding wordt geraamd op € 2,5 miljoen vanaf 2025. Om deze verwachte hogere kosten het hoofd te kunnen bieden, wordt voorgesteld om hiermee in de jaren 2025 en 2026 in de begroting nog rekening te houden, maar intussen alternatieve manieren van uitvoering te onderzoeken en voor te bereiden. Invoering daarvan vanaf 2027 leidt mogelijk tot een daling van het kostenniveau. In het risicoprofiel nemen we een risico op voor het geval dit niet (volledig) leidt tot de verwachte verlaging van de kosten.

Hogere Energielasten eigen gebruik (Openbare ruimte en Vastgoed)
In de afgelopen jaren zijn de energielasten (gas en elektra) zeer fors gestegen. De begrotingen 2023 en 2024 zijn daarop incidenteel aangepast. Van de tarieven voor energie is 70% een vast deel, deze tarieven zijn substantieel hoger dan een paar jaar geleden en de verwachting is dat deze ook niet (meer) substantieel dalen. Van het variabele deel (30%) is momenteel 55% vastgeklikt. Op basis van deze situatie ontstaat een verwacht tekort in 2025 en verdere jaren op de budgetten energie van € 2.970.000. In deze Perspectiefnota wordt voorgesteld het tekort in 2025 in de begroting op te nemen, maar voor de jaren daarna in te zetten op verlaging van het energieverbruik in de openbare ruimte en het gemeentelijk vastgoed. Concreet wordt dan gedacht aan diverse maatregelen om te verduurzamen en te besparen, zoals bijvoorbeeld (nog) meer inzetten op LED en gebouwen minder verlichten.

Dierentehuis
Eind 2023 is een langjarige overeenkomst aangegaan met het Dierentehuis Arnhem e.o. waarbij tevens de afspraken over het gezamenlijk opdrachtgeverschap tussen de gemeenten is vastgelegd. In Arnhem en de regio is gekozen voor verbetering van de opvang van dieren in vergelijking tot de bestaande opzet met een verouderd gebouw. Dit leidt onvermijdelijk tot meerkosten ten opzichte van het beschikbare budget met € 180.000 in 2025 en € 200.000 vanaf 2026. Met de verwerking van deze kosten wordt voldaan aan de aangenomen motie (23M104) om in de komende Perspectiefnota op te nemen welke aanpassingen de begroting behoeft ten aanzien van het budget voor dierenwelzijn en in de begroting van 2025 structurele dekking op te nemen voor financiering van het dierentehuis.

Uitvoering Huisvestingsverordening - Huisvesting urgent woningzoekenden
Als personen in de regio Arnhem-Nijmegen zich in een persoonlijke noodsituatie bevinden en met spoed een woning nodig hebben, kunnen zij een urgentieverklaring aanvragen. Met zo'n verklaring kunnen deze woningzoekenden voorrang krijgen op een sociale huurwoning. In de regio behandelt een onafhankelijke Urgentiecommissie de aanvragen van urgentieverklaringen. De systematiek van woningtoewijzingen en urgenties vindt haar basis in de Huisvestingsverordening. Met de systematiek van noodurgentieverklaringen gaan kosten gepaard, onder andere in de activiteiten van de urgentiecommissie, in de begeleiding van aanvragen (vaak complexe casussen van kwetsbare personen) en in de afhandeling van bezwaar en beroep.
De kosten voor deze systematiek worden gedragen door de gemeenten én de woningcorporaties binnen de regio Arnhem-Nijmegen. Over het afgelopen decennium is de kostenverdeling steeds schever gegroeid; de corporaties dragen zorg voor zo'n 80% van de kosten en gemeenten 20%. Bij de totstandkoming van de nieuwe Huisvestingsverordening is - op initiatief van de woningcorporaties - voorgesteld om de kostenverdeling gelijk te trekken (50%-50%). In het collegevoorstel over de nieuwe Huisvestingsverordening is reeds melding gemaakt van dit principebesluit. Bij een evenredigere kostenverdeling tussen gemeenten en om uitvoering te geven aan het genoemde principebesluit is dus jaarlijks € 70.000 benodigd.

Knelpunten met dekking uit bestemmingsreserve of bestaande budgetten

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de financiële ontwikkelingen die (deels) gedekt kunnen worden vanuit heffingen, bestemmingsreserves of ruimte in bestaande budgetten. Onder de tabel is een nadere toelichting op elk onderdeel opgenomen.

Knelpunten met dekking uit bestemmingsreserves of bestaande budgetten *Bedragen x € 1 miljoen*	2025	2026	2027	2028	I/S
Kosten Lachgascilinders	-800	-800	-800	-800	S
Kosten ruimen van fietsen	-80	-80	-80	-80	S
Verzamelcontainers toegankelijkheid voor hoogbouw (20M260)	-200	-200	-200	-200	S
Dekking uit afvalstoffenheffing	1.080	1.080	1.080	1.080	S
Klimaatadaptatie investeringskrediet rioolheffing	-11	-42	-73	-103	S
Dekking uit rioolheffing	11	42	73	103	S
Digitale en toegankelijke dienstverlening	-200				I
Informatieveiligheid & Privacy	-250				I
Verbeteren burgerparticiatie met innovatieve technologieën	-380				I
Interne veiligheidscoördinatie	-100				I
Digitale inclusie van de stad	-100				I
Dekking uit bestemmingsreserve Bedrijfsvoering	1.030				I
Regeling Burgerkracht	-91				I
Dekking bestemmingsreserve Burgerinitiatieven sociaal domein	91				I
Opvang en toekomstperspectief opvang en vluchtelingen				-500	I
Uitvoeringskosten Bureau Nieuwkomers	-529	-529	-529	-580	I
Dekking uit bestemmingsreserve Inburgering, integratie en asiel	529	529	529	1.080	I
Opvang niet-rechthebbende EU burgers (23M41)	-390	-890			I
Dekking uit bestemmingsreserve Huisvesting bijzondere doelgroepen	390	890			I
Natuurcentrum (Molenplaats): Uitbreiding subsidie Arnhem	-105	-105	-105	-105	S
Natuurcentrum (Molenplaats): Incidentele subsidie	-50				I
Dekking uit parken/bossen en project Poort naar de Veluwe	155	105	105	105	I
Wvg woningbouw Arnhem-West	-4.000				I
Realisatie Hobbit	-300				I
Dekking uit BR Stadsontwikkelfonds voor wvg woningbouw Arnhem-West en Hobbit	4.300				I
Ambities dierenwelzijn en natuur	-127	-127	-127	-127	S
Dekking ambities dierenwelzijn en natuur	127	127	127	127	S
Jongerenraad	-50	-50			I
Leefbare Wijken Monitor (ALW)	-63	63	-63	63	S
Doorontwikkeling wijksturing	-75				I
Totaal gedekt uit reserves of bestaande budgetten	**-188**	**13**	**-63**	**63**	

Lachgascilinders
Lachgascilinders leveren een veiligheidsgevaar op tijdens inzameling en verwerking en veroorzaken explosies met veel schade in de verbrandingsoven. Op basis daarvan hebben zowel de verwerker van het afval als de inzamelaar aangegeven het Arnhemse afval niet langer te kunnen accepteren met de huidige hoeveelheden lachgas. Er is door het Rijk een verbod ingesteld op lachgas, waardoor statiegeldsysteem is komen te vervallen. In oktober 2023 heeft het college een set van maatregelen vastgesteld waarmee we de urgentie situatie rondom lachgascilinders in het afval zo goed mogelijk kunnen opvangen. Er is gestart met een voorsorteringslag waardoor het afval nog verwerkt kon worden. Inmiddels is in de afgelopen maanden een duidelijker beeld verkregen over de aantallen lachgascilinders in het afval en in de buitenruimte. De urgentie van dit probleem blijft hoog, waarvoor extra kosten onvermijdelijk zijn. De huidige inschatting is € 800.000 voor 2024. Deze kosten kunnen vanaf 2025 worden betrokken bij de afvalstoffenheffing.

Verzamelcontainers toegankelijk voor hoogbouw
De ambitie in de Afvalkoers 2022-2026 Arnhem Schoner is om te stoppen met de citybins voor de inzameling van GFE/GFT bij hoogbouw en over te schakelen naar een dekkend netwerk van verzamelcontainers. In 2023 is een ander type verzamelcontainer voor GFE getest om te onderzoeken of deze container toegankelijk is voor (een groot deel van de) rolstoelgebruikers en of de kwaliteit van het aangeboden GFE in deze nieuwe container op peil blijft. Voor deze containers zal in 2025 een aanbesteding worden gedaan. De investeringen kunnen, zoals het er nu uitziet, opgevangen worden binnen het huidige investeringsbudget. Deze zien dus op aanschaf van nieuwe containers waarmee echter niet de volledige doelgroep bediend kan worden. Voor de overige 30-40% van de doelgroep is een maatwerkoplossing nodig, deze zal ongeveer € 200.000 gaan kosten en dit kan uit de afvalstoffenheffing gedekt worden.

Ruimen van fietsen
Er is behoefte aan meer en vooral structurele handhaving met betrekking tot geparkeerde fietsen. Daarom wordt per 2025 het fietsruimen ondergebracht bij de nieuwe parkeerdienstverlener en hebben we een fietsruimploeg. Deze kosten bedragen € 80.000 structureel vanaf het jaar 2024 en kunnen vanaf 2025 worden betrokken bij de afvalstoffenheffing.

Klimaatadaptatie investeringskrediet rioolheffing
Als gevolg van klimaatverandering staat de leefbaarheid van onze stad onder druk en zijn er risico’s voor onze veiligheid, gezondheid en economie. Om deze risico's te beperken worden er maatregelen genomen om verdere opwarming tegen te gaan én passen we onze leefomgeving aan op de gevolgen van het veranderende klimaat. Om de ambities zoals opgenomen in de Strategie Klimaatadaptatie Arnhem uit te voeren zijn er voor de komende vier jaren, met ingang van de jaarschijf 2024, investeringsbudgetten van € 800.000 noodzakelijk. De daaruit vloeiende kapitaallasten vanaf de jaarschijf 2025 kunnen worden betrokken bij de rioolheffing.

Digitale en toegankelijke dienstverlening
In de razendsnelle evolutie van de veranderende verwachtingen en behoeften van de samenleving en de technologische mogelijkheden zet toegankelijke digitale dienstverlening en digitalisering zich onverminderd door. Wetten zoals Wet digitale overheid (WDO), Archiefwet en WMEBV bieden de kaders voor een verschuiving naar een papierloze samenleving, waarbij het traditionele gebruik van papier langzaam verdwijnt. Onze informatiehuishouding en archivering dient hierop mee te veranderen. In deze race naar digitalisering blijft het cruciaal om het menselijke aspect niet uit het oog te verliezen en inclusief te laten zijn. Het programma voor de versnelling van de digitalisering zal door de hoger uitvallende kosten van ingehuurde expertise nog incidenteel middelen vragen in 2025 om de doelstellingen te kunnen behalen. Dit kan gedekt worden vanuit de bestemmingsreserve Bedrijfsvoering.

Informatieveiligheid & Privacy
Het jaar 2025 zal, net zoals de voorgaande jaren, in het teken staan van het verhogen van de informatieveiligheid en privacybescherming binnen onze gemeente. Hier zijn we in 2023 mee gestart in de vorm van Programma Informatieveiligheid & Privacy Basis op orde. Uitgangspunten waren het voldoen aan de Baseline Informatieveiligheid (BIO) en Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). In 2024 zal echter ook de BIO 2.0 van kracht worden. Nieuwe wetgeving in de vorm van de Nederlandse afgeleide van de Network and Information Security Directive (NIS2), de Europese cybersecurity richtlijn, zal ook in 2024 in werking treden. Hiervoor zullen in 2025 nog aanvullende stappen gezet moeten worden. Hiervoor is in 2025 € 50.000 incidenteel extra benodigd. Mogelijke structurele additionele kosten zijn nu nog niet inzichtelijk.
Daarnaast is de verwachting dat de kosten van het programma Informatieveiligheid en Privacy Basis op Orde in 2025hoger uitvallen dan gepland. Dit komt enerzijds omdat het te verzetten werk meer is dan vooraf kon worden ingeschat, anderzijds door inhuurkosten die hoger uitvallen. Voor 2025 zal dit incidenteel nog eens € 200.000 extra vergen. Dekking is mogelijk vanuit de bestemmingsreserve Bedrijfsvoering.

Verbeteren burgerparticipatie met innovatieve technologieën
Technische innovaties hebben de kracht om onze samenleving blijvend te veranderen, te zien aan voorbeelden zoals 3D-technologie bij de inzet voor burgerparticipatie, robotisering, artificiële intelligentie (AI) en sensortechnologie. Samen met 3D visualisaties (o.a. Augmented en Virtual Reality) ondersteunt AI innovatieve oplossingen in zowel de zorg, als in de openbare ruimte en de dienstverlening van de gemeente om gezonder, veiliger en aangenamer te kunnen leven. Momenteel is de inzet incidenteel begroot voor 2024. Voorgesteld wordt om de inzet ook in 2025 een vervolg te geven en deze te dekken uit de bestemmingsreserve Bedrijfsvoering.

Interne veiligheidscoördinatie
De gemeente Arnhem heeft één interne veiligheidscoördinator, die zowel belast is met beleidsontwikkeling als uitvoering van beleid en inspringen op incidenten. De gemeente Arnhem heeft ervoor gekozen om weer meer zelf aan zet te zijn in zorg voor kwetsbare groepen (schulddienstverlening / PGA). Er komt dus complexere casuïstiek onze spreekkamers binnen, wat een directe relatie heeft met het thema 'veilige werkomgeving'. Het gaat hierbij zowel om de locatie (bijvoorbeeld ook op de diverse plekken in de wijken), als getraind zijn hoe om te gaan met bedreiging of agressie. Nu wordt er veel geschakeld op basis van incidenten, daar gaan de volledige uren van de interne veiligheidscoördinator aan op. Structurele ondersteuning op dit thema ontbreekt nu. Voor borging van deze opgaven op de langere termijn is meer capaciteit nodig. Voorgesteld wordt de inzet in 2024 en 2025 uit te breiden en te dekken uit de bestemmingsreserve Bedrijfsvoering.

Digitale inclusie van de stad
We willen voorkomen dat mensen worden buitengesloten en dus ook digitaal worden buitengesloten, zodat iedereen kan deelnemen aan de digitale samenleving. Afspraken op EU-niveau (Digital Decade) geven aan dat in 2030 80% van de inwoners digitaal vaardig genoeg dient te zijn. Enerzijds vraagt dit om acties en oplossingen om de dienstverlening van de stad toegankelijk te maken en te houden en anderzijds vraagt het om het versterken van de digitale vaardigheden en weerbaarheid van inwoners. Het verbeteren van de toegankelijkheid van de informatie voor specifieke doelgroepen kan echter ook leiden tot minder toegankelijke informatie voor anderen (het in tekst uitleggen van een tekening of tabel aan iemand met een visuele beperking kan voor een ander leiden tot een onoverzichtelijke hoeveelheid tekst). Het blijft zoeken naar een balans in het toegankelijk maken en houden van onze informatie van inwoners. Voor het doen van onderzoek naar de eventuele aanvullende maatregelen om digitale uitsluiting te voorkomen zijn er incidentele middelen benodigd in 2025 die gedekt kunnen worden uit de bestemmingsreserve Bedrijfsvoering.

Regeling Burgerkracht
Inwoners van Arnhem kunnen sinds 2016 gebruik maken van de subsidieregeling Burgerkracht. Met de regeling stimuleren we samenredzaamheid en burgerinitiatieven, bedoeld voor en door inwoners. In 2022 is de regeling juridisch vastgelegd voor een periode van 3 jaar (2022 t/m 2024) in de subsidieverordening Burgerkracht Sociaal Domein 2022-2024. Voor de subsidieregeling Burgerkracht is voor deze jaren 2022 jaarlijks € 175.000 beschikbaar gesteld via de bestemmingsreserve Burgerinitiatieven sociaal domein. Deze reserve eindigt in principe in 2024 en op dat moment resteert een bedrag van € 91.325 in deze reserve. Het voorstel is de reserve ook in 2025 aan te houden en het resterende bedrag beschikbaar te houden ten behoeve van de regeling in 2025.

Opvang en toekomstperspectief opvang en vluchtelingen
Arnhem is een rechtvaardige, sociale en open stad. We vangen vluchtelingen ruimhartig op en zorgen voor voldoende en gastvrije vluchtelingenopvang. Vanaf 2028 zijn er geen (incidentele) middelen meer begroot voor het programma vluchtelingen en stoppen ook de incidentele bijdragen die beschikbaar zijn gesteld om goede opvang en begeleiding te bieden. Om die reden wordt voorgesteld in 2028 voor € 500.000 lasten te begroten en dit te dekken uit de BR Inburgering, integratie en asiel.

Formatie Nieuwkomers
Vanuit de begroting van Asiel en Inclusie is structureel een bedrag van € 1,1 miljoen beschikbaar voor de uitvoeringskosten. Daarnaast is tot en met 2024 extra geld beschikbaar vanuit het gemeentefonds. Hiermee is de structurele capaciteitsbehoefte echter niet opgelost. Landelijk is de VNG met een lobby gestart om de uitvoeringskosten ook na 2024 vanuit het gemeentefonds gefinancierd te krijgen. Vooralsnog is de bestemmingsreserve Inburgering, integratie en asiel toereikend om tot 2029 het tekort op te vangen.

Opvang niet-rechthebbende EU-burgers
EU-burgers mogen (behoudens uitzonderingen) geen beroep doen op publieke middelen of voorzieningen in het sociaal stelsel, waardoor zij geen recht hebben op een uitkering en op maatschappelijke opvang. Dakloosheid van deze groep gaat vaak gepaard met overmatig middelengebruik en overlast. De raad heeft op 14 juni 2023 bij motie 23M41 opgeroepen om vooruitlopend op het landelijk en/of Europees beleid, met een voorstel te komen om voor minimaal twee jaar (of korter indien landelijk en/of Europees beleid ontwikkeld is) tien opvangplaatsen te realiseren voor dakloze niet-rechthebbende EU-burgers. Deze opvang gaat medio 2024 van start. Het beschikbaar gestelde budget is naar verwachting

vanaf 2025 onvoldoende om zowel de opvanglocatie als de benodigde hulp en zorg te bekostigen. Voor 2025 en 2026 is dekking mogelijk uit de bestemmingsreserve huisvesting bijzondere doelgroepen. Het is onzeker wanneer landelijk en/of Europees beleid ontwikkeld is en de opvang van dakloze EUburgers beëindigd kan worden dan wel uit landelijk of Europees budget bekostigd kan worden.

Natuurcentrum (Molenplaats)
Natuurcentrum Arnhem ontvangt van de gemeente een subsidie voor het openstellen van de Molenplaats en de Witte Watermolen in Sonsbeek als bezoekerscentrum alsmede het draaiende houden van de molen en het bieden van een (educatief) programma. Zolang Natuurcentrum geen geschikte horeca-uitbater vindt, loopt zij de inkomsten uit huur mis. Daarnaast worden er extra kosten gemaakt aangezien er vakbekwaam personeel moet worden aangetrokken om de Molenplaats voldoende te bemensen, anders zal de Molenplaats noodgedwongen gesloten zijn. Tevens is door hogere prijzen het exploitatiebudget voor de jaren 2024 en verder nog verder onder druk komen te staan, waardoor een extra subsidie voor een bedrag van € 155.000 structureel in 2025 en structureel € 105.000 vanaf 2026 wordt gevraagd.
Het is mogelijk dit te bekostigen uit de middelen voor bossen en parken en uit het projectbudget Poort naar de Veluwe. Om effectiever gebruik te maken van de Molenplaats wordt op termijn ook een plek gegeven in het gebouw aan onze boswachters en parkbeheerders. We zien duidelijk voordelen in de samenwerking tussen Natuurcentrum Arnhem en gemeente Arnhem op thema's zoals natuur, biodiversiteit en klimaatbestendigheid.

Wvg woningbouw Arnhem-West
De komende jaren staan we voor een flinke woningbouwopgave, waarbij we inzetten op een gelijkere verdeling van sociale huurwoningen over de stad. Hiervoor willen we de komende jaren meer sociale huurwoningen in Arnhem-West bouwen. Kansen hiervoor liggen met name in het gebied aan de Westzijde van de Heijenoordseweg. In dit gebied liggen ook kansen voor nieuwbouw en uitbreidingen van onderwijshuisvesting. Op het gebied is door de gemeenteraad op 7 februari 2024 het voorkeursrecht (definitief) gevestigd. In de Woonvisie is opgenomen dat bij ontwikkelingen in Arnhem-West minimaal 60% sociale huur gerealiseerd dient te worden. Vrijwel alle projecten hebben nu een onrendabele top. Om binnen een afzienbare periode, ook gelet op het voorkeursrecht, tot een haalbaar plan te komen, is een gemeentelijke bijdrage om dit tekort af te dekken onvermijdelijk. Uiteraard zullen we er ons daarbij voor inzetten om ook bijdragen te verkrijgen van het Rijk en de Provincie. De uiteindelijke hoogte van de gemeentelijke bijdrage is daar mede afhankelijk van. Voorgesteld wordt om € 3,7 miljoen uit de BR Stadsontwikkelfonds te reserveren voor het afdekken van het tekort op de onrendabele top. Daarnaast zijn we voornemens om de panden die we in dit gebied verwerven, zoveel als mogelijk rendabel te verhuren, tot het moment dat ze gesloopt worden voor herontwikkeling. De huurinkomsten hiervan zetten we ook in om de onrendabele top af te dekken.
Daarnaast wordt voorgesteld voor de realisatie van sociale huurappartementen bij de Hobbit in de wijk (Malburgen oost-zuid) vanuit het Stadsontwikkelfonds € 300.000 te reserveren. De realisatie hiervan is van groot belang is voor de wijk. Het complex maakt onderdeel uit van een grotere transformatie van het gebied met onder andere een nieuwe sporthal en aanleg openbare ontmoetingsruimte.

Hobbit
Voorgesteld wordt voor de realisatie van sociale huurappartementen bij de Hobbit in de wijk (Malburgen oost-zuid) vanuit het Stadsontwikkelfonds € 300.000 te reserveren. De realisatie hiervan is van groot belang is voor de wijk. Het complex maakt onderdeel uit van een grotere transformatie van het gebied met onder andere een nieuwe sporthal en aanleg openbare ontmoetingsruimte.

Ambities dierenwelzijn en natuur
Om uitvoering te geven aan de Visie Dierenwelzijn 2021-2030 en het versnellen van de Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2024-2025 is voor dierenwelzijn een extra bijdrage benodigd. Structurele middelen zijn nodig voor bijvoorbeeld deelname aan de regeling Arnhemse Dierenartsenkosten en incidenteel voor de inzet van Dierenbuddies in Arnhem en andere actiepunten uit de uitvoeringsagenda. Gelet op de voorziene financiële uitdagingen de komende jaren is er binnen de bestaande budgetten gezocht naar dekking, waarbij onder andere gekeken wordt naar het reeds beschikbaar gesteld budget voor het groenfonds.

Jongerenraad
Bij de behandeling van de Begroting 2024 is de motie 'Boter bij de vis voor Jongerenraad" aangenomen. Daarbij is aangegeven dat een verwacht voordeel op de energielasten van het Sportbedrijf ruimte zou opleveren voor de algemene middelen, waaruit deze motie vervolgens gedekt kan worden. In deze Perspectiefnota is dit op deze wijze verwerkt.

Leefbare Wijken Monitor
Sinds 2001 wordt de Arnhemse Leefbare Wijken monitor uitgevoerd door de gemeente Arnhem. Deze monitor is in de loop van de jaren verder uitgebouwd en verbeterd en vormt een onmisbare schakel in het creëren van beleidsplannen, wijkprogramma's en andere gebiedsgerichte instrumenten. De monitor wordt organisatie breed ingezet en wordt ook richting de gemeenteraad jaarlijks gebruikt om de trends en ontwikkelingen in beeld te brengen. Om nog meer inzicht in de verschillende wijken te krijgen is daar

recent de gebiedsanalyse aan toegevoegd, waardoor visueel inzichtelijk wordt hoe de verschillende wijken zich verhouden ten opzichte van elkaar. Binnenkort worden ook de wijkgezondheidsprofielen hier nog aan toegevoegd. In de Koersnota Van Wijken Weten is de relevantie van de monitor nogmaals benoemd en is de wens uitgesproken dergelijke monitoringsinstrumenten te willen behouden richting de toekomst. In het financieel beeld zijn de destijds niet structureel verwerkte tweejaarlijkse middelen van € 125.000 vanuit de Perspectiefnota 2022-2025 gecorrigeerd. Wij stellen voor deze middelen te verdelen naar € 62.500 per jaar omdat ten behoeve van de voorbereidingen van de monitor is gebleken dat aan het jaar vooraf al verplichtingen gaan lopen.

Doorontwikkeling wijksturing
Om de doorontwikkeling van wijksturing ook verder in 2025, onder andere organisatie breed verder vorm te geven is een ontwikkelbudget nodig. In de begroting 2024 is voor doorontwikkeling/implementatie Koersnota 2.0 wijksturing een bedrag van € 150.000 opgenomen. We stellen voor de helft van dit bedrag ter dekking van de genoemde kosten in 2025 te gebruiken.

Toegankelijk maken omgeving rondom vernieuwde stadstheater
In de BR Zuidelijke Binnenstad zijn middelen gereserveerd voor walstroom (€ 0,369 miljoen) en eigen huisvesting (€ 1,5 miljoen). Deze beoogde onttrekkingen worden echter anders opgelost doordat de walstroom gedekt gaat worden vanuit de middelen voor duurzaamheid en de beoogde onttrekking voor eigen huisvesting kan vervallen doordat in het hiervoor gepresenteerde beeld vanaf 2026 kapitaallasten zijn meegenomen behorende bij een investeringskrediet van € 1,5 miljoen. De hierdoor vrij komende middelen in de BR Zuidelijke Binnenstad (€ 1,9 miljoen) zullen ingezet worden voor het toegankelijk maken van de omgeving van het vernieuwde stadstheater. Dit zal in de Begroting 2025 verwerkt worden.

Voorstellen voor bezuinigingen

Om het structurele tekort in het hiervoor gepresenteerde financieel meerjarenbeeld te verkleinen, wordt in deze Perspectiefnota op de eerste plaats een aantal concrete bijsturingsmaatregelen voorgesteld. Om te komen tot opties voor bijsturing is zowel gezocht naar bezuinigingen die zorgen voor incidentele ruimte, als naar mogelijkheden om de structurele lasten te verlagen. Ook zijn de mogelijkheden om de opbrengsten te verhogen onderzocht. Dit is in eerste instantie gedaan op een manier waarbij de ambities voor de stad op de langere termijn zoveel mogelijk overeind kunnen blijven en waarbij de negatieve effecten ze beperkt mogelijk zijn. Vanzelfsprekend doen de meest opties wel pijn en ook blijkt dat we er hiermee nog niet zijn. De begroting voor 2024 en 2025 laten hiermee echter wel een structureel sluitend beeld zien. Structurele sluitendheid voor alle jaren daarna komt ook een stap dichterbij, wordt in het volgende hoofdstuk op ingegaan.

In deze Perspectiefnota 2025-2028 worden hieronder voor een compleet overzicht de bezuinigingsopties voor de jaren 2024 en verder opgenomen. In Turap-1 2024 zijn de bezuinigingsopties opgenomen en toegelicht die in 2024 aan de orde zijn. De bezuinigingsvoorstellen vanaf 2025 zullen (na vaststelling van de Perspectiefnota) in de Begroting 2025 verwerkt worden.

Bezuinigingsopties *Bedragen x € 1.000*	2024	2025	2026	2027	2028	I/S
Reëel ramen loonsom	1.000	2.300	2.300	2.300	2.300	S
Vrijval budget verbeteren systemen en processen	400	0	0	0	0	I
Jongerenbudget laten vervallen	200	200	400	400	400	S
Ondersteuning college verminderen	82	201	201	313	313	S
Vrijval BR Burgerparticipatie: geen middelen voor dashboard betrokkenheidsprofielen	60					I
Capaciteit voor art 213a onderzoeken laten vervallen	0	50	50	50	50	S
Budget fiscale advieskosten laten vervallen	0	35	35	35	35	S
Vrijval BR Burgerparticipatie: geen middelen voor Participatiegids	25					I
Niet invullen van capaciteit mobiliteit medewerkers	0	75	75	75	75	S
Bezuiniging deel vrij besteedbaar budget Teams Leefomgeving		95	95	95	95	S
Vrijval budget Sustainable Development Goals	100					I
Subtotaal S00 Bestuur, financiën en dienstverlening	*1.867*	*2.956*	*3.156*	*3.268*	*3.268*	
Stoppen innovaties informatieverwerking		93	93	93	93	S
Verminderen bijdrage aanvullende claim programma Beter Bedrijfsvoeren van VGGM		250	250	250	250	S
Minder bijdrage vanuit Veiligheid aan Koningsdag		50	50	50	50	S
Lagere bijdrage aan Zorg- en Veiligheidshuis		100	100	100	100	S
Subtotaal S01 Veiligheid	*0*	*493*	*493*	*493*	*493*	
Bezuiniging op wegenonderhoud structureel	0	50	50	50	50	S
Bezuiniging op wegenonderhoud incidenteel	0	75	200	325	450	I
Subtotaal S02 Bereikbaarheid	*0*	*125*	*250*	*375*	*500*	
Vrijval middelen ivm niet verplaatsen warenmarkt	175					I
Halveren spaarbedrag voor beeldbepalende en topsportevenementen		110	110	110	110	S
Minder inzet op Human Capital; transformatie arbeidsmarkt		100				I
Stoppen met vuurwerkshow		150				I
Vrijval budget voor Dutch Green Week	300					I
Subtotaal S03 Economie	*475*	*360*	*110*	*110*	*110*	

Bezuinigingsopties *Bedragen x € 1.000*	2024	2025	2026	2027	2028	I/S
Minder inzet op breedtekunst (presentatie en festival)		90	90	90	90	S
Debatfunctie opnemen in reguliere programmering		50	50	50	50	S
Subtotaal S05 Cultuur	*0*	*140*	*140*	*140*	*140*	
Rekensystematiek BUIG Arnhems Beeld toepassen	2.264	3.580	3.762	3.942	4.359	S
Vrijval bestemmingsreserve Energiearmoedefonds	4.133	0	0	0	0	I
Inzet ESF middelen Actieve Inclusie Vervolg			997			I
Structurele middelen bijverdienbeloning Participatiewet				100	100	S
Verlaging middelen communicatie Armoede en Schulden		25	25	25	25	S
Versoberen Week van het geld		20	20	20	20	S
Andere invulling Collectieve Aanvullende Zorgverzekering		0	250	500	500	S
Subtotaal S06 Participatie en armoedebestrijding	*6.397*	*3.625*	*5.054*	*4.587*	*5.004*	
Meer groepsgewijs begeleiden Wmo	0	700	1.400	1.400	1.400	S
Meer groepsgerichte begeleiding jeugd			300	300	300	S
Analyse casussen groter dan € 100.000		840	840	840	840	S
Inzet controle 315-route		250	500	500	500	S
Stoppen PMT als losse interventie		200	200	200	200	S
Beëindigen subsidie OZO verbindzorg		22	22	22	22	S
Subtotaal S07 Zorg	*0*	*2.012*	*3.262*	*3.262*	*3.262*	
Vrijval middelen vrijwillige terminale zorg		5	5	5	5	S
Vrijval middelen ondersteuning Ouderenbonden		5	5	5	5	S
Vrijval middelen woontussenvoorzieningen Ouderen		4	4	4	4	S
Gedeeltelijke vrijval bestemmingsreserve Beschermd en Weerbaar		2.000				I
Inzet Rijkssubsidie MDT		0	*1.500*	*1.500*		I
Subtotaal S08 Welzijn en inclusie	*0*	*2.014*	*1.514*	*1.514*	*14*	
Voordeel Sportbedrijf	500	0	0	0	0	I
Voordeel Brede Spuk	150	150	150			I
Seniorenbeweging via Brede Spuk	200	200	200			I
Subtotaal S09 Gezondheid en sport	*850*	*350*	*350*	*0*	*0*	
Opstellen voorbereidingsbesluiten	26	26	26	26	26	S
Subtotaal S11 Ruimtelijke ontwikkeling	*26*	*26*	*26*	*26*	*26*	
Inzet middelen huisvesting bijzondere doelgroepen	900	480	380	1.270	0	I
Bomenonderhoud beperken tot directe woonomgeving	0	475	450	425	350	S
Verminderen inzet bestrijding invasieve exoten	0	300	300	300		I
Onderhoud stedelijk groen, directe woonomgeving ontzien	0	250	150	50	0	I
Budget waterbodembeheer laten vervallen	0	300	300	300	300	S
Bomenplan beperken tot directe woonomgeving	0	150	150	150	0	I
Woningbouw Platform Arnhem	0	150	150	0	0	I
Bezuinigen op dagelijks onderhoud in de wijken 10% kostenbesparing (afvalbakken, onkruid etc) en deel van het areaal minder maaien	0	165	165	165	165	S

Bezuinigingsopties *Bedragen x € 1.000*	2024	2025	2026	2027	2028	I/S
Fontein Blauwe golven deels uitlaten, besparing energiekosten	0	50	50	50	50	S
Overige fonteinen (AKU-fontein, op de markt en in de parken) deels uitlaten, besparing energiekosten	0	50	50	50	50	S
Minder onderhoud beschoeiingen		50	50	50	50	S
Subtotaal S12 Wonen en leefomgeving	*900*	*2.420*	*2.195*	*2.810*	*965*	
Verhogen parkeertarieven		5.000	5.000	5.000	5.000	S
Verhogen parkeertarieven: effect VPB		-1.290	-1.290	-1.290	-1.290	S
Versneld parkeerareaal vergroten		500	1.000	1.000	1.000	S
Inzet scanauto vergroten		200	200	200	200	S
Verhogen tarief toeristenbelasting	0	590	590	590	590	S
Subtotaal opbrengsten	*0*	*5.000*	*5.500*	*5.500*	*5.500*	
Totaal	**10.515**	**19.521**	**22.050**	**22.085**	**19.282**	

Bezuinigingsvoorstellen programma Bestuur, dienstverlening en financiën

Reëel ramen loonsom
Het voorstel is om de ambtelijke organisatie niet meer te begroten op basis van het maximum van de salarisschaal, maar op basis van het maximum van de salarisschaal minus één periodiek. Dit gaat echter wel ten koste van de flexibiliteit van de organisatie. Hiermee kan € 2,3 miljoen ruimte vanaf 2025 worden gevonden en voor 2024 betreft dit € 1 miljoen. Deze wijziging in de systematiek is te onderbouwen doordat de actuele samenstelling van ons personeelsbestand (qua leeftijd en ervaringsjaren) de laatste twee jaren minder kostbaar is gebleken dan begroot.

Meekrimpen met bezuinigingen
Naast deze algemene korting van de loonsom door het krapper begroten van de salariskosten laten wij de omvang van de formatie meebewegen met de bezuinigingsvoorstellen zoals die hierna worden benoemd. Als die voorstellen worden overgenomen, zullen in de Begroting 2025 de bij die betreffende activiteiten behorende personele formatieplaatsen worden ingeleverd. Afgezet tegen onderstaande voorstellen betekent dat, inclusief overhead, een structurele korting op de formatie van € 750.000.

Zowel de algemene als deze aan de bezuinigingen gekoppelde specifieke korting kan binnen het natuurlijk verloop worden opgevangen, wat voor ons ook het uitgangspunt is.

Vrijval budget verbeteren systemen en processen
In de begroting voor 2024 is een incidenteel bedrag opgenomen van € 400.000 met de bedoeling het in te zetten voor de verbetering van systemen en processen. Hierop zijn nog geen toezeggingen, aanspraken of anderszins van toepassing waardoor het in principe anders ingezet kan worden/ kan worden bespaard.

Jongerenbudget laten vervallen
Het jongerenbudget heeft als doel om de instroom van jonge potentials in onze organisatie te vergroten. Dit budget is bijvoorbeeld veelvuldig ingezet voor instroom van trainees waarvoor op de afdelingen nog geen reguliere formatie beschikbaar was. Nu de gemeentepool van start is gegaan, ontstaat er een dubbeling. Ook de gemeentepool heeft immers als doel om de instroom van (onder andere) jonge potentials in onze organisatie te vergroten. Hiermee ontstaat financiële ruimte om het jongerenbudget vrij te laten vallen. Dit kan niet volledig en per direct aangezien er nog dekking nodig is voor zittende formatie en dit budget tevens gebruikt wordt voor financiering van werkervaringsplekken.

Ondersteuning college verminderen
Voorgesteld wordt om de ondersteuning van het college te verlagen voor de onderdelen woordvoering, wethoudersadvies en het secretariaat.

Vrijval BR Burgerparticipatie: geen middelen voor dashboard betrokkenheidsprofielen
In het actieprogramma "Samen maken we Arnhem" was rekening gehouden om € 60.000 aan te wenden voor betrokkenheidsprofielen. Op basis van big data onderscheidt het model acht groepen inwoners die van elkaar verschillen in vertrouwen in de overheid en algemene betrokkenheid. Over de inzet van deze middelen waren nog geen afspraken gemaakt en in het kader van de bezuinigingen wordt voorgesteld deze middelen ten gunste van de Algemene reserve vanuit de Bestemmingsreserve Burgerparticipatie te laten vrijvallen.

Capaciteit voor art 213a onderzoeken laten vervallen
Er is structureel budget beschikbaar voor uitvoering van art 213a onderzoeken waartoe de raad eerder opdracht heeft gegeven. Deze onderzoeken kunnen achterwege worden gelaten omdat op de eerste plaats de Rekenkamer ook onderzoeken uitvoert en daarnaast op diverse plaatsen en uit diverse budgetten onderzoeken worden uitgevoerd die in sommige gevallen ook te kwalificeren zijn als een art 213a onderzoek.

Budget fiscale advieskosten laten vervallen
Door extern in te huren op een formatieplaats van fiscalist hoeven we geen aanvullend extern fiscaal advies meer in te huren.

Vrijval voor BR Burgerparticipatie: geen middelen voor Participatiegids
In het actieprogramma "Samen maken we Arnhem" was rekening gehouden om € 25.000 aan te wenden voor de participatiegids. De participatiegids geeft per wijk een beeld van de inwoner en welke participatieprojecten in deze wijken plaats hebben gevonden. Over de inzet van deze middelen waren nog geen afspraken gemaakt en in het kader van de bezuinigingen wordt voorgesteld deze middelen ten gunste van de Algemene reserve vanuit de Bestemmingsreserve Burgerparticipatie te laten vrijvallen.

Niet invullen van capaciteit mobiliteit medewerkers
De vacante functie voor beleidsontwikkeling en coördinatie voor speciale doelgroepen in de gemeentelijke organisatie wordt niet ingevuld. De onderdelen van deze functie die doorlopen worden bij andere medewerkers ondergebracht.

Bezuiniging deel vrij besteedbaar budget Teams Leefomgeving
Om kleinschalige wijkinitiatieven mogelijk te maken is in de begroting een bedrag opgenomen van € 95.000 per jaar. Dit is onderdeel van het 'vrij besteedbaar budget' van de Teams Leefomgeving. Hiervoor zal in 2025 een nieuwe regeling worden ingevoerd als onderdeel van het geheel van regelingen en verordeningen met betrekking tot initiatieven vanuit de wijken. De kosten van een nieuwe regeling zullen dan gedekt worden uit bestaande budgetten voor de uitvoering van wijkplannen waarmee op een planmatige wijze wordt gewerkt aan de ontwikkeling in de wijk. Het specifieke budget hiervoor kan hierdoor vervallen.

Vrijval budget Sustainable Development Goals
In verband met herschikking van de prioriteiten komt dit budget te vervallen. Binnen de bestaande formatie blijft dit thema onder de aandacht en proberen we in de lopende projecten en met de brede welvaart de koppeling te maken.

Bezuinigingsvoorstellen programma Veiligheid

Stoppen innovaties informatieverwerking
Hierop besparen betekent dat we voorgenomen innovaties ten aanzien van de informatieverwerking binnen Veiligheid niet zullen uitvoeren. Het risico is beperkt, omdat we op korte termijn gaan werken met een informatiesysteem (genaamd PGA X), dat vooralsnog kan voorzien in de behoefte en noodzaak om veilig, privacybestendig en effectief gegevens te verwerken.

Verminderen bijdrage aanvullende claim programma Beter Bedrijfsvoeren van VGGM
In het financiële beeld in deze Perspectiefnota is een claim opgenomen voor het programma Beter Bedrijfsvoeren van de VGGM. De gemeente Arnhem zal voorstellen deze bijdrage te verminderen. Het algemeen en dagelijks bestuur van de gemeenschappelijke regeling VGGM dient hier daadwerkelijk over te besluiten.

Minder bijdrage vanuit Veiligheid aan Koningsdag
Normaal gesproken is de organisator van een evenement verantwoordelijk voor de veiligheidsmaatregelen, anders dan politie- en evt. handhavingsinzet. Bij Koningsdag is het historisch zo gegroeid dat wij de bekostiging van alle maatregelen op ons nemen die ten doel hebben een veilig en ongestoord verloop van het evenement mogelijk te maken. Dit bedrag van € 150.000 wordt besteed aan beveiligers, stewards, centrale commandopost, verkeersmaatregelen, hekken, crowd support/control, EHBO, communicatie (porto's) en camera's. Momenteel vinden gesprekken plaats met de Stichting Koningsdag Arnhem met als inzet om een deel van de kosten bij hen neer te leggen. Dit is rechtvaardig, want de ondernemers verdienen aan het evenement, terwijl de stad enkel betaalt. De besparing die dit oplevert is € 50.000 (een derde van het totaal) structureel.

Lagere bijdrage aan Zorg- en Veiligheidshuis
Het Zorg- en Veiligheidshuis is er voor de persoonsgerichte aanpak van geëscaleerde casuïstiek in de hoogste risicocategorie. De bijdrage aan het Zorg- en Veiligheidshuis is regionaal, maar het is mogelijk om met de gemeentelijke partners en het Zorg- en Veiligheidshuis zelf in te kunnen zetten op een gezamenlijke besparing. Wij stellen een bescheiden besparing van € 100.000 structureel voor in onze bijdrage aan het regionale Zorg- en Veiligheidshuis (ZVH), waaraan wij nu in totaal zo'n € 1,5 miljoen bijdragen. Momenteel vindt een herijking van taken en processen plaats bij het ZVH. Het is de inschatting dat een dergelijke bezuiniging voor het ZVH inpasbaar zal zijn, omdat aan effectiviteit en efficiëntie kan worden gewonnen. Tegelijk moet rekenschap worden gegeven van het feit dat ZVH er is voor de persoonsgerichte aanpak van geëscaleerde casuïstiek in de hoogste risicocategorie. Bezuinigingen in de zorg hebben een direct effect op de aanwas in het ZVH en de belasting van het ZVH kan daarmee groter worden de komende jaren. Onze inzet is erop gericht dat geen risico's ontstaan voor de aanpak van mensen die zorgen voor geweld jegens anderen en zichzelf. Uiteraard moet deze besparing worden afgestemd met de andere financierende partners in het ZVH.

Bezuinigingsvoorstellen programma Bereikbaarheid

Bezuiniging op wegenonderhoud
We verminderen het budget voor wegenonderhoud structureel met € 50.000 per jaar omdat we door vergroening minder verharding onderhouden. Daarnaast besparen we incidenteel, oplopend naar € 450.000 in 2028, op het onderhoud wegen door het onderhoud waar mogelijk tijdelijk uit te stellen. Vanaf 2029 zal dan het reguliere budget weer nodig zijn om direct in te kunnen grijpen op de meest kritische plekken zodat kapitaalvernietiging zo veel mogelijk wordt voorkomen.

Bezuinigingsvoorstellen programma Economie

Vrijval middelen i.v.m. niet verplaatsen Warenmarkt
Deze middelen gaan niet ingezet worden, omdat de warenmarkt niet verplaatst gaat worden. Daar is geen draagvlak voor bij zowel de markt, als de gemeente als de andere stakeholders.

Halveren spaarbedrag voor beeldbepalende en topsportevenementen
Het voorstel is om het (spaar)bedrag voor topsportevenementen en beeldbepalende publieksevenementen te halveren. Dit betekent dat Arnhem minder vaak spraakmakende (topsport)evenementen zal huisvesten, met minder economische en maatschappelijke impact tot gevolg.

Minder inzet op Human Capital; transformatie arbeidsmarkt
Vanuit transformatie arbeidsmarkt zijn voor de Arnhemse aanpak krapte op de arbeidsmarkt voor drie jaar middelen (€ 325.000) beschikbaar gesteld. Een deel van deze plannen zijn al in gang gezet. De pilot Beroepentuin is hier een voorbeeld van. Dit wordt aangewend om baankansen te creëren in sectoren met tekorten op de arbeidsmarkt. We zijn in gesprek met schoolbesturen en het RAP (regionaal aanpak personeelstekort) over welke rol de gemeente kan spelen in de aanpak lerarentekort in het onderwijs. Vooralsnog zijn hiervoor geen financiële middelen nodig. Dit maakt een incidentele bezuiniging mogelijk van € 100.000.

Stoppen met vuurwerkshow
De vuurwerkshow is bedoeld om het afsteekverbod te verzachten en meer draagvlak daarvoor te creëren. In de begroting is budget opgenomen voor een show in 2024 en 2025. Voorstel is om alleen voor 2024 de vuurwerkshow nog te organiseren.

Vrijval middelen Dutch Green Week
Gezien de beperkte capaciteit is ervoor gekozen om elders te prioriteren waardoor de Dutch Green Week niet georganiseerd wordt. In 2024 wordt wel de Electricity Week georganiseerd.

Bezuinigingsvoorstellen programma Cultuur

Minder inzet op breedtekunst (presentatie en festival)
De inzet van extra middelen voor breedtekunst (€ 30.000 voor een breedtekunstfestival en € 60.000 voor productie en presentatie van breedtekunst) had als doel de breedtekunst meer zichtbaar te maken in de stad. We blijven de breedtekunst ondersteunen via de amateurkunstregeling en aanbieders van breedtekunst kunnen een beroep blijven doen op de subsidieregeling Producties, Evenementen en Festivals, maar de extra inzet houdt op.

Debatfunctie opnemen in reguliere programmering
In de raadsbrief inzet extra programmabudgetten cultuur is aangegeven een impuls aan het debat in de stad te willen geven. Mede om zo de toenemende tweedeling en polarisatie tegen te gaan. Het is belangrijk dat mensen elkaar vinden en in gesprek met elkaar gaan en blijven. Debatactiviteiten, verspreid over de stad - ook op wijkniveau - helpen daarbij. Bibliotheek, filmhuis, museum, diverse podia en gezelschappen kunnen de programmering van debat verrijken met randprogramma en ook een rol spelen als debatpodium. Wij maken deze ambitie voortaan onderdeel van de programma-impuls crossovers en experiment in het cultuuraanbod. Daarin geven we ruimte aan nieuwe stromingen, experiment en crossovers in het cultuuraanbod, zoals spoken word, literatuur, jongerencultuur en dus ook aan de presentatie en productie van debat. Door het op deze wijze te organiseren kunnen de structureel begrote middelen vrijvallen.

Bezuinigingsvoorstellen programma Participatie en armoedebestrijding

Rekensystematiek BUIG Arnhems Beeld toepassen
We ontvangen van het Rijk een gebundelde uitkering (BUIG) voor het bekostigen van de uitkeringen (Participatiewet, IOAW, IOAZ en Bbz 2004) én voor de inzet van loonkostensubsidie. Dit is een specifieke uitkering. De hoogte van de uitkering aan Arnhem wordt vanuit het voor gemeente beschikbare macrobudget verdeeld op basis van een objectief verdeelmodel. Dit model berekent de objectieve kans dat een huishouden afhankelijk is van een bijstandsuitkering. De inrichting van de bekostigingssystematiek beoogt de gemeenten financieel te prikkelen om zoveel mogelijk mensen uit de uitkering te houden en aan het werk te helpen. Overschotten op de Buig-budgetten zijn vrij besteedbaar en tekorten moeten gemeenten in beginsel zelf opvangen. Gemeenten met een groot tekort kunnen onder voorwaarden een beroep doen op een vangnetregeling. Er is in Arnhem structureel sprake van een tekort op de uitgaven op de bijstandslasten ten opzichte van de BUIG ontvangsten. Daarmee zijn we een nadeelgemeente. We ramen in de begroting structureel dit tekort. Dit doen we uit eigen middelen op basis van een prognosemodel dat gebaseerd is op de gemiddelde uitgaven over eerdere jaren dat het te begroten tekort in beeld brengt. In de nieuwe methodiek wordt het effect van uitstroom door inzet loonkostensubsidie doorgerekend op basis van het werkelijke beeld en prognose. Op basis van de resultaten op de BUIG in de afgelopen begrotingsjaren zien we dat we met aanpassing van dit model het tekort realistischer

kunnen begroten en het resultaat beter kunnen benaderen. Met als gevolg dat we een minder groot tekort kunnen inboeken.
De positieve ontwikkelingen op het BUIG-budget zijn resultaat van de succesvolle aanpak van het inzetten loonkostensubsidie en het meer op maat aanbieden van trajecten met de inwoner (samen beslissen). Het voortzetten van het huidig beleid van verruiming van regelingen Participatiewet, Bijverdienbeloning en nieuwe Werkwijze Samen Beslissen, participatiecarrousel, inzet Activerend werk en inzet overige re-integratieinstrumenten zoals loonkostensubsidie, jobcoaching etc. De inzet van de instrumenten zorgen voor een hogere participatiegraad en een trend van duurzame uitstroom. Hiermee kunnen we de dalende lijn vasthouden of constant houden. Het is randvoorwaardelijk dat deze trend wordt doorgezet om deze voorgestelde rekenmethode in te kunnen zetten. Dat kan alleen wanneer de huidige werkwijze op re-integratieinstrumenten in stand wordt gehouden. Er is sprake van communicerende vaten tussen het re-integratiebudget en de BUIG. Deze methode faciliteert dat we aan de voorkant minder grote tekorten hoeven te begroten en een realistischere prognose kunnen opstellen op basis van het huidige ingezette beleid.

Vrijval bestemmingsreserve Energiearmoedefonds
Vanuit de Jaarrekening 2021 is een bedrag van € 2,8 miljoen bestemd voor de Energietoeslag 2022. In 2022 en 2023 is in de bestemmingsreserve een bedrag van tweemaal € 5 miljoen toegevoegd om de Wintertoeslag uit te keren om het tekort op de rijksbijdrage voor Energietoeslag te compenseren en een aantal crisismaatregelen te bekostigen. Door de onttrekking van het resultaat van de Jaarrekening 2021 waren in 2022 en 2023 minder middelen nodig uit de Bestemmingsreserve. Het bedrag van € 2,8 miljoen kan daarom vrijvallen uit de Bestemmingsreserve. Van het resterende bedrag van € 1,6 miljoen in de BR is € 0,3 miljoen voor een voucherregeling voor ondernemers beschikbaar. De overige € 1,3 miljoen is voor € 0,5 ton ontstaan uit een overschot op het noodfonds ondernemers, deze is niet meer nodig en kan vrijvallen. Daarnaast was □ 0,8 miljoen bedoeld voor nieuwe crisismaatregelen in 2024 en 2025, maar hiervoor zijn nog geen concrete plannen uitgewerkt. Deze € 0,8 miljoen kan ook vrijvallen. Er worden dan geen nieuwe plannen gemaakt om inwoners/organisaties tegemoet te komen voor hogere energielasten.

Inzet ESF-middelen Actieve Inclusie Vervolg
De ESF+ gelden zijn veelal bedoeld om in te zetten voor re-integratie van onze inwoners. Door bij de verantwoording reguliere kosten voor deze subsidie op te voeren (zoals afgelopen jaren de kosten voor inzet regisseurs Werk & Inkomen), kan met dit budget een extra impuls gegeven worden aan het begeleiden van inwoners naar een passende werkplek. Op dit moment zijn hier nog geen plannen voor ontwikkeld. Voor de lopende ESF Actieve Inclusie Vervolg (looptijd februari 2024 t/m 31 december 2025) ontvangen we in 2026 een bedrag van maximaal € 1,0 miljoen. Voorgesteld wordt om dit bedrag niet in te zetten voor een extra impuls op re-integratie, maar deze middelen als bezuiniging op te voeren. We verwachten hierbij dat bij de verantwoording van dit bedrag alle opgevoerde reguliere kosten voor ESF net als afgelopen jaren goedgekeurd worden.

Structurele middelen bijverdienbeloning Participatiewet
Deze middelen zijn verbonden aan de uitvoering van de proef Bijverdienbeloning. Dit betreft capaciteit (1 fte) voor de inzet voor de begeleiding van de Bijverdienbeloning bij deeltijdwerk. Deze loonkosten zijn gekoppeld aan de proef Bijverdienbeloning voor deeltijdwerk die tot 1 juli 2025 loopt. Deze middelen zijn structureel begroot om bij succes van de proef Bijverdienbeloning voor deeltijdwerk (meer mensen die deeltijd werken en daardoor minder/geen beroep op bijstandsuitkering hoeven te doen) de werkzaamheden door te kunnen zetten. Dit kunnen we laten vervallen. Bij de toegezegde tussenevaluatie na het eerste pilotjaar nemen we mee hoe we bij het mogelijk regulier maken van de bijverdienbeloning structurele kosten willen borgen.

Verlaging middelen communicatie voor Armoede en Schulden
Naast de communicatiemiddelen gericht op inwoners zetten we ook in op communicatie met ketenpartners omdat zij een belangrijke vindplaats zijn voor inwoners met geldzorgen en zij deze inwoners ook vaak zelf ondersteunen. Daarom organiseren we jaarlijks een ketenpartnerbijeenkomst om hen te informeren en ervaringen uit te wisselen. We kijken naar manieren om dit te versoberen. Het voorstel is het totale budget van € 55.000 voor alle communicatie te verlagen naar € 30.000.

Versoberen Week van het geld
Het doel van de landelijke week van het geld is om op scholen aandacht te geven aan financiële bewustwording. Arnhem was in 2024 gaststad voor deze landelijke campagne. Jaarlijks budget voor promotiemateriaal, gastsprekers en start/afsluitbijeenkomst is noodzakelijk om de week van het geld te kunnen organiseren. Voorgesteld wordt om het budget van € 30.000 te verlagen naar € 10.000. Hierdoor wordt de organisatie veel soberder.

Andere invulling Collectieve Aanvullende Zorgverzekering
De Gemeentepolis (GP) is een gemeentelijke collectieve zorgverzekering die zich richt op inwoners met een laag inkomen en/of hoge zorgkosten door bijvoorbeeld chronische ziekte. Doel van het instrument is te garanderen dat deze inwoners toegang hebben tot goede zorg en ze (financieel) te ondersteunen.

Arnhem betaalt een deel van de premie en zorgverzekeraars bieden zowel dienstverlening als aanvullende dekking die specifiek afgestemd is op de doelgroep. Voorgesteld wordt te onderzoeken hoe we inwoners met medische kosten nog beter tegemoet kunnen komen. Dit doen we in navolging van recent onderzoek van andere gemeenten. We onderzoeken of het totaal pakket van Arnhemse regelingen voor inwoners met hoge zorgkosten nog wel passend is. Het totale budget voor de CAZ is € 2,1 miljoen. Als uit ons eigen onderzoek vergelijkbare resultaten komen als uit andere gemeenten, denken we dat een ander stelstel kan leiden tot een besparing van € 0,5 miljoen in de bedrijfsvoeringskosten.

Bezuinigingsvoorstellen programma Zorg

Meer groepsgewijs begeleiden Wmo
Dit past in de inhoudelijke beweging die we willen maken; groepsgewijze ondersteuning inzetten waar dit passend is. Dit draagt ook bij aan het verminderen van de personeelstekorten. De geraamde bezuiniging vergt dat sociale wijkteams en zorgaanbieders moeten signaleren bij welke inwoners groepsgewijze ondersteuning mogelijk is en dit vervolgens ook uitvoeren. De geraamde bezuiniging gaat er vanuit dat groepsgewijze ondersteuning mogelijk is bij 20% van de inwoners die nu individuele begeleiding krijgen. Om de beweging op gang te krijgen zal vanuit gemeente/sociale wijkteams dit actief gestimuleerd moeten worden richting aanbieders en in de regionale inkoop zullen financiële prikkels ingericht moeten worden zodat zorgaanbieders dit daadwerkelijk gaan doen.

Meer groepsgerichte begeleiding jeugd
Individuele begeleiding meer omzetten naar groepsgewijze ondersteuning. Op dit moment worden kinderen met vergelijkbare problematiek individueel begeleid door een zorgaanbieder. Gestimuleerd kan worden om dit onder andere meer groepsgewijs te doen, waardoor kinderen ook van elkaar kunnen leren en geen 1 op 1 begeleiding nodig is, maar bijvoorbeeld 1 begeleider op 3 inwoners.

Analyse casussen groter dan € 100.000
Onderzoek naar doel- en rechtmatigheid van casussen groter dan € 100.000 geeft ons inzicht in de kosten en kwaliteit in de trajecten. Door de ingezette zorg en ondersteuning voor de gezinnen die de duurste zorg en ondersteuning ontvangen vanuit de gemeente in beeld te brengen, verwachten we deze gezinnen kostenbewuster te kunnen ondersteunen.

Inzet controle 315-route
We zien bij de zorgverwijzingen van huisartsen en vanuit de andere geautoriseerde verwijzers dat met name de zorgaanbieders bepalend zijn in het 'vaststellen' van de zorgzwaarte en duur. Er is geen toets aan de voorkant qua doelmatigheid en rechtmatigheid van deze toegewezen voorzieningen. Dit voorstel voorziet daar in. Inzicht in de recht- en doelmatigheid is essentieel om zowel kwalitatief als qua kosten meer grip te krijgen en de 'knoppen' in beeld te krijgen waar we aan de voorkant aan moeten draaien. Dit voorstel richt zich op het in kaart brengen van de uithuisplaatsingen en uitzonderlijke casussen.

Stoppen PMT als losse interventie
Binnen gemeente Arnhem zijn geen beleidsregels met betrekking tot de inzet van PMT (vaktherapie). PMT valt onder de zorgvorm behandeling. Er zijn diverse gemeenten in het land die aparte beleidsregels hanteren voor de inzet van PMT. We volgen het uitgangspunt van bijvoorbeeld de gemeente Nijmegen dat PMT alleen ingezet kan onder regie van een psycholoog of gedragswetenschapper.

Beëindigen subsidie OZO verbindzorg
OZO verbindzorg is een centraal registratiepunt, dat overzicht geeft wie welke rol heeft in de zorg. Het is een keuze van de gemeente om hiermee te werken, dit is geen verplichting. We stellen voor om hierop te bezuinigen.

Bezuinigingsvoorstellen programma Welzijn en inclusie

Vrijval middelen vrijwillige terminale zorg
Voor vrijwillige terminale zorg is een hoger bedrag begroot dan jaarlijks uitgekeerd wordt. De begroting bedraagt € 9.000. Hiervan wordt € 4.000 als subsidie uitgekeerd. Het overige bedrag kan vrijvallen.

Vrijval middelen ondersteuning Ouderenbonden
Deze middelen waren bedoeld in te zetten als subsidie, maar er wordt geen beroep op gedaan.
De middelen maken geen onderdeel uit van de incidentele middelen in het kader van het te ontwikkelen Integrale Ouderenbeleid. Dit bedrag kan vrijvallen.

Vrijval middelen woontussenvoorzieningen Ouderen
Deze middelen waren bedoeld in te zetten als subsidie, maar er wordt geen beroep op gedaan.
De middelen maken geen onderdeel uit van de incidentele middelen in het kader van het te ontwikkelen Integrale Ouderenbeleid. Dit bedrag kan vrijvallen.

Gedeeltelijke vrijval bestemmingsreserve Beschermd en Weerbaar
Het saldo van de reserve bedraagt ultimo 1-1-2024 afgerond € 4,8 miljoen, hiervan is € 1.185.000 gelabeld voor Maatschappelijke Opvang (besluitvorming Begroting 2024) en € 168.000 voor Veiligheid. Een deel van € 2 miljoen kan vrijvallen.

Inzet Rijkssubsidie MDT
Op dit moment wordt een subsidieaanvraag ten behoeve van de Maatschappelijke Diensttijd (MDT) bij het Rijk voorbereid. De aanvraag moet voor 1 mei 2024 gedaan worden. Alle signalen wijzen erop dat de verschillende lopende activiteiten hieruit betaald kunnen worden. Het gaat om een subsidie van maximaal € 4,5 miljoen voor 3 jaar. De kans is groot dat we deze middelen ontvangen en daarbij kosten bespaard kunnen worden in de begroting voor onder andere de programma's Participatie en armoedebestrijding, Onderwijs en Welzijn en inclusie. Vanwege het risico dat de subsidie in 2025 niet (geheel) wordt ontvangen, stellen we voor alleen de verwachte inkomsten in 2026 en 2027 als bezuiniging in te zetten.

Bezuinigingsvoorstellen programma Gezondheid en sport

Voordeel sportbedrijf
Voor 2024 is het risico op een exploitatietekort inmiddels afgedekt met een incidentele raming in de begroting van 2024 en vanuit het Sportbedrijf is aangegeven dat € 650.000 aan subsidie niet verleend hoeft te worden. Dit is een incidenteel voordeel op de Arnhemse begroting, waarvan € 150.000 dient als dekking voor de motie Jongerenraad.

Voordeel Brede Spuk en seniorenbeweging via Brede Spuk
Binnen het programma gezondheid zijn er incidenteel middelen toegekend vanuit Gezond en Actief Leven Akkoord. De Brede Spuk heeft een looptijd tot 2026, waardoor er incidenteel bestedingen ten laste van de Spuk gebracht kunnen. Dat betekent dat er binnen het begrotingsprogramma middelen vrij kunnen vallen zonder dat het effect heeft op beleid en uitvoering.

Bezuinigingsvoorstellen programma Ruimtelijke ontwikkeling

Opstellen voorbereidingsbesluiten
Voor het opstellen van voorbereidingsbesluiten is een apart budget geraamd. Dit budget kan vervallen, de te maken kosten zullen in het vervolg uit het budget van de desbetreffende projecten worden gedekt.

Bezuinigingsvoorstellen programma Wonen en leefomgeving

Inzet middelen huisvesting bijzondere doelgroepen
In de begroting 2024 is de ambitie benoemd om het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen verder uit te breiden. Voor 2024 tot en met 2027 is jaarlijks € 1,5 miljoen beschikbaar. In 2024 is circa € 600.000 besteed, het resterende gedeelte van € 900.000 kan terugvallen naar de BR Wmo en jeugd en van daaruit vrijvallen ten gunste van de algemene middelen. Ook voor de jaren daarna is ingeschat welk deel vrij kan vallen omdat er nog geen concrete plannen onder liggen.

Bomenonderhoud beperken tot directe woonomgeving
We bezuinigingen € 500.000 structureel op het groot onderhoud aan bomen en op het beheersen van boomziekten. We halveren de inzet op het vervangen van boom- en laanstructuren. Hierdoor vallen er gaten in de boomstructuur. Bomen kunnen eerder uitvallen als gevolg van de toename aan ziektes en de ervaring van overlast door eikenprocessierups kan toenemen. De wettelijke verplichte zorgplicht in de vorm van dagelijks onderhoud blijft overeind zodat de veiligheid geborgd blijft.

Verminderen inzet bestrijding invasieve exoten
We verminderen het bestrijden van invasieve exoten. Dit levert een incidenteel voordeel op in de jaren 2025 tot en met 2027 van € 300.000 per jaar. Het gevolg hiervan is dat de invasieve exoten, zoals de Japanse Duizendknoop en Reuzenberenklauw, moeilijker beteugeld kunnen worden. Deze soorten verspreiden zich daardoor makkelijker en zijn moeilijker te bestrijden. Dit heeft nadelige gevolgen voor de biodiversiteit en kan leiden tot schade aan wegen en kunstwerken.

Onderhoud stedelijk groen, directe woonomgeving ontzien
We verminderen het budget voor stedelijk groen met € 350.000 per jaar. We beperken onze inzet op het onderhoud van het stedelijke groen, waarbij de directe woonomgeving zoveel mogelijk wordt ontzien.
Dit houdt in dat plantvakken minder intensief worden onderhouden en gazons minder vaak gemaaid. Bijzondere plekken die we nu nog op een hoog niveau onderhouden (Binnenstad, winkelcentra, station Velperpoort) gaan we op een lager niveau onderhouden. Effect hiervan is dat het stedelijk groen een wilder karakter krijgt.

Budget waterbodembeheer laten vervallen
Incidenteel is er budget nodig voor het uitvoeren van baggerwerkzaamheden. Nu is er structureel geld gereserveerd. Dit kan vrijvallen. We zullen dan incidenteel budget moeten aanvragen ingeval er werkzaamheden noodzakelijk zijn.

Bomenplan beperken tot directe woonomgeving
We beperken de uitvoering van het bomenplan tot de directe woonomgeving en besparen hiermee incidenteel voor de jaren 2025 tot en met 2027 een bedrag van € 150.000 per jaar. Buiten de directe woonomgeving worden geen extra bomen meer aangeplant. We kunnen geen extra aandacht geven aan de communicatie over bomen en er is vanuit het Bomenplan geen bijdrage meer mogelijk aan initiatieven om boomspiegels te verruimen en te verbeteren.

Bezuinigen op onderhoud wegen
Er is een trend ingezet naar meer groen en minder asfalt in de stad. Dit wordt onder andere ingevuld met het duurzaam mobiliteitsplan. Hiermee kan ook een bezuiniging op het onderhoud van wegen worden gerealiseerd van € xxx.

Woningbouwplatform Arnhem
Vanuit het stadsakkoord is het Woningbouw Arnhem ontstaan. Dit zijn periodieke overleggen waar ontwikkelaars, corporaties en gemeenten met elkaar spreken over woningbouwontwikkelingen. De gemeente Arnhem betaalt de volledige kosten van 150.000. Inmiddels vindt er regionaal in het kader van de uitvoering van de Woondeal ook regelmatig overleg plaats met deze partijen. Daarom stellen we voor om te stoppen met het eenzijdig betalen en faciliteren van het lokale gesprek, ook omdat de lijntjes inmiddels kort zijn en onze ervaring is dat de oplossing voor problematiek vaker op projectniveau dan stadsbreed worden gevonden. De rest van het jaar zal worden gebruikt om met alle betrokken te bespreken of en zo ja hoe Woningbouwplatform wordt voortgezet en zo ja, wie daar welke bijdrage aan levert. Een kleinere bijdrage vanuit de gemeente kan worden betaald uit de reguliere budgetten voor wonen.

Bezuinigen op dagelijks onderhoud in de wijken 10% kostenbesparing (afvalbakken, onkruid etc) en deel van het areaal minder maaien
Het budget voor wijkonderhoud kan met 10% worden verlaagd door onder andere het minder legen van afvalbakken, verwijderen van onkruid en een lagere frequentie van maaien. Dit kan leiden tot een mindere beeldkwaliteit. Door het maken van gerichte keuzes willen we het negatieve effect hiervan zoveel mogelijk beperken. Juist in de Arnhem-Oost wijken willen we inzetten op tegengaan van verloedering en daarom stellen we voor deze wijken uit te sluiten van deze bezuinigingsmaatregel. In totaal levert deze bezuiniging een besparing op van € 165.000 structureel per jaar.

Fontein Blauwe golven deels uit laten, besparing energiekosten
Bij het herstel van de blauwe golven is ook de bijbehorende fontein vernieuwd. Het regulier aanzetten van deze fontein leidt tot hoge energiekosten. Door het deels uitschakelen van de fontein, waardoor deze voor de helft aangaat, besparen we hierop.

Overige fonteinen (AKU-fontein, op de markt en in de parken) deels uit laten, besparing energiekosten
Het regulier aanzetten van deze fonteinen leidt tot hoge energiekosten. Door het deels uitschakelen van de fonteinen, waardoor deze voor de helft aangaan, besparen we hierop.

Minder onderhoud beschoeiingen
Beschoeiingen zijn de rand-afwerkingen van watergangen. Minder onderhoud leidt tot een rommelig beeld en op termijn mogelijk tot het in elkaar zakken van de oever van een watergang. Wat het effect hiervan zal zijn hangt af van de locatie. In bossen en parken zal dit meestal niet tot problemen leiden. Als door het wegvallen van een beschoeiing er onveilige situaties ontstaan (bv door het verzakken van wegen of paden) dan zal er ingegrepen moeten worden. Hiervoor zullen dan incidenteel middelen moeten worden vrijgemaakt. Deze bezuiniging leidt tot een besparing van € 50.000 op het structurele budget voor het onderhoud van beschoeiingen.

Verhogingen opbrengsten

Verhogen parkeertarieven
We zien de afgelopen jaren dat het gebruik van parkeergarages in de Arnhemse binnenstad nog steeds goed is. De recente verhoging van de parkeertarieven heeft ook niet tot een afname van het gebruik geleid. Onderzoek naar parkeertarieven in de regio laat zien dat de parkeertarieven concurrerend zijn en er nog ruimte is om deze te verhogen.
Voorgesteld wordt om de parkeertarieven (straat-parkeren en tevens het tarief voor garage-parkeren) te verhogen met gemiddeld € 1,00 per uur. We werken nog nader uit wat de exacte verhoging van de

verschillende tarieven wordt. Hierbij wordt rekening gehouden met de hogere afdracht vennootschapsbelasting als gevolg van de hogere parkeeropbrengsten. Per saldo ontstaat ruimte van € 3,7 miljoen structureel.

Versneld parkeerareaal vergroten
De druk op de gebieden rondom het centrum is groot. Er wordt onderzocht voor welke gebieden we betaald parkeren kunnen invoeren. Hierbij zal nadrukkelijk naar maatwerk worden gekeken. Bewoners ervaren nu ook overlast van vreemdparkeerders. Door het (versneld) uitbreiden van de gebieden waar betaald parkeren wordt ingevoerd worden extra parkeeropbrengsten gerealiseerd.

Inzet scanauto vergroten
Door meer gebruik te maken van de scanauto worden naar verwachting extra inkomsten uit naheffingen gerealiseerd.

Verhogen tarief toeristenbelasting
Voorgesteld wordt het hoge tarief te verhogen van € 2,50 naar € 3,50 en het lage tarief van € 1,00 naar € 2,00. Dit levert naar verwachting € 590.000 structureel extra opbrengsten op.

Conclusie
In totaal wordt met deze voorstellen de volgende incidentele en structurele ruimte gecreëerd:

Financieel beeld 2024-2028 *Bedragen x € 1.000*	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**
Totale ruimte bezuinigingen	***10.515***	***19.521***	***22.050***	***22.085***	***19.282***
waarvan incidenteel	*6.943*	*4.005*	*4.177*	*3.595*	*450*
waarvan structureel	*3.572*	*15.516*	*17.873*	*18.490*	*18.832*

Met deze bezuinigingsvoorstellen verbetert het eerder gepresenteerde financieel meerjarenbeeld zodanig dat in 2024 het structurele tekort wordt opgelost, rekening houdend met de begrote mutatie aan de algemene reserve over 2024. Het resterende tekort in 2024 is van incidentele aard en heeft in die zin alleen een effect op de weerstandsfactor. De weerstandsfactor komt met dit beeld in 2024 echter boven de minimale norm uit op 1,2. In Turap-1 2024 is dit zichtbaar gemaakt.
Daarnaast wordt met bovenstaande bezuinigingsvoorstellen bereikt dat in het jaar 2025 een structureel sluitende begroting kan worden gerealiseerd:

Financieel beeld 2025-2028 *Bedragen x € 1.000*	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	17.959	-7.965	-2.488	-2.836
Totaal Financieel beeld	-44.057	-25.885	-18.389	-27.218
Totale ruimte bezuinigingen	19.521	22.050	22.085	19.282
Totaal na Perspectiefnota 2025-2028	**-6.577**	**-11.800**	**1.208**	**-10.772**
waarvan incidenteel	*-10.087*	*-11.003*	*2.366*	*450*
waarvan structureel	*3.660*	*-647*	*-1.008*	*-11.222*

In de jaren 2026 en 2027 resteert nog een beperkt structureel tekort, dat in 2028 oploopt naar ruim € 11 miljoen. De weerstandsfactor komt in 2025 boven de minimale norm uit, namelijk op 1,1 en schommelt in de jaren daarna rond de 1,0.

Met dit beeld volgen we het begrotingsadvies van de VNG, dat adviseert om een sluitende begroting 2025 te realiseren en voor de jaren daarna het tekort te laten zien, maar ook voorbereidingen te treffen om dit tekort vanaf 2026 tijdig te kunnen oplossen. In de volgende paragraaf worden om die reden opties geschetst voor fundamentelere bijsturing op het sociale domein, het fysieke domein, de organisatie en de opbrengsten. Deze opties kunnen in aanloop naar de Begroting 2025 indien nodig nader worden uitgewerkt in meer concrete ombuigingsmaatregelen. Bij deze Perspectiefnota gaan we daar graag het gesprek over aan met uw raad, zodat we de uitkomsten kunnen betrekken bij het opstellen van de begroting. In hoeverre aanvullende bezuinigingen nodig zijn, is ook afhankelijk van het beeld dat uit de meicirculaire en de doorrekening van het nieuwe regeerakkoord komt.

Opties voor fundamentele bijsturing

Vanwege deze nog te verwachte ontwikkelingen, geven we uw raad in deze Perspectiefnota mogelijke maatregelen en richtingen mee die we zouden kunnen uitvoeren om het tekort dat optreedt na 2026 op te vangen. Ook dit is in lijn met het VNG-advies.

De denklijnen voor fundamentele bijsturing die we aan u voorleggen zijn in te delen in de volgende categorieën:

1. Nieuwe voorstellen die nog stopgezet kunnen worden, bijvoorbeeld omdat ze nog niet zijn vastgesteld door uw raad, nog niet verwerkt zijn in de begroting of omdat er nog geen concrete afspraken over de uitvoering gemaakt zijn.
2. Mogelijke structurele of incidentele bezuinigingen
3. Mogelijkheden voor extra opbrengsten

Deze opties zijn opgedeeld in drie blokken: Sociaal, Fysiek en Opbrengsten, waarbij we per blok denkrichtingen voor aanvullende bezuinigingen hebben geschetst. Graag voeren we hierover eerst het gesprek met uw raad en bekijken we aansluitend hoe we betrokken partijen in de stad bij de verdere uitwerking kunnen betrekken.

Sociaal

Transformatie sociaal domein: doorbreek de patronen

Onze stad groeit en vergrijst in toenemende mate en de verwachting is dat het beroep op de sociale voorzieningen in de komende jaren verder toeneemt. Wij willen dat onze inwoners die de zorg en ondersteuning het meest nodig hebben, ook in de toekomst toegang blijven houden tot goede en betaalbare voorzieningen. Dat jongeren opgroeien met perspectief en alle Arnhemmers kunnen rekenen op bestaanszekerheid om zo de tweedeling tussen arm en rijk te doorbreken. Dat is een zeer belangrijke inhoudelijke drijfveer om onze huidige inrichting van het sociaal domein te beschouwen en ons af te vragen of we dit zo waar kunnen (blijven) maken.

Daarnaast staat alles wat we doen rondom werk, participatie, zelfredzaamheid, zorg en welzijn op basis van de Wet maatschappelijke ondersteuning, Jeugdwet, Participatiewet, Wet gemeentelijke schuldhulpverlening, jongerenwerk en de Wet Inburgering 2021 ook onder grote druk door oplopende kosten. Ook hebben we te maken met personeelstekorten, wachtlijsten in de zorg, volumeontwikkeling in de zorg en jeugdzorg, een toename van het aantal ouderen, een groter beroep op mantelzorgers en complexe en dringende vraagstukken rondom bestaanszekerheid. Al deze ontwikkelingen vinden plaats in een snel veranderende samenleving waarin het vertrouwen van inwoners in de overheid afneemt en mensen verstrikt raken in systemen. We zien daarbij dat met name de meest kwetsbare inwoners verder achteropraken en niet altijd bij ons aankloppen voor hulp en/of ondersteuning. Dit terwijl we er juist voor deze groep inwoners willen zijn.

Al deze inhoudelijke uitdagingen bestaan met en naast grote financiële uitdagingen. Dit geldt voor alle gemeentes in Nederland. Voor het jaar 2025 is het ons gelukt om slechts beperkt in te grijpen in onze voorzieningen. Vanaf 2026 is de opgave echter groter en is er meer nodig. Willen we als Arnhem ons sociaal domein zowel toekomstbestendig als betaalbaar houden dan zullen we met elkaar het tij moeten keren. Dit vraagt dus om anders kijken en anders samenwerken, van onszelf als gemeente en ook van onze partners. Een opgave die vraagt om focus en slagkracht. Focus in wat we wel doen en daarmee ook in wat we niet meer, minder, later of anders gaan doen. We moeten nu keuzes maken:

- Welke Arnhemmers hebben het ons meest nodig?
- Wat betekent dat voor onze toegang tot en hulp en ondersteuning binnen het sociaal domein?
- Welke basis willen we alle Arnhemmers bieden?
- Op welke gebieden richten we ons?
- Hoe kunnen we succesvol transformeren?

Versnelling op de uitvoering visie "Sociaal Domein in Beweging" gewenst

In 2021 heeft de raad de Visie "Sociaal Domein in Beweging" vastgesteld. Een visie die richting geeft aan onze doelstellingen en van waaruit we werken gebiedsgericht met de focus op preventie en maatwerk. Ook het Integraal Zorgakkoord (IZA) en Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) geven duidelijk richting als het gaat om preventie, wijknetwerken (terugbrengen van aantal aanbieders in de wijk) en de aanpak van complexe zorgvragen (betere samenwerking tussen aanbieders). Nu is, in hoge mate ingegeven door de maatschappelijke veranderingen maar ook door een financiële urgentie, een actualisering en fikse versnelling op uitvoering van deze visie nodig. Dit vraagt om scherpe beleidskeuzes en een andere manier van werken. Het terugdringen van negatieve prikkels als gevolg van marktwerking is daarbij een belangrijk uitgangspunt.

Het college wil bij de bespreking van de Perspectiefnota met de Raad in gesprek over enkele denkrichtingen om bovenstaand samenstel aan uitdagingen te lijf te gaan. Denkrichtingen, om te komen tot "een andere manier van werken en scherpere keuzes" en op termijn mogelijk besparingen of minder meerkosten te realiseren. Denkrichtingen die na het gesprek met de Raad richting geven aan de gewenste doorontwikkeling op het sociaal domein.

Denkrichting 1: We zijn er voor die Arnhemmers die onze zorg of ondersteuning het meeste nodig hebben

Uit een eerdere analyse blijkt dat van alle inwoners, die wij helpen in het sociaal domein, 80 procent een relatief eenvoudige vraag heeft die we goed kunnen oplossen met onze dienstverlening (uitgaande van het sociaal domein als werk & inkomen en zorg). Bij circa 10 procent zien we zodanig complexe multiproblematiek dat wij geen passende oplossing kunnen bieden. Niet passende oplossingen kunnen zelfs contraproductief werken voor inwoners. Bijvoorbeeld als er veel verschillende en wisselende hulpverleners betrokken raken en het hen toch niet lukt om tot passende oplossingen te komen. Waardoor de stress en in veel gevallen ook het wantrouwen richting overheid toeneemt. Bij de overige 10 procent zien we dat een deel van inwoners overvragen. Zij stellen dat zij een algemeen recht hebben op zorg(producten), ook als dat niet direct passend of nodig is. Of het zijn inwoners waarbij we zien dat zij het ook zelf zouden kunnen regelen. Bijvoorbeeld door zelf hulp in de huishouding te betalen bij voldoende inkomen, in plaats van een beroep te doen om de Wmo. We zien ook dat vaker een beroep gedaan wordt op (jeugd)zorg terwijl problemen ook met een andere aanpak kunnen worden verholpen. Ter illustratie: in de jeugdzorg zien we dat begin deze eeuw 1 op de 27 kinderen een vorm van jeugd-

zorg kreeg. Nu gaat dat om 1 op de 7 kinderen. Ook wordt er vaker en sneller zorg of ondersteuning ingezet bij gedrag dat wordt gezien als 'opvallend' of 'afwijkend'.

Uitgaande van bovenstaande 10-80-10 indeling, kunnen we onze inzet in het sociaal domein anders inrichten. Bijvoorbeeld door de 10 procent die overvraagt of ook verder kan zonder hulp niet (bij alle hulpvragen) te helpen (mogelijke besparing). En door de hulp aan de 80 procent met een eenvoudige vraag efficiënter in te richten en nog meer te standaardiseren. Vanuit de gedachte dat we daarmee tijd en geld besparen. Voor de 10 procent van de mensen met complexe problematiek is een aparte aanpak nodig. Hiervoor hebben professionals meer tijd nodig, zodat ze inwoners aan de hand kunnen nemen en niet loslaten tot er een oplossing is. Tegelijkertijd zien wij dat ons sociaal domein in de breedte (van werk tot welzijn tot zorg) voor deze groep mensen niet altijd effectief werkt. Met vele doorverwijzers, toegangen en loketten naar het sociaal domein wordt een hoge drempel ervaren naar het vinden van de juiste hulp. Voor inwoners die zelf geen vraag kunnen formuleren of de weg niet weten te vinden in het systeem kunnen we daardoor minder goed hulp bieden. Ook omdat het systeem nu vaak werkt vanuit een geformuleerde hulpvraag door een inwoner. Als wij de meest kwetsbare inwoners willen helpen, dan vraagt dat een kritische blik naar hoe wij onze toegang organiseren. Niet alleen met een integrale (interne) samenwerking die uitgaat van het perspectief van de inwoner (bijvoorbeeld met meer centrale toegang of dat het niet uitmaakt waar iemand 'binnenloopt'), maar ook in de opdracht gevende rol aan onze samenwerkingspartners. Dit past ook in lijn van de aangenomen motie 23M45 ('Integrale aanpak zorg, welzijn en werk en inkomen'). We werken aan een laagdrempelige en bereikbare overheid voor inwoners met meerdere hulpvragen door de integrale samenwerking tussen de domeinen Welzijn, Zorg, Werk en Inkomen te versterken. We willen mensen met meerdere hulpvragen beter bij kunnen staan en sneller kunnen helpen. Na een eerste verkennende fase zijn we nu aan de slag met de experimenten. Inwoners kunnen zo bijvoorbeeld bij een loket in een buurtcentrum in de wijk makkelijk terecht met hun vragen.

Ook worden cliënten nog te vaak langs diverse zorgaanbieders gestuurd. We willen deze versnippering tegen gaan en tot intensieve samenwerkingsnetwerken van zorgaanbieders voor deze cliënten komen. Op dit moment zetten we in op een 24/7 interventieteam voor complexe gevallen die ontstaan uit verward gedrag. Maar we willen ook efficiënte verbeteringen in de rest van de keten zoals richting Beschermd Wonen, Beschermd Thuis, Maatschappelijke Opvang en Vrouwenopvang.

Denkrichting 2: We werken preventief en vanuit positieve gezondheid
We zetten in op preventie door versterking van de sociale basis. Daarbij moeten we kiezen wat we verstaan onder de sociale basis; wat is in iedere wijk minimaal nodig? Met deze basis kunnen de meeste inwoners zichzelf helpen waarmee we de beweging maken van het individu naar het collectief en van het gebruik van individuele - naar collectieve voorzieningen. Ook maken we met onze partners de beweging van curatie naar preventie ('meer normaliseren, minder medicaliseren') door samenwerking tussen het sociaal domein en het zorgdomein via het Integraal Zorgakkoord, het Gezond en Actief Leven Akkoord en de Hervormingsagenda Jeugd.

Om die reden transformeren we ook ons welzijnsbeleid. We zetten in op een welzijnsaanbod dat doelgericht koerst op het voorkomen van onveiligheid, overlast, ongelijke kansen en ongezondheid. Met het aanbrengen van deze focus ontdubbelen we ons aanbod. Een goed voorbeeld waar dat de dienstverlening ten goede gaat komen, is het jongerenwerk. Door eenduidig opdrachtgeverschap en scherpere interne afstemming voorkomen we dat onze partners overvraagd worden en extra kosten door de administratieve druk. Deze beweging moet ertoe leiden dat we met onze strategische partners in het welzijnsdomein meerjarige afspraken kunnen maken. Zo zetten we samen preventie stevig voorop. Naast preventie gaan we uit van "positieve gezondheid". We richten ons samen met onze partners op initiatieven die versterkend zijn in het nemen van "eigen regie op gezondheid en eigen leven" door alle inwoners. Dit bevordert een veerkrachtige samenleving en voorkomt meerkosten (bijv. in de curatieve zorg) aan de achterkant. In deze beweging is een belangrijke rol weggelegd voor bijv. het onderwijs en organisaties op het gebied van welzijn, cultuur, veiligheid en sport. Ook maken we de beweging "naar de voorkant" door samenwerking tussen het sociaal domein en het zorgdomein via het Integraal Zorgakkoord, het Gezond en Actief Leven Akkoord en de Hervormingsagenda Jeugd.

Denkrichting 3: We werken gebiedsgericht en richten ons op doelgroepen
In een aantal wijken biedt de sociale basis (die we nader met elkaar moeten definiëren) in de toekomst voldoende ondersteuning. Daar waar dat niet het geval is, omdat de problemen van onze inwoners te complex zijn of achterstanden groot, zetten we extra in. Dit doen we o.a. via het Nationaal Programma Arnhem-Oost. In deze wijken investeren we boven op de basis een collectieve aanpak om de leefbaarheid op peil te houden. Deze bestaat uit initiatieven van inwoners en partners. We zoeken hierbij steeds naar wat er nodig is in de wijk om de benodigde basis te blijven garanderen. Als gemeente zetten we een plus op de sociale basis waar dat nodig is.

Dit doen we gebiedsgericht en gericht op de doelgroep jeugd. Het Nationaal Programma Arnhem-Oost heeft als doel om de achterstanden op het gebied van onderwijs, werk & inkomen, wonen, gezondheid, leefbaarheid en veiligheid in de vijf wijken (Presikhaaf, Malburgen, Geitenkamp, Het Arnhemse Broek en

Klarendal) aan te pakken. En voor de jeugd kiezen we voor de aanpak van knelpunten bij onze jeugd. We kiezen er dus voor om gericht te investeren in gebieden én in doelgroepen.

Denkrichting 4: We willen meer grip en regie op de markt en bevorderen ketensamenwerking
We gaan de negatieve prikkels van de marktwerking in de zorg verder verminderen en waar mogelijk wegnemen. Daarnaast willen we juist de banden met een aantal partners versterken omdat ze cruciaal zijn voor de dienstverlening aan onze inwoners.

We moeten de toegang tot zorg en ondersteuning beter reguleren, niet alleen vanuit kostenoogpunt maar ook vanwege het personeelstekort. Zo moeten de verbindingen tussen het Sociaal Wijkteam en andere toegangskanalen voor zorg, zoals bijvoorbeeld huisartsen, versterkt worden. Ook gaan we kritisch kijken naar ons aanbod. Op sommige onderdelen in de zorg - bijvoorbeeld op het terrein van begeleiding - zijn op dit moment relatief veel aanbieders actief. Dit brengt, naast goede hulp, ook versnippering en dubbellingen met zich mee. Daarom zetten we in op stevige netwerken van een beperkt aantal aanbieders in onze wijken. Het gaat dan zowel om specialistische zorgaanbieders als om welzijnspartijen. Met deze aanbieders en de Sociale Wijkteams wordt een nieuwe werkwijze en manier van samenwerken ontwikkeld zodat inwoners snel en dichtbij huis de juiste hulp kunnen vinden en krijgen. Deze werkwijze moet er ook toe bijdragen dat de steeds groter wordende vraag naar zware jeugdzorg een halt wordt toegeroepen. Om het tij in de jeugdzorg te keren, willen we bovendien beter vinger aan de pols houden als het gaat om de duur van de zorgtrajecten van jongeren. Ook willen we meer zicht krijgen op het aantal maatwerkcontracten dat wordt aangevraagd. We zetten in op dat maatwerkcontracten voor ambulante zorg niet meer mogelijk is en dat maatwerkcontracten voor verblijf alleen mogelijk is als een wijkcoach betrokken is. Daarnaast doen we een beroep op de onderlinge solidariteit van inwoners die elkaar kunnen helpen. De Sociale Wijkteams hebben hierin een belangrijke rol om de juiste verbindingen te leggen voor inwoners.

We versterken onze opdrachtgeversrol richting onze partners vanuit de doelen in het sociaal domein. We doen dit richting alle gecontracteerde en of gesubsidieerde partijen op alle domeinen. Door het stimuleren van ketensamenwerking realiseren we dat partners elkaar versterken binnen het werkveld en voorkomen we overlap in aanbod van diensten. We kijken ook hoe we regionaal de krachten verder kunnen bundelen en elkaar kunnen versterken.

Belangrijke kanttekeningen en randvoorwaarden

Transformatierichtingen nodig om ongerichte maatregelen te voorkomen
Er zijn ook meer ongerichte, grovere richtingen denkbaar die besparingen opleveren. Denk aan allerlei budgetplafonds waarbij de zorg op een moment in het jaar 'op' kan zijn omdat die niet verder vergoed wordt. Of bijvoorbeeld het stoppen van het mogelijk maken van praktijkondersteuners bij de huisarts, of andere investeringen in preventie stoppen. Die zullen echter op een later moment leiden tot juist meest zorgkosten. De eerdergenoemde denkrichtingen zullen nodig zijn om een transformatie in het sociaal domein mogelijk te maken. Deze transformatierichtingen zijn wat ons betreft ook een goede manier om passende zorg mogelijk te maken voor de mensen die het hard nodig hebben en om die te kunnen blijven betalen. Ze passen in de beweging om de negatieve prikkels van marktwerking verder tegen te gaan en regie en grip terug te pakken.

Randvoorwaarden
Randvoorwaarde bij de verschillende denkrichtingen is een meer vernieuwende werkwijze die de denkrichtingen en de beweging richting transformatie in het sociaal domein verder ondersteunt. Onderdeel daarvan wordt gevormd door onder andere:

- Nog meer datagedreven werken. We beschikken als gemeente over veel relevante sturingsinformatie om te voorspellen en te monitoren. Dit helpt ons om in het sociaal domein gerichter te werken aan onze doelen. Zeker voor preventie kan dat een uitstekend middel zijn om te weten waar we moeten inzetten en hoe.
- Ruimte nemen voor innovatie. Voorbeeld hiervan is individuele hulp te vervangen door collectieve ondersteuning.
- Leren van goede voorbeelden: veel gemeenten in Nederland lopen tegen dezelfde problemen aan. Wij gaan bij hen na wat zij doen o.a. om meer grip op de uitgaven in de zorg te krijgen en investeren hierin aan de voorkant vanuit een sterk en lerend netwerk.
- Verhalen (narratieve benadering) vanuit ervaringsdeskundigen inzetten als instrument voor verandering. We maken gebruik van ervaringsdeskundigen (bijvoorbeeld rond schulden en of verslaving), en gebruiken de verhalen om de systemen te veranderen.

Overige bijsturingen

Inleiding
Bovenstaande transformaties in het sociaal domein zijn om inhoudelijke redenen nodig en hebben ook financiële urgentie. Het sociaal domein raakt naast zorg (waaronder maatschappelijke opvang) en welzijn ook aan beleidsterreinen als onderwijs, sport, cultuur, opvang van vluchtelingen, gezondheid en veiligheid. Zij zijn allen van groot belang voor de basis van welzijn en geluk voor de inwoners van onze stad. Ook op deze terreinen geldt dat we moeten kiezen wat we belangrijk vinden voor Arnhem.

Bestaanszekerheid
In de afgelopen jaren hebben we stevig geïnvesteerd om de bestaanszekerheid van onze inwoners te versterken. Een investering die ook invloed heeft op de gezondheid van mensen. Een investering in bestaanszekerheid levert daardoor gezondheidswinst op en helpt om het zorggebruik terug te dringen. Ook helpen we hiermee toekomstige generaties. Kinderen die opgroeien in kwetsbare omstandigheden lopen namelijk een verhoogd risico op het ontwikkelen van problemen, niet alleen tijdens hun jeugd maar ook op latere leeftijd. Daarnaast kunnen we door te investeren in bestaanszekerheid problemen van jongeren en daardoor het beroep op jeugdzorg verminderen. Inmiddels werpen onze investeringen hun vruchten af. Het aantal mensen in de bijstand daalt nog steeds en we bereiken meer Arnhemmers dan voorheen met onze aanvullende inkomensregelingen. Extra investeringen waren ook hard nodig omdat voor veel inwoners geldt dat zij onvoldoende inkomsten hebben om alle noodzakelijke uitgaven te betalen. Zij misten hierdoor kansen om volwaardig mee te kunnen doen.

We willen met ons armoedebeleid, en met de inzet van de Gelrepas, in het bijzonder de kinderarmoede tegengaan en generatiearmoede doorbreken en de kansen van onze inwoners vergroten. Via ons re-integratiebeleid activeren en ondersteunen we onze bewoners naar werk. De inzet van een breed pallet aan re-integratieinstrumenten op maat leidt tot een toename van duurzame uitstroom uit de bijstand. Hier anders mee omgaan of mee stoppen leidt zeer waarschijnlijk tot een verhoogde instroom in de bijstand en toenemende andere maatschappelijke kosten.

Met het project Verbeteren Inkomensregelingen verwachten we op langere termijn kosten ook steeds meer te besparen. Door meer mensen te bereiken dalen andere maatschappelijke kosten zoals zorg- en jeugdzorgkosten en bijvoorbeeld kosten veroorzaakt door overlast. Dit project vertragen of stoppen levert op korte termijn een voordeel op, op langere termijn verwachten wij hiervan nadelige (financiële) effecten. Door vergoedingen in de Bijzondere Bijstand te verlagen, subsidies te stoppen (bijvoorbeeld Stichting Leergeld), de loonkostensubsidie te stoppen, of bijvoorbeeld de Gelrepas te verschralen of stoppen kunnen besparingen worden gerealiseerd. Dit staat echter haaks op onze ambities om bewoners meer bestaanszekerheid en grotere kansen te bieden. Bovendien is de verwachting dat dit soort besparingen uiteindelijk leiden tot een verhoging van de kosten. Er ontstaat extra vraag bij andere regelingen en/of er zullen meer inwoners zich melden met financiële zorgen en problemen.

Onderwijs
Als gemeente Arnhem voeren we onderwijskansenbeleid uit van -10 maanden tot 27 jaar en zetten we samen met het onderwijs in op een passende plek voor elk kind. We richten ons op inclusief en passend onderwijs, een rijke schooldag en voor-tussen-na school, en een goede samenwerking tussen kinderopvang, basisschool, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs.

Er zijn landelijk en ook in Arnhem signalen over toenemende achterstanden bij de instroom van kinderen op de basisschool, een afnemend niveau basisvaardigheden, druk op de taal- en schakelklassen en uitstroom in regulier onderwijs, toenemende complexiteit en aantal hulpvragen en oplopend verzuim in de groep tot 18 jaar. Dit komt boven op een groot tekort aan onderwijs- (en zorg) personeel met doorwerking in de hele keten. Naast onze inzet op wettelijke taken die we bekostigen met rijksgelden, zetten we samen met onze onderwijspartners extra in op een aantal prioriteiten. Zo zijn vroeg-signalering, ontwikkelrecht en passende kinderopvang in de voorschoolse periode belangrijke pijlers onder ons onderwijsbeleid. Net als vroeg-signalering van taal- en sociaal-emotionele ontwikkelingsachterstanden van kinderen op het primair en voortgezet onderwijs. Voorkomen is immers beter dan genezen. Dit geldt ook voor ondersteuning van kinderen en jongeren die dreigen uit te vallen. De rijke schooldag en het voor-tussen-naschools aanbod levert een belangrijke bijdrage aan ons onderwijskansenbeleid. Onze bovengenoemde activiteiten schrappen of versoberen zou betekenen dat achterstanden (bij de jongste kinderen) te laat in beeld komen. Hoe later taal en ontwikkelingsachterstanden worden gesignaleerd hoe moeilijker het is om bij te sturen. Hoe meer kinderen met een achterstand instromen in het primair onderwijs, hoe groter de druk op de school en de docenten, en hoe groter de kans dat er een extra hulpvraag ontstaat en een beroep op jeugdhulp wordt gedaan. Dit werkt door in de hele keten, tot aan de aansluiting van school naar werk en daarna.

Het Integraal Huisvestingsplan Onderwijs 2029-2039 (IHP) is dienend aan ons onderwijskansenbeleid. Het helpt ons om het Arnhemse onderwijsveld de best mogelijke faciliteiten te bieden, zodat de onderwijspartners in staat zijn om onze kinderen en jongeren optimaal te kunnen faciliteren in hun

ontwikkeling. Hoewel de investeringen voor een groot deel voortvloeien uit wettelijke taken, bevat het IHP ook beleidsrijke keuzes die zijn ingegeven vanuit de Arnhemse lokale situatie en lokale ambities. Het gaat dan bijvoorbeeld om het stimuleren van een gezond binnenmilieu, beweegvriendelijke groene schoolpleinen en de toegankelijkheid van gebouwen. Het afschalen van deze ambities levert financiële voordelen op, maar heeft nadelige gevolgen voor de kwaliteit van onze onderwijshuisvesting en dus op de omgevingen waarin onze kinderen en jongeren zich ontwikkelen. Bovendien voorzien we dat een aantal beleidsrijke toevoegingen op een later moment wettelijk verplicht zullen worden, waardoor we op een later moment weer met hogere kosten geconfronteerd kunnen worden als we ze nu niet opnemen in de uitvoering.

Sport
Het aantal inwoners in de stad dat overgewicht heeft stijgt, welvaartziekten vieren hoogtij en het merendeel van ons voedsel is ongezond. Kortom: er zijn veel uitdagingen als het aankomt op het stimuleren van een gezonde leefstijl voor onze inwoners. Sport en beweging zien we daarbij als een preventief middel dat hieraan kan bijdragen. Ons sportbeleid is dan ook primair gericht op het faciliteren van bewegen, waarbij het faciliteren van het bewegingsonderwijs een wettelijke taak is. Daarnaast kiezen we er lokaal voor (net als de rest van Nederland) om zo goed mogelijk in te spelen op de behoefte van de inwoner die wil sporten en bewegen. Bijvoorbeeld door het faciliteren van sportvelden en zwembaden en deze te beheren en te exploiteren. Ook investeren we de laatste jaren meer in het bewegen in de openbare ruimte.

Voor zover er geen wettelijke verplichting is om deze in stand te houden, zouden we ervoor kunnen kiezen om de gemeentelijke sportaccommodaties te sluiten. Dit gaat om alle accommodaties behalve diegene die gebruikt worden door het primair onderwijs (de gymzalen en de sporthallen). Het openhouden van de sportparken, de zwembaden en de playgrounds is geen wettelijke verplichting en zou jaarlijkse ongeveer 12 miljoen opleveren. Dan zouden we alleen niet meer kunnen voldoen aan de ambitie om de sport in de stad te faciliteren, wat consequenties heeft voor het aantal inwoners dat voldoet aan de beweegrichtlijnen. Ook lopen bij eventueel sluiten van gemeentelijke locaties de kapitaallasten en personeelskosten door. Een andere optie is te stoppen met de ondersteuning van sportclubs. Deze ondersteuning betreft onder andere het ontwikkelen van een goed technisch kader, een pedagogisch verantwoord en positief sportklimaat, het aanbieden van trainingen en het professionaliseren van de aanbieder. Met het oog op de uitdagingen waarvoor verenigingen staan, lijkt ons dit onverstandig.

Nationaal Programma Arnhem-Oost
Met het Nationaal Programma Arnhem-Oost willen we dat de huidige en nieuwe generaties in Malburgen, Presikhaaf, Klarendal, Geitenkamp en ’t Broek zich kansrijk en inclusief kunnen ontwikkelen tot zelfbewuste en (veer)krachtige burgers. We investeren samen met verschillende partners en ministeries om de achterstanden op het gebied van onderwijs, werk & inkomen, wonen, gezondheid, leefbaarheid en veiligheid in de vijf wijken van Arnhem-Oost aan te pakken. Alle interventies zijn gericht op een intensivering (vaker, meer of sterker), doorbraak (anders doen of organiseren, afwijken van de regel) of een innovatie (vernieuwende aanpak).

In het Uitvoerings- en bestedingsplan 2024-2026 dat door de Alliantievertegenwoordiging is vastgesteld zijn de activiteiten voor drie jaar beschreven en vastgelegd. Na deze periode zijn er geen verplichtingen en zijn er tevens nog geen Rijksmiddelen beschikbaar. De middelen die in de gemeentebegroting zijn opgenomen - een reservering van 2,9 miljoen euro - zijn voornamelijk bedoeld om cofinanciering voor Rijksmiddelen te kunnen aanvragen die nodig zijn om de doelstellingen van het programma te realiseren. Dat zijn dus knoppen waaraan je zou kunnen draaien.
Dit zou wellicht kunnen leiden tot besparingen, maar tevens betekent het er minder Rijksmiddelen kunnen worden aangevraagd. De huidige cumulatie van uitdagingen blijft langer bestaan waardoor kosten op andere terreinen onverminderd hoog blijven.

Kunst en cultuur
Kunst en cultuur zijn het cement van de Arnhemse samenleving. Het zijn twee belangrijke elementen die Arnhem tot een aantrekkelijkere stad maken. Bovendien leveren ze een bijdrage aan de leefbaarheid in de binnenstad en de wijken. Ze brengen inwoners samen en verstrekken de onderlinge verbondenheid. Onze inzet is er op gericht dat kunst en cultuur beschikbaar zijn voor alle Arnhemmers. Daarom werken we met ons beleid aan de versterking van het culturele aanbod, waaronder podiumkunsten, musea, beeldende kunst en creatieve industrie. We willen zoveel mogelijk mensen laten meedoen; elk Arnhemmer, ongeacht zijn, haar of hun achtergrond of leeftijd, moet kunnen meedoen met en genieten van het bruisende en diverse aanbod dat onze stad te bieden heeft. We werken toe naar een grotere cultuurdeelname van jeugd en ouderen en investeren in zowel het topsegment, makers als breedtekunst en -cultuur. We zorgen dat talent zich kan ontwikkelen en ondersteunen amateurskunstverenigingen.

Desondanks staat de culturele sector sinds de coronaperiode onder grote druk. Dit komt met name door de stijgende lasten en fair pay. De meeste instellingen hebben geen sluitende begrotingen voor 2024 ingediend of hebben dit enkel kunnen doen door hun reserves in te zetten. Dit is voor de

komende jaren niet houdbaar. Het feit dat we de stijgende kosten niet kunnen compenseren als gemeente betekent al een verschraling van het culturele aanbod.

Het verder verminderen of schrappen van subsidieregelingen en programmabudgetten zal dan ook grote gevolgen hebben op het culturele middensegment en de makers in de stad. Voor het culturele klimaat en onze inwoners is juist deze brede culturele humuslaag van belang. Ook het minder of niet meer subsidiëren van grote instellingen zal een grote impact hebben, omdat zij juist van belang zijn voor zowel het topsegment als voor Arnhem als cultuurstad in de breedte. Daarbij spelen deze grote instellingen een rol in de aantrekkelijke (vestigings)plaats voor bedrijven, bezoekers en natuurlijk onze inwoners. Een andere mogelijke optie is het stopzetten van het project Stadstheater. Dit project is noodzakelijk omdat het huidige stadstheater kampt met fors achterstallig onderhoud en het bezoekers en artiesten niet de optimale theaterbelevenis kan geven die wel hoort bij deze tijd. Dit zal grote gevolgen hebben voor Arnhem als cultuurstad, aangezien we dat een stad zullen zijn zonder een groot theater. Dit betekent ook dat we rijksgesubsideerde gezelschappen zoals Introdans en Oostpool geen (groot) podium meer kunnen bieden.

Asiel en vluchtelingen
In een onrustige wereld wil Arnhem een rechtvaardige en gastvrije stad zijn die vluchtelingen van waar ook ter wereld een veilige haven biedt. Daarom telt onze stad op dit moment zo'n 3000 opvangplekken, waar Oekraïners en andere vluchtelingen ruimhartig worden opgevangen. Nieuwkomers heten wij welkom in Arnhem; we helpen hen met wonen, werken, geld, opleidingen, sport en gezondheid zodat ze mee kunnen doen in onze Arnhemse samenleving. Daarnaast zetten we ons in om de leefsituatie van mensen zonder verblijfsdocumenten te verbeteren.
Binnen de asiel en vluchtelingenportefeuille vallen vooral wettelijke taken waaraan wij als gemeente uitvoering moeten geven. Zo heeft elke gemeente de wettelijke opdracht om een bepaald aantal opvangplekken voor vluchtelingen en Oekraïners te faciliteren en statushouders te huisvesten. In Arnhem zitten we boven het aantal vluchtelingen dat wij moeten opvangen conform de zogeheten spreidingswet (wel met tijdelijke in plaats van permanente plekken), maar kiezen we ervoor om meer te doen omdat we een gastvrije stad zijn en de opvang in Arnhem goed gaat. Het COA betaalt de kosten hiervoor. Bij de opvang van Oekainers voldoen we bijna aan de taakstelling, de kosten die we hiervoor maken worden vergoed door het kabinet. Bij de huisvesting van statushouders hebben we – zoals bijna alle gemeenten een achterstand, vanwege de grote toename aan vraag en beperkt aanbod van sociale huurwoningen. Het is wel onze ambitie om samen met de corporaties deze achterstanden dit jaar in te lopen. Dit levert geen financieel voordeel op.

Zodra vluchtelingen een status hebben, starten zij met een inburgeringstraject conform de Wet Inburgering 2021; in Arnhem noemen wij hen nieuwkomers. Als gemeente moeten wij hen begeleiding geven zodat ze succesvol kunnen meedoen aan de Arnhemse samenleving, bij voorkeur door het verrichten van betaald werk. Zowel voor nieuwkomers als statushouders onder de oude wet (oudkomers) spannen wij ons maximaal in. Hierbij voorzien we in een doorgaande lijn vanaf dag één tot aan het thuis voelen in onze stad. Voor deze inburgering krijgen we een vergoeding van het Rijk, die op dit moment onvoldoende is om het aantal nieuwkomers dat iedere regisseur bij bureau nieuwkomers begeleidt behapbaar te houden. Daarom kiezen we ervoor om de komende jaren hier geld uit de bestemmingsreserve voor in te zetten (zie eerder in deze Perspectiefnota).
Bovenop deze wettelijke verplichtingen, spannen we ons in om vluchtelingen in Arnhem zo goed mogelijk te begeleiden en te ondersteunen bij hun deelname aan onze samenleving. Hierop bezuinigen zou betekenen dat we wel mensen opvangen maar daarbij minimaal voorzieningen voor hen hebben. Dit zal op den duur veel nadelige effecten hebben op onze stad en de personen zelf. Ook zal de impact op andere domeinen, zoals de participatiewet, zorg en welzijn groot zijn.

Veiligheid
Veiligheid is een basisvoorwaarde, het is de grond onder onze voeten. Het is een noodzakelijke voorwaarde voor ontplooiing en een gevoel van welzijn en vrijheid. Onveiligheid en overlast raakt mensen direct in de essentie van hun bestaan. Het is ons doel om overlast en criminaliteit in Arnhem te voorkomen en tegen te gaan. Het Arnhems misdaadcijfer (65,9 misdaden per 1.000 inwoners in 2022) moet omlaag. Liefst naar nul, maar in ieder geval naar het landelijk gemiddelde (45,5). Dit doen we door kwetsbare plekken fysiek aan te pakken, overlast te beëindigen, mensen die overlast veroorzaken aan te pakken en zorg te bieden, beroepscriminelen te weren, radicalen en relschoppers aan te pakken en kwetsbare kinderen en jongeren een alternatief te bieden. Door inspanningen en resultaten zichtbaar te maken, laten we inwoners en bezoekers zien dat Arnhem een fijne en veilige stad is.

Een groot deel van de begroting van Veiligheid wordt besteed aan noodzakelijke taken die tot doel hebben de kerntaak van de overheid uit te voeren. Denk aan de brandweer en de aanpak in het Zorg- en Veiligheidshuis van geëscaleerde problematiek die kan leiden tot acute veiligheidsproblemen op straat. Ten aanzien van de besteding van dit geld worden externe partners ingezet, waarmee afspraken zijn gemaakt. Hierop bezuinigen heeft een direct effect op de veiligheid van Arnhemmers en maakt ons een onbetrouwbare partner in het veiligheidsnetwerk.

Een relatief klein gedeelte van de veiligheidsbegroting is beïnvloedbaar. Indien we daarop structureel significant bezuinigen, brengen we de veiligheidswerkzaamheden terug tot het strikt noodzakelijke (de zogenoemde nachtwakersstand). Dan voeren we enkel nog coördinatie ten behoeve van een veilige openbare orde (evenementen, demonstraties en manifestaties), crisisbeheersing, de uitvoering van burgemeestersbevoegdheden (bijv. sluiten van panden) en brengen we de handhavingscapaciteit terug tot een bare minimum. Daarmee beëindigen we de aanpak van overlast op kwetsbare plekken, stoppen we met alle vormen van preventie, laten de zorg- en veiligheidspartners aan zichzelf en elkaar over, stoppen het tegengaan van de georganiseerde (drugs)misdaad, criminelen in de zorg en mensenhandel en laten voorlichting en weerbaarheid inzake digitale criminaliteit vallen. Meer jongeren zullen in de handen vallen van de ronselaars van de georganiseerde criminaliteit, de aanzuigende werking van criminelen of overlast gevende jeugdgroepen zal ongeremd plaatsvinden. Tevens zullen veel meldingen van burgers of incidenten in de stad geen aandacht meer kunnen krijgen en niet van de noodzakelijke nazorg kunnen worden voorzien. Cruciale partners als politie, die nu al kampen met capaciteitsproblemen en moeilijke keuzes moeten maken, zullen overbelast worden en nog meer enkel op incidenten kunnen acteren. Gewone Arnhemmers zullen op dagelijkse basis de gevolgen gaan voelen van een overheid die er niet meer voor hen is.

Hiermee valt Arnhem terug tot ver voorbij het meest basale veiligheidsniveau, terwijl de Staat van de Stad duidelijk laat zien dat we nog maar aan het begin staan om Arnhem van de verkeerde lijsten te krijgen. In het licht van de complexe, polariserende ontwikkelingen in de samenleving die we nu al zien zullen we eerder vaker dan minder vaak in actie moeten komen om in Arnhem veilige demonstraties te kunnen blijven houden en de vitale, vrije samenleving in Arnhem te behouden.

Fysiek

Arnhem ontwikkelt zich in een rap tempo en zal de komende jaren nog flink groeien. De opgaven voor de toekomst in het fysieke domein zijn groot en vragen om forse investeringen. Als stad hebben we de taak om tegen 2040 maar liefst 14.000 extra woningen te realiseren, wat betekent dat we te maken krijgen met steeds meer inwoners die hetzelfde gebied met elkaar zullen moeten delen. Voor al deze mensen is het essentieel dat we voldoende werkgelegenheid creëren in de nabijheid van de nieuwe woongebieden die we met elkaar maken. Willen we de verdichting van onze stad laten slagen, dan zijn veranderingen in mobiliteit en de verdere vergroening van onze stad essentieel. Ook zullen we de stad op zo'n wijze moeten inrichten dat we goed kunnen omgaan met veranderende weer- en klimaatomstandigheden en zullen we de overgang naar een duurzame energie moeten maken. Omdat we onze stad niet alleen delen met mensen, dienen we bovendien keuzes te maken die rekenschap geven van het welzijn van dieren.

Onze activiteiten en investeringen in het fysieke domein zijn gericht op het maken van Arnhem tot een stad die niet alleen op de korte termijn, maar vooral ook op de lange termijn, toekomstbestendig, groen en leefbaar is. We constateren hierbij dat het steeds complexer wordt om de groei van de stad vorm te geven. We hebben te maken met een grote opgave, maar met schaarse, beperkte ruimte. Omdat we geen overvloed aan ruimte hebben om alle noodzakelijke functies gemakkelijk in de stad in te passen, kunnen we het maar één keer goed doen. We zullen veel functies (werken, wonen, recreëren, natuur) moeten toevoegen ín de bestaande stad en blijvend naar manieren zoeken om functies op verstandige wijzen met elkaar te mengen. Dit vergt een integrale benadering, die gebiedsontwikkelingen prijzig en moeilijk maakt. Omdat binnen de gemeente niet altijd voldoende mensen en middelen beschikbaar zijn om alles tegelijkertijd op te pakken, zullen we de groei van de stad haalbaar en realistisch moeten plannen.

Zonder voldoende structurele en incidentele middelen zullen onze inspanningen aanzienlijk worden belemmerd. Dat laat onverlet dat we uiteraard wel de vrijheid hebben om taken niet meer uit te voeren, ambities aan te passen en/of om projecten te temporiseren. De investeringen in het fysieke domein zijn vaak aanzienlijk en ragen naast een structurele dekking voor kapitaal, afschrijvingen en beheers- en onderhoudskosten bij gebiedsontwikkelingen ook vaak om incidentele middelen die vrij kunnen vallen wanneer deze ontwikkeling niet doorgaat. In dit onderdeel van de Perspectiefnota brengen we in kaart welke maatregelen binnen het brede fysieke domein getroffen kunnen worden om een eventueel tekort vanaf 2026 te verminderen. In dit deelhoofdstuk zullen we dat doen aan de hand van de onderstaande vijf thema's. Deze thema's zijn gekozen omdat ze binnen het fysieke domein de grootste beïnvloedbare financiële posten bevatten. We omschrijven kort welke beïnvloedingsmogelijkheden er zijn, maar ook wat de gevolgen zijn van het activeren van mogelijke ombuigingsmaatregelen.

1. Woningbouw, gebiedsontwikkelingen en vastgoed
2. Mobiliteit;
3. Duurzaamheid/energie;
4. Economie.
5. Openbare ruimte

1. Woningbouw, gebiedsontwikkelingen en vastgoed

Arnhem staat voor flinke opgaven op het gebied van wonen. We hebben in onze stad te maken met een groot woningtekort. De woonopgaven voor Arnhem liggen echter niet enkel in de aantallen, maar ook, en bovenal, in de kwaliteit en de leefbaarheid van onze woningen en wijken. De komende jaren moeten er desalniettemin veel woningen worden bijgebouwd om de woonbehoefte bij te benen. In het recentste woonbehoefteonderzoek (2023) is berekend dat er tot 2030 zo'n 11.550 woningen bij moeten komen en 14.000 tot 2040. Om voldoende woningen te realiseren dient er meer geprogrammeerd te worden dan dat de woonbehoefte is. Er is namelijk een reële kans dat plannen in zijn geheel uitvallen of dat de voorziene aantallen woningen in plannen niet gerealiseerd kunnen worden.

De woonbehoefte van de 14.000 woningen valt uiteen in verschillende categorieën. De behoefte bestaat voor 72% uit sociale en betaalbare woningbouw (met name sociale huur en betaalbare koop) en voor 28% uit duurdere koop. In de Woonvisie is de ambitie opgenomen dat het huidige aandeel sociale huur (35%) niet daalt. In de Woondeal zijn afspraken gemaakt tussen de gemeente, de GMR, de provincie en het Rijk over te realiseren woningen. Minimaal 66% dient 'betaalbaar' te zijn.

In onze planvoorraad zitten op dit moment zo'n 18.000 woningen. Hierbij maken we een onderscheid tussen harde plannen (ongeveer 4500 woningen) en zachte plannen (ongeveer 13500 woningen). Voor harde plannen is een omgevingsvergunning verleend en/of een bestemmingsplan vastgesteld en/of een anterieure overeenkomst getekend. De afgelopen jaren hebben we veel zachte plannen weten toe te voegen. Omdat vooral in de zachte plannen die afgelopen jaren zijn toegevoegd veel sociale en betaalbare woningen worden voorzien, weerspiegelt de planvoorraad steeds meer de kwalitatieve woonbehoefte. Op dit moment zit er in de harde planvoorraad voor 29% aan sociale huurwoningen en is 7% betaalbare koop. Tel je hier de zachte plannen bij op, dan ontstaat een gunstiger beeld;

ongeveer 35% van de totale planvoorraad bestaat uit sociale huur en 17% uit betaalbare koop. Dit komt met name door Rijnpark, waar het grootste deel van de nieuwbouwwoningen is gepland en uitgegaan wordt van 40% sociale huur en 20% betaalbare koop.

Om beter regie te houden op woningbouwontwikkelingen en gemeentelijke ambities te realiseren voeren we sinds enkele jaren actiever grondbeleid en maken we actiever gebruik van eigen posities. Er kunnen financiële voordelen worden behaald uit het stoppen of aanpassen van de inzet in onze eigen projecten.

Over het algemeen geldt dat ruimtelijke ontwikkelingen met gemeentelijke middelen financieel beïnvloedbaar zijn;
1. door ze te stoppen;
2. door de beleidsuitgangspunten te wijzigen, waarbij veelal geldt dat positieve financiële voordelen behaald kunnen worden, door:
   - het percentage sociale huur naar beneden bij te stellen;
   - te verdichten en meer woningen toe te voegen;
   - het kwaliteitsniveau van de openbare ruimte naar beneden bij te stellen;
   - in mindere mate in te zetten op gebouwde parkeervoorzieningen, maar op parkeren op het maaiveld.

De potentiële financiële voordelen die behaald kunnen worden zijn hoofdzakelijk incidenteel. Bij een aantal projecten leidt het stopzetten of het aanpassen van ambities tot een negatief financieel effect. Bij deze projecten zijn reeds verplichtingen aangegaan. Gronden zijn bijvoorbeeld al uitgegeven, er is al aanbesteed of er is al een overeenkomst gesloten. Bij enkele projecten is het potentiële financiële voordeel nihil. Voor een aantal projecten of gebiedsontwikkelingen kan het stopzetten óf het aanpassen van ambities wél positieve financiële aspecten hebben. De projecten waarbij stopzetten of het aanpassen van ambities leidt tot financiële voordelen zijn, op volgorde van de grootste effecten: Spoorzone (Rijnpark, Schaapsdrift, Presikhaaf 3), Nijmeegseweg, Laarkwartier, Arnhem-West, Schuytgraaf, Kronenburg. Bij deze projecten worden in totaal meer dan tienduizend woningen gerealiseerd.

Hoewel financiële voordelen behaald kunnen worden door aan een van de bovenstaande 'knoppen' te draaien, zijn de maatschappelijke effecten vaak negatief: door parkeeroplossingen af te wentelen op het maaiveld, zou bijvoorbeeld ingeleverd moeten worden op het groen, de ruimtelijke kwaliteit en onze beleving van de stad. Door minder sociale huurwoningen te realiseren, neemt het aandeel sociale huurwoningen in onze stad verder af, zal de woningnood worden vergroot onder woningzoekenden met lage inkomens en met middeninkomens, en verkleinen we de verdeeldheid van de stad niet. Door woningbouwprojecten in zijn geheel stop te zetten vergroten we de wooncrisis en boeten we in op de kwaliteit van onze leefomgeving. We zien ons vooral voor een opgave gesteld om plannen richting de uitvoering te brengen, in plaats van projecten te stoppen. Met name bij Nijmeegseweg fase 1 en Kronenburg zijn er kansen om meer woningen toe te voegen. Echter, de woningaantallen die momenteel worden gehanteerd bij deze projecten zijn afgestemd met inwoners. Het zal waarschijnlijk tot weerstand leiden als bij deze plannen wordt ingezet op verdere verdichting.

We zien ons vooral voor een opgave gesteld om plannen richting de uitvoering te brengen, in plaats van projecten te stoppen of radicaal te wijzigen. Omdat we de komende jaren te maken hebben met minder middelen en een grote druk op de uitvoeringscapaciteit, dienen we dan ook vooral realistisch te plannen en prioriteren.

2. Mobiliteit

Onze groeiende stad vraagt om nieuwe mobiliteitskeuzes. Het vasthouden aan oude gewoonten resulteert niet langer in een optimale leefbaarheid, luchtkwaliteit, bereikbaarheid en ruimtegebruik. Het is tijd om anders te denken. Een verschuiving naar elektrische auto's alleen zal files, geluidsoverlast en andere milieuhinder niet oplossen. Het verminderen van (doorgaand) autoverkeer is dan ook essentieel voor een vitale stad. We stellen toegankelijkheid voorop en maken lopen, fietsen en het openbaar vervoer aantrekkelijker.

De manier waarop we de transitie vorm willen geven is opgenomen in het (aan de raad aangeboden, maar nog niet vastgestelde) Duurzaam Mobiliteitsplan (DMP). Naast het vergroten van de bereikbaarheid van de stad, zijn het tegengaan van verkeersoverlast en het bevorderen van schone lucht de hoofddoelen van onze inspanningen. In het DMP is een pakket maatregelen opgenomen om de stad de komende 20 jaar duurzaam bereikbaar te maken. Uiteraard kosten deze maatregelen geld. Hoewel we deze maatregelen met volle vaart zouden willen uitvoeren, kunnen we de planning van het DMP – met het oog op de financiële uitdadingen de komende jaren – temporiseren. We beschouwen de huidige financiële middelen voor mobiliteit als kaderstellend. In het Duurzaam Mobiliteitsplan zoals aan de gemeenteraad aangeboden hebben we hier al rekening mee gehouden. Verder(e) bezuinigen op de uitvoering van het DMP is mogelijk, maar dit betekent dat er maatregelen geschrapt of nog verder getemporiseerd moeten worden.

Ook andere aspecten binnen ons mobiliteitsbeleid zijn beïnvloedbaar: belangrijke posten hierbinnen betreffen de mogelijkheden om de gemeentelijke opbrengsten te verhogen door het verhogen van parkeertarieven en/of het versneld vergroten van het gebied voor de parkeerregulering.

Behalve de bovengenoemde opties om uitvoering van beleid te temporiseren en parkeertarieven te verhogen en het parkeerareaal te vergroten, besteden we jaarlijks een bedrag om ervoor te zorgen dat Gelrepas-houders voor een relatief laag bedrag gebruik kunnen maken van de bus. Deze regeling is een groot succes. Het stopzetten van een regeling zoals deze leidt tot een financieel voordeel, maar ontegenzeggelijk tot het vergroten van de mobiliteitsarmoede van een groot deel van onze inwoners.

3. Duurzaamheid/Energie

Klimaatverandering wacht niet, het is een urgente crisis die we willen aanpakken door een inclusieve energietransitie te omarmen, die voor iedereen haalbaar en betaalbaar is. Arnhem streeft ernaar om in 2050 een klimaatneutrale gemeente te zijn. We omarmen een circulaire benadering in ons gebruik van grondstoffen en afval, met duurzaamheid en welzijn als leidraad. We focussen op versnelling en innovatie, waarbij we kwetsbare inwoners niet uit het oog verliezen, vooral gezien de stijgende energiekosten die een dringende aanpak vereisen.

Om een aanzienlijke CO2-reductie te bereiken, richten we ons op energiebesparing in zowel de gebouwde omgeving als bij bedrijven. We richten ons naast het besparen van energie ook op het opwekken van duurzame elektriciteit en ontwikkelen met de stad en derde partijen alternatieve warmtebronnen als vervanging van aardgas. Instrumenten die Arnhem inzet om energie te besparen en meer opwek te realiseren zijn o.a. de Arnhemse Isolatieaanpak de Arnhemse Aanpak Energiearmoede. Hiernaast sluiten we Green Deals met bedrijven en maatschappelijke organisaties af, omdat daar ook aanzienlijke inspanningen nodig zijn en kansen liggen om zowel te besparen als duurzame energie op te wekken.

De (duurzame) ambities van de stad moeten worden gerealiseerd in een ‘nieuwe werkelijkheid’ waarin de beschikbaarheid van (meer) energie niet altijd meer kan worden gegarandeerd. Door congestie in de elektriciteitsnetten is het realiseren van een nieuwe elektriciteitsaansluiting niet langer vanzelfsprekend en moet worden gekeken naar alternatieven. Gelijktijdig biedt de netcongestie een kans voor de innovatiekracht die de stad heeft op het gebied van o.a. energieopslag en waterstof. Samen met deze partijen werken we aan structurele oplossingen voor netcongestie.

Voor 2026 en verder is grofweg 3,3 miljoen aan structurele middelen per jaar beschikbaar. Deze kennen enkele verplichtingen en zijn voor grofweg 1 miljoen beïnvloedbaar. Voor 2026 is voor 7,8 miljoen aan incidentele Rijksmiddelen (CDOKE) en incidentele gemeentelijke middelen (Klimaatfonds) beschikbaar. Deze zijn vrijwel volledig beïnvloedbaar. Er is op hoofdlijnen een beeld van de behoefte in de verschillende thema’s zoals netcongestie, vervolg van de Arnhemse Isolatieaanpak en Energiearmoede, en de inzet op meer duurzame energiebronnen waaronder alternatieven voor aardgas. Er zijn echter nog geen keuzes in de begroting voor 2025 en verder gemaakt. Vanaf 2027 zijn er geen incidentele middelen vanuit de gemeente of het Rijk meer beschikbaar. Vanaf 2027 is daarmee zo’n miljoen aan structurele middelen beïnvloedbaar.

Gelet op bovenstaande belemmert het verminderen van investeringen en bestedingen voor onze klimaat- en duurzaamheidsopgave onze inspanningen aanzienlijk. De klimaatdoelstellingen komen dan steeds verder uit beeld. Weliswaar zijn alle thema’s beïnvloedbaar, de impact van het draaien aan de verschillende knoppen verschilt. De knoppen zijn de thema’s die we kennen binnen Duurzaamheid zoals isoleren, energiearmoede, grootschalige opwek, alternatieven voor gas, netcongestie etc.

Draaien aan de knop van de aanpak energiearmoede of isolatie betekent minder investeren in de stad en derhalve minder ‘return on investment’ bij de meest kwetsbare doelgroep(en) van de stad. Daarbij een risico dat draaien aan deze knoppen resulteert in hogere uitgaven in de portefeuille bestaanszekerheid.

Ook andere aspecten binnen Duurzaamheid zijn beïnvloedbaar. Er kan aan de knoppen ‘warmte als alternatief voor aardgas’ en netcongestie worden gedraaid. De impact zit hierbij in een beperkte voorbereiding op toekomstige ontwikkelingen. Zo wordt in 2024 en verder nieuwe wetgeving op het gebied van collectieve warmtenetten verwacht waar de gemeente een actievere rol in krijgt. Door te draaien aan deze knop wordt een goede voorbereiding lastiger. Niet inspringen op netcongestie kan resulteren in een passieve houding waarbij ontwikkelingen ons overkomen, we zijn dan passagier in een auto die door anderen wordt bestuurd.
Een belangrijke laatste knop is de beïnvloedbaarheid van de rol van de gemeente. We bewegen binnen duurzaamheid naar een regierol toe. Deze rol vereist meer financiële middelen dan een rol die gericht is op het creëren van verbinding en beweging.

4. Economie

Arnhem heeft de ambitie om een aantrekkelijke economische stad te zijn, met een gezonde, sterke en duurzame economie en voldoende banen. Daarvoor werken we aan verschillende onderwerpen waar op vrijwel alle onderdelen keuzes mogelijk zijn. De financiële middelen die voor economie beschikbaar zijn, zijn echter beperkt. Onze inspanningen worden voor een groot deel gefinancierd vanuit incidentele middelen.

Binnen onze economische activiteiten is de toeristenbelasting één van de beïnvloedbare 'knoppen' waar aan gedraaid zou kunnen worden om gemeentelijke financiële tekorten te verkleinen. Uit een benchmarkonderzoek blijkt dat gemeente Arnhem een relatief lage toeristenbelasting hanteert. We kiezen er al voor om de toeristenbelasting in geringe mate te verhogen. Er bestaat de mogelijkheid om deze verder door te zetten.

Om de kracht van de stad te versterken subsidiëren we diverse partijen die hieraan bijdragen door onder andere een netwerk op te zetten, innovaties aan te jagen en projecten te ondersteunen en tot uitvoer te brengen. Een aantal grotere partijen leveren hieraan een belangrijke bijdrage. Eén van die partijen is Stichting Citymarketing die in een netwerkorganisatie met veel partners werken aan de promotie van Arnhem. Een andere grote partner hierin is onze regionale toeristische marketingorganisatie, waar we vanuit de Groene Metropoolregio aan deelnemen. Deze partijen zijn afhankelijk van subsidiebijdragen. Als we het subsidiebedrag zouden verlagen, zal het moeilijker worden om - in gezamenlijkheid - Arnhem goed op de kaart te zetten. Een belangrijke partner op het energydomein is Connectr. Vanaf 2026 is er geen dekking meer voor de jaarlijkse subsidie. Als de benodigde subsidie gecontinueerd wordt dan vraagt dat een heroverweging van middelen binnen economie.

5. Openbare ruimte

De openbare ruimte is van en voor iedereen. De openbare ruimte geeft onze stad vorm en kleur en draagt bij aan hoe onze stad functioneert en hoe we hem beleven.

Bij de investeringen in de openbare ruimte laten we ons leiden door landelijke wetgeving en door onze eigen lokale ambities. De investeringen die we doen in de openbare ruimte richten zich primair op het in stand houden van bestaande functies. Als gemeente hebben we de vrijheid om onze investeringen in de openbare ruimte naar beneden of naar boven bij te stellen. Er geldt echter wel een ondergrens. Zo moet de veiligheid van gebruikers van de openbare ruimte geborgd zijn, moet de hoofdstructuur goed blijven functioneren en moeten we kapitaalvernietiging voorkomen. Dat laatste is aan de orde als onderhoud zo lang wordt uitgesteld dat het latere herstel per saldo tot hogere kosten leidt (doordat dan zwaardere/duurdere maatregelen nodig zijn).

Als stad zullen we ons ook moeten verhouden tot de biodiversiteitscrisis. De openbare ruimte moet niet enkel meer 'schoon, heel en veilig' zijn, maar uitgaan van natuurlijke systeem, waarbij we er rekening mee houden dat alles elkaar nodig heeft om in stand te blijven, en waarbij meer ruimte voor natuur essentieel is.

Als we kijken naar mogelijke aanpassingen van het ambitieniveau in de openbare ruimte, kan dat via zes 'knoppen':

1. *Het aanzicht van de stad.* Een deel van de investeringen in de openbare ruimte komt ten goede aan het aanzicht van de stad. Het gaat hierbij over aankleding en verfraaiing, en betreft zaken zoals het maken en onderhouden van bloemperken en bloembakken; de aanlichting van gebouwen en kunstwerken; fonteinen; en uitleg over cultureel erfgoed (straatnamen) etc.

2. *Dagelijks onderhoud:* Het is mogelijk om (verder) in te leveren op de uitstraling van de stad door bijvoorbeeld minder zwerfvuil te ruimen, prullenbakken weg te halen, geen graffiti meer te verwijderen en minder gras te maaien. Dit betreft het zogenaamd onderhoud. Hierbij geldt wel dat er voor het dagelijks onderhoud vaak meerjarige contracten zijn afgesloten. Er zijn daarmee beperkingen aan het afbouwen van taken. Verder moet hier worden opgemerkt dat, behalve in het centrum, het huidige onderhoudsniveau in de Arnhemse wijken al laag is (basisniveau).

   Bij bovengenoemde zaken is een keuze om dit stadsbreed te doen of bepaalde gebieden te ontzien, bv de Arnhem-Oost wijken.

3. *Groot onderhoud.* Uitstel van onderhoud leidt op korte termijn tot besparing van kosten, maar op langere termijn tot hogere kosten omdat de maatregelen die dan genomen moeten worden vaak veel duurder zijn. Hier ligt dus kapitaalvernietiging op de loer. Dit speelt vooral bij groot onderhoud van wegen. Ingrijpen doen we hier al op het economisch gunstigste moment (rationeel wegbeheer).

4. *Vergroenen:* Arnhem is al een groene stad. Dat is goed voor mensen, die hiervan kunnen genieten, en voor de dieren in de stad. Ook in het vergroenen van de stad kan het ambitieniveau worden bijgesteld. En ook hierbij is differentiatie denkbaar. Zo zouden we meer kunnen bezuinigen in het

buitengebied dan in de stad en kunnen we er in het stedelijk gebied voor kiezen om minder veerkrachtige en/of versteende wijken te ontzien.

5. *Bewonersinitiatieven in de openbare ruimte:* Om middelen te besparen, zou ervoor gekozen kunnen worden om minder in te spelen op wensen van bewoners door (tijdelijk) geen bewonersinitiatieven die zich richten op de openbare ruimte te ondersteunen.

6. *Service- en dienstverleningsniveau:* We vinden het belangrijk om als gemeente dienstbaar en wendbaar op te treden. Het is echter mogelijk om het service- en dienstverleningsniveau naar beneden te brengen door minder snel te reageren op FIXI-meldingen en andere verzoeken. Door minder in te spelen op individuele verzoeken verlagen we de toegankelijkheid en dienstverlening van de gemeente. Dat zal bij veel van onze inwoners leiden tot onvrede.

Tot slot: een fors deel van de budgetten voor de openbare ruimte heeft betrekking op riolering en afval. De uitgaven voor deze onderdelen zijn gekoppeld aan de afvalstoffenheffing en de rioolheffing. Verlaging van de kosten leidt daarmee tot verlaging van de heffing maar levert per saldo geen ruimte op in de begroting.

Organisatie

De ambtelijke organisatie streeft naar een zo effectief en efficiënt mogelijke uitvoering van de reguliere taken en de prioriteiten van het gemeentebestuur. De werkdruk is daarbij al jaren ongewenst hoog. De laatste jaren is hieraan gewerkt binnen het organisatie ontwikkelprogramma 'Lekker werken aan de ambities van Arnhem'. Over de ontwikkelingen in de organisatie informeren wij uw raad (behalve via de planning- en controlcyclus) onder meer via de 'Staat van de Organisatie'.

De complexiteit van ons werk neemt steeds verder toe. De onzekerheden groeien, zoals bij de stikstof-problematiek, netwerkcongestie en kostenstijgingen. We kampen daarbij ook met een krappe arbeidsmarkt, waardoor vacatures langer openblijven of niet kunnen worden vervuld.
Er wordt niettemin steeds meer verwacht als het gaat om integrale afstemming tussen alle beleidsdomeinen en afstemming met inwoners, instellingen en bedrijven in de stad. Wat voorheen relatief enkelvoudige activiteiten waren, worden steeds vaker complexe hersenbrekers en tijdvreters. Effectief en efficiënt opereren vraagt daarom een opgavegerichte insteek (denken vanuit de omstandigheden buiten); ruimte voor professionals (maatwerk en verantwoording); en in eigen huis een ongedeelde organisatie (optimale afstemming tussen beleid en uitvoering). Die drie elementen zijn dan ook de kernbegrippen in onze organisatievisie.

Aan de hand van die visie werken we de laatste jaren aan continue verbetering van de organisatie. Door betere sturing, soepelere interne samenwerking en verdere verbetering van onze verbindingen met de stad werken we gerichter en effectiever.

Daar zit steeds ook een efficiencyaspect aan. Naarmate we onze activiteiten preciezer afstemmen op de vragen en problemen in de stad kunnen we gerichter en effectiever werken. Naarmate we de fasen en bijdragen in projecten intern beter afstemmen ontstaat minder frictieverlies. Die effecten zijn komende periode hard nodig om, ondanks de al bestaande werkdruk en de krimpende loonsom, te komen tot voortvarende en realistische uitvoering van de gemeentelijke prioriteiten.

Wij hebben de organisatie daarom gevraagd om de organisatieontwikkeling komende jaren met kracht voort te zetten en daarmee te focussen op onze doelen in de stad en tegelijkertijd bij te dragen aan vermindering van de werkdruk en verhoging van het werkplezier van onze medewerkers. We hebben de organisatie ook gevraagd om verdergaande voorstellen voor te bereiden voor het geval er in latere jaren aanvullende bezuinigingen nodig zijn.

Opbrengsten

Opties voor bijsturing in opbrengsten

Beïnvloedbaarheid inkomsten uit lokale heffingen
Er kan financiële ruimte worden gecreëerd door het verhogen van de lokale heffingen (woonlasten). De beleidsvrijheid is hierin niet onbeperkt, omdat bepaalde tarieven bijvoorbeeld maximaal kostendekkend mogen zijn. Voor de mate van beleidsvrijheid kan juridisch en financieel gezien onderscheid worden gemaakt tussen twee soorten lokale heffingen: de algemene belastingen en de retributies.

Algemene belastingen
De tarieven van de algemene belastingen mogen in beginsel door de raad op elke hoogte worden vastgesteld. Hierbij geldt wel dat er een zorgvuldige belangenafweging moet hebben plaatsgevonden en dat er geen sprake mag zijn van willekeurige en onredelijke belastingheffing.
De opbrengsten van de algemene belastingen vallen in de algemene middelen en mogen dus voor elk doeleinde worden gebruikt. In Arnhem kennen we onderstaande algemene belastingen:

- Onroerende- en roerende-zaakbelasting (OZB en RZB)
- Parkeerbelasting
- Toeristenbelasting

Hieronder is voor bovenstaande belastingen voor een aantal scenario's het effect op de begroting in beeld gebracht bij een tariefswijziging. Bij de parkeerbelasting en toeristenbelasting wordt, in lijn met de in het hoofdstuk hiervoor opgenomen bezuinigingsopties, een voorstel gedaan voor een door te voeren scenario.

OZB en RZB
Voor de RZB gelden dezelfde tarieven als voor de OZB. Gezien de zeer beperkte omvang van de opbrengsten RZB wordt deze verder buiten beschouwing gelaten.

In Arnhem is het uitgangspunt dat de OZB-opbrengsten, exclusief areaalontwikkeling, jaarlijks met 5 procent worden verhoogd. De afgelopen jaren lag dit percentage onder de gemiddelde landelijke stijging van de opbrengsten OZB (2023: 7,4 procent en 2024: 7,5 procent).

Tabel 1: Effect financieel beeld scenario's opbrengsten OZB

Opbrengsten OZB – Effect financieel beeld (x € 1.000)	2025	2026	2027	2028
Jaarlijks 4% stijging i.p.v. 5%	-620	-1.295	-2.030	-2.829
Jaarlijks 6% stijging i.p.v. 5%	620	1.308	2.069	2.911
Jaarlijks 7,5% stijging i.p.v. 5%	1.549	3.292	5.247	7.434
7,5% stijging in 2025 en 2026; daarna weer 5%	1.549	3.292	3.457	3.630

In beginsel betekent een begrote opbrengststijging van 5 procent ook een gemiddelde lastenstijging OZB van 5 procent, een opbrengstdaling van 1 procent een gemiddelde lastendaling OZB van 1 procent, enzovoorts. Als de daadwerkelijke waardeontwikkeling echter afwijkt van waar bij de tariefberekening van uit is gegaan dan kan de gemiddelde lastenontwikkeling afwijken van de (begrote) opbrengst-ontwikkeling. Daarnaast geldt dat de waardeontwikkeling van een individueel object kan afwijken van de gemiddelde waardeontwikkeling, met als gevolg dat de individuele lastenontwikkeling ook afwijkt van de gemiddelde lastenontwikkeling.

Parkeerbelasting
We kennen in Arnhem twee verschillende tarieven voor parkeren op straat: een hoog tarief voor parkeren in het centrumgebied (€ 3,50 per uur) en een laag tarief voor parkeren buiten het centrum (€ 2,35 per uur). Daarnaast geldt in de gemeentelijke parkeergarages een tarief van € 0,10 per 10 minuten (€ 3,30 per uur) voor parkeren tussen 06:00 uur en 18:00 uur en een tarief van € 1,05 per uur tussen 18:00 uur en 06:00 uur. De tarieven voor de parkeergarages zijn privaatrechtelijk en vallen niet onder de parkeerbelasting. Gezien de samenhang met de tarieven voor parkeren op straat worden ze in dit onderdeel wel meegenomen.

Tabel 2: Effect financieel beeld scenario's parkeertarieven (x € 1.000)

Parkeertarieven – Effect financieel beeld (x € 1.000)	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**
Scenario: Verhogen tarieven op straat en in garages met € 0,50 per uur	2.500	2.500	2.500	2.500
Effect scenario op hogere lasten vpb	*-645*	*-645*	*-645*	*-645*
Voorgesteld scenario: Verhogen tarieven op straat en in garages met € 1,00 per uur	5.000	5.000	5.000	5.000
Effect voorgesteld scenario op hogere lasten vpb	*-1.290*	*-1.290*	*-1.290*	*-1.290*
Scenario: Verhogen tarieven op straat en in garages met € 1,50 per uur	7.500	7.500	7.500	7.500
Effect scenario op hogere lasten vpb	*-1.806*	*-1.806*	*-1.806*	*-1.806*

Bij het verhogen van de parkeertarieven dient rekening te worden gehouden met een verhogend effect op de lasten voor de vennootschapsbelasting (vpb). Voor dit effect is in bovenstaande tabel bij elk scenario een negatief bedrag opgenomen.
Bij het voorgestelde scenario gaan we vooralsnog uit van een verhoging van alle tarieven met € 1,00 per uur. De komende periode wordt onderzocht of een andere verdeling/differentiatie meer wenselijk is, waarbij het uitgangspunt steeds zal zijn het realiseren van jaarlijks € 5 miljoen hogere opbrengsten. Eind 2024 zal voor de tarieven voor parkeren op straat bij de verordening Parkeren en Parkeerbelasting een voorstel aan de raad worden voorgelegd. Het vaststellen van de tarieven in de garages is een bevoegdheid van het college.

Toeristenbelasting
We kennen in Arnhem twee verschillende tarieven voor de toeristenbelasting: een laag tarief (€ 1,00 per persoon per nacht) voor overnachten op een camping, in een slaapzaal of op een aanlegplaats in de jachthaven en een hoog tarief (€ 2,50 per persoon per nacht) voor overnachten in andere accommodaties, met name hotels en B&B's.

Tabel 3: Effect financieel beeld scenario's tarieven toeristenbelasting (x € 1.000)

Opbrengsten toeristenbelasting – Effect financieel beeld (x € 1.000)	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**
Scenario: Verhogen hoog tarief van € 2,50 naar € 3,00 en laag tarief van € 1,00 naar € 1,50	295	295	295	295
Voorgesteld scenario: Verhogen hoog tarief van € 2,50 naar € 3,50 en laag tarief van € 1,00 naar € 2,00	590	590	590	590
Scenario: Verhogen hoog tarief van € 2,50 naar € 4,00 en laag tarief van € 1,00 naar € 2,50	885	885	885	885

Nieuwe belastingen
Er zijn hiernaast nog belastingen die we in Arnhem momenteel niet heffen, maar welke mogelijk tot extra baten kunnen leiden. Bijvoorbeeld een hondenbelasting of reclamebelasting. Bij het invoeren van een nieuwe belasting zal steeds de afweging moeten worden gemaakt of de extra baten opwegen tegen de uitvoeringslasten die met de invoering gemoeid zijn.

Retributies
Bij de retributies is de beleidsvrijheid ten aanzien van de tariefhoogte beperkt. Er geldt namelijk het kostendekkendheidsprincipe: er mag geen winst worden gemaakt, dus de geraamde baten mogen niet uitkomen boven de geraamde lasten. Daarbij gelden fiscaal-juridische spelregels en beperkingen voor de aan de retributies toe te rekenen lasten. Met het onterecht toerekenen van lasten lopen we het risico dat de rechter de verordening (gedeeltelijk) onverbindend verklaart, met als gevolg dat we minder of geen heffing kunnen opleggen. In Arnhem kennen we onderstaande retributies:
- Rioolheffing
- Afvalstoffenheffing
- Leges
- Scheepvaartrechten
- Reinigingsrechten

De financiële ruimte die in Arnhem gecreëerd kan worden met het verhogen van de tarieven voor de retributies is beperkt. Voor de rioolheffing geldt dat deze al (vrijwel) volledig kostendekkend is en voor de afvalstoffenheffing is reeds het uitgangspunt dat wordt toegewerkt naar een kostendekkendheid van 95% in 2026. Bij sommige retributies lijkt nog ruimte om de tarieven te verhogen en we onderzoeken voor 2025 wat hierin mogelijk is. De ruimte die hiermee in de begroting ontstaat zal echter relatief beperkt zijn, aangezien de omvang van de opbrengsten van deze retributies in verhouding tot het totaal van de opbrengsten uit lokale heffingen klein is. Daarnaast hebben we te maken met wettelijk vastgestelde maximumtarieven voor bepaalde leges Burgerzaken. In Arnhem hanteren we al deze maximumtarieven.

GEMEENTE ARNHEM
Postbus 9029
6802 EL Arnhem
Tel: 0800-1809 (gratis)
E-mail: info@arnhem.nl